THE BOOK WAS DRENCHED

UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204883
UNIVERSAL
LIBRARY

Osmania University Library

Call No. T82 Accession No. P.G.7186

Author R16C
రామకృష్ణమాచార్యులు, ధర్మవరము

Title చిత్రనళీయము 1919

This book should be returned on or before the date last marked below

శ్రీ

చిరకారినాటకము.

ఇది

బళ్ళారిలోనున్న డిస్ట్రిక్టుకోర్టు వకీలు

"ఆంధ్రనాటక పితామహ" యను బిరుదునవహించిన

ధర్మవరము-రామకృష్ణమాచార్యులచేత

రచియింపఁబడి

డి. కె. కృష్ణమాచార్లు, వారిసహోదరులవలన ప్రకటింపఁబడినది.

మొదటి కూర్పు.

బళ్ళారి

రమావిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడియె.

1919

(*All Rights Reserved for Publishing, Translating and Staging.*)

[క్రయము రూ. 1-0-0.]

All Rights Reserved.

This book is registered under the copy right Act 191
Copyright by D. K. Krishnamacharlu & Bros. Bellar
This book is fully protected by an Indian and foreign Copy right. No one will be permitted to reproduce this book in whole or in part or translate it into any other language or stage it without permission or offer it for sale. A substantial copy of words, ideas contained herein constitutes an infringement of a copyright and notice is hereby given that a suit will be filed in every case of infringement.

ఈపుస్తకము 1912వ సం॥ కాఫీరైటు ఆక్టుప్రకారం రిజష్టరు చేయబడినది. బళ్లారి ధ॥ కె. కృష్ణమాచార్యులవారి తమ్ములు కాఫీరైటు హక్కుదార్లు. ఈపుస్తకము ఇండియా కాఫీరైటుచేతను పరకీయమైన కాఫీరైటుచేతను సురక్షితమైనది ఎవరుగాని యీపుస్తకము సంపూర్ణముగాఁగాని యిందొకభాగముగాని తాము వేఱు ప్రకటించుటకును మఱియుయొకభాషయందు భాషాంతరీకరించి క్రయమునకిచ్చుటకును, తాము వుత్తరవులేకనే ప్రదర్శించుటకును, హక్కు యియ్యబడదు. ఇందుగల పదములుగాని, భావములుగాని, ఏమాత్రమైన కాఫీ చేసినయడల అది కాఫీరైటునుల్లంఘించినట్లగు అట్టివారు దావాకు పాత్రులగుదురు.

ధ॥ కె. కృష్ణమాచార్యులు,
కాఫీరైటు హక్కుదారుఁడు.

శ్రీ

పీఠిక

ఈచిరకారినాటకమునందలికథ భారతమునందలి శాంతి పర్వములోనిది. అందిది మిగుల సంగ్రహముగ నున్నను నిందతి విస్తృతమై నాటకకర్తలకుంగల నిరంకుశస్వాతంత్ర్యమును జాటుచున్నది. నాటకకర్తల కిట్టిస్వాతంత్ర్యముండదేని, దృశ్యప్రబంధముల యుత్పత్తియే లోకమున లేకపోవునని నిస్సందేహముగఁ జెప్పవచ్చును. ఈవిషయము నాటకపాఠకమహాశయులకు విదితమే. ప్రతినాటకకర్తయుఁ ప్రేక్షకులమనంబు నాకర్షించునిమిత్తము మూలములోని కథను నుచితరీతిని బెక్కుభంగుల విశృంఖలముగఁ బ్రకృతికి నవిరోధముగ మార్చి రస మట్టిపడునట్లు చేయుట సహజము. అట్లు చేసిననే, యదిసామాజకచిత్తాకర్షమును, రంజకమునునై సమీహితార్థసిర్వహణ మొనర్పఁజాలును. వెయ్యేల? ఇంచుకయును, కథా పరిణామమును, సంవిధాననిపుణతయు, బొందక నాటకములు రుచింపవనియు, ప్రదర్శనార్హములుకావనియు నాయాశయము.

2. ఈచిరకారి నాటకమున నీకథావిపరిణామము మెండు. ఇక్కథావిపరిణామమునకుమూలము. మూలములోని "వినుమొక్కకారణంబున మునిపత్నిపైఁ గోపించి చంపఁ గొడుకుఁబంచి" ఒక్కకారణం బనుటయే? దానినాధారము చేసికొని కోపకారణమును వివరించువ్యాజమున విశృంఖలముగ మార్చి పాఠకులకు నీతివృత్తముత్ప్రాద్యమని భ్రమపుట్టునట్లు గనుంగొండు జిత్రముగ నైదంకలముగ రచించిన బ్రహ్మశ్రీ॥ రామకృష్ణకవిగారి ప్రజ్ఞావైశద్యము నెంతని పొగడవలయు.

3. పురుషులకు జారిణీత్వశంకచేఁగాక మఱియేనను భార్యపై చంపునంతటి కోపము గలుగదని తెల్పుటకు గాబోలు మోహినికిఁ బురుషవేషమువైచి చంద్రరేఖతో సరసాలాపము లాడుచు, ముద్దు పెట్టుకొనుచుండ మేధాతిథి దర్శించినట్లు యీకథను కల్పించినాఁడు. ఈకల్పన కవియొక్క ధర్మజ్ఞతను, సంస్కర్తృత్వమును, వెల్లడించుచు, స్త్రీ లేవిధమున పరపురుషానుభుక్తలైనను, బరిత్యాజ్యలే? స్త్రీలకు పురుషులతోడి సహాసనాక్రీడాసల్లాపాదులు అనర్థకప్రదములగుటంజేసి పరిత్యాజ్యములని సూచించుచున్నది. ధర్మసంస్కరణము సంఘాభివృద్ధికని, నీత్యభివృద్ధికని మార్గములుకావని యెవరుచెప్పగలరు?

4. మూలమున కథానాయకుండగు మేధాతిథి మునియని చెప్పియుండ, వీఁడు రాజని చెప్పుటకు హేతువులేక పోలేదు. మునియని చెప్పిన మునులకు భార్యను విడిచి చిరకాలము ప్రవాసము చేయవలసినంత ప్రసక్తియుండదు. రాజని చెప్పిన వేటకుగాని యుద్ధాదులకుగాని భార్యనువిడిచి ప్రవాసము చేయవలసినంత యవకాశము గలుగుటయేకాక, యీయనల్పకథాకల్పనాచిత్రలేఖనమునకు నుచితమగు సుధాకుడ్యము నబ్బునుగదా? రాజని చెప్పకపోయిన, మోహిని యవతరించుటెట్లు? మోహినిగానున్న, భార్యతో పురుషవేషమున నేకాంతమున ముద్దులాడుచు సరసాలాపములాడుచు నాటలాడుకొనునంతటి చనువుగల స్త్రీయెట్లు లభింపవలయును? వాస్తవపురుషుఁడైన భార్యకు పాతివ్రత్యభంగము గలుగునుగదా? పునః పరిగ్రహణావశ్యమెట్లగును?

5. శ్రావ్యప్రబంధములకంటె దృశ్యప్రబంధములు శ్రేష్ఠములనుటకు కథాకల్పనయుఁ, దదుచితపాత్రపోషణయు, దానికిందగిన వాగ్రచనయు రసావిర్భావచణంబగు పదప్రయోగంబును ప్రదర్శ

నాట్యాంశమైన సంవిధానము మొదలగునవి కానరావు. రామకృష్ణ కవిగారి యీనాటకముననేగాక యితరనాటకములయందును నివి సంపూర్ణముగనుండి వారి "ఆంధ్రనాటక పితామహుడు"ను బిరుదమును సార్థకపఱచుచు, ఆంధ్రము నాటకోచిత భాష కాదను వనాచ్య వాదమును నసత్యము చేయుచున్నది. వీరి నాటకములు చమత్కృ తఘుక్కల్లు సాక్షి పెద్దవ గారి యుక్తులవంటిక సాహసాంజికము మనః ఫలకములు నలంకరింపకపోవు. ఈయపూర్వ నిర్మాణచాతుర్యధురీణత వీరి కెట్లబ్బెనాయని విస్మయము గొలిపెడిని.

6. ఈచిలకూరి నాటకమున, చిత్రనళీయాదులందున్నంత భాషా గాంభీర్యమున్నట్లు తోచకపోయినను, కథాసంవిధానము, సంవిధాన చాతురి, కల్పనా వైదగ్ధ్యము మొదలగునవి వానికిం గొరవడవని నా యాశయము. నిక్కమరసిన నాటకములందివియే ముఖ్యములు. భాషాగాంభీర్యాదు లంతగ గణింపబడవు. ప్రేక్షకజనచిత్తాకర్షణ సామర్థ్యమొక్కటియున్న చాలును. ఇవి వైదగ్ధ్యాధీనములు, ముఖ్యముగ ప్రదర్శనాధీనములునయుండును. ఏకరీతి ప్రదర్శనా వైదగ్ధ్యము ముఖ్యసహకారి. భాషా గాంభీర్య మించుకేనియు లేక భాషా సౌష్ఠవ మెరుగనోపకపోయిగ, రసోచిత లలితమృదుపద ప్రయోగము సున్నయైయుండినను, సంవిధాన నైపుణ్యము పాటింజేసియో ప్రదర్శన నైపుణ్యముచేతనో, ప్రేక్షకుల మనంబాకర్షింపజాలి భాషా వేత్తలకుగూడ విస్మయము నాపాదింప సమర్థములై వేనవేలు ద్రవ్యము సంపాదింప సమర్థములై మన్ననకుం బాత్రములై యలరు నాటకము లెన్నియో గలవు. వేషాడంబర మెంత కార్యకారియగునో, మహాశయ తెలియంగనది కాదు. నాటకములకు ప్రదర్శన నైపుణ్యమే మనోహర వేషము. ఈవేషాడంబర మెంతయున్న నంతయధికముగ

నాటకములు రచించును. ఒక్కొక్కరికి విద్యావంతులకిని, వేషాడం బరము లేమి విద్యాహీనత నాపాదించునట్లు తన్నైపుణ్యముచే నెన్ని యో నాటకములు రసహీనములై ప్రేక్షకుల శిరోవేదనమునకును, పలాయనమునకును హేతువులగుచున్నవి. కావుననే యల్లసాని పెద్దన కృతిరచనకు "వాచక పాఠకోత్తముల్" యని గాఢ ముగా చెప్పినవాఁడు. వాల్మీకి రామాయణమురచించి సమీచీన ప్రదర్శకులకై నిరీక్షించుచుండెనని రసికులకు విదితమే? శ్రావ్య ప్రబంధములస్థితియిట్లుండ యీదృశ్య ప్రబంధముల నడుగవల యునా? అదియేమి నైపుణ్యమోగాని బళ్ళారి సరసవినోదిని సభ వారు యెట్టినాటకమునైనను, తమప్రదర్శన విశేష విధానమున ఉత్తమనాటకము గావించి గ్రంథకర్తకు దిగంత విశ్రాంతకీర్తిని గల్పించి నపారధన సన్మానముల కలిగించుచున్నారు. దీనికి యీ కవి గారి శక్తియేకాదా కారణము?

7. ఇందలి యస్వభాషాప్రయోగమునకు జనుల సహసకర తాళాపేక్షయు, రంగస్థల పరుషహాలి సమాకాంక్షయుగాక మరియేమి? వానికదియే ముఖ్యసాధనము. స్వభాషాపద ప్రయోగ రసగ్రహణ పారీణత యొక్కొక్కో యొక్కరికుండిన యుండుగాని, ప్రేక్షకుల కెల్లర కుండగలదా?

8. ఇట్టి సంవిధాన చాతుర్యముగల యీనాటకమున సావి ర్భావ చమత్కృతి లేకయుండునా? వీరి నాటకములు ఆబాల గోపా లకము సుప్రసిద్ధములగుటయే యీవిషయము స్థిరపరచుచున్నవి. ఇందలి రసపుష్టిగల పద్యముల పాఠకులే రసాస్వాదనముగావించి సంత సించుదురుగాక. సుప్రసిద్ధులగు ఈ కవిగారినిగురించియు, వీరి నాటక ములగురించియు మిక్కిలి యుపోద్ఘాతము వ్రాయ నక్కరలేదని యింతతో విరమించుచున్నాను.

చింతలపల్లి. నరశింహశాస్త్రులు,
మునిసిపల్ హైస్కూలు
ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు.

బళ్ళారి,
4—8—19.

శ్రీ

ఈనాటకమున ముఖ్యపాత్రలు ప్రవేశస్థలములు.

పురుషులు.

1. మేధానిధి—(మిథిలాపురరాజు) అం. I రం 1, అం. II రం 3 అం. IV రం 5, అం. V రం 2, 4, 6.

2 కళానిధి—(యువరాజు) అం I రం 1, అం. II రం. 3, అం IV రం 1, 3, 4, అం V రం. 3, 6.

3 విశారదుఁడు—(మంత్రగుప్త పుత్రుఁడగు జయసేనుఁడు చంద్రరేఖ పెంపుడుకొడుకు) అం. II రం. 3, అం IV రం. 4, అం V రం. 5.

4. శ్వేతకేతుఁడు—(మేధానిధి తమ్ముఁడు) అం II రం. 3.

5 నీతివేది—(మేధానిధి మంత్రి) అం I రం 2, 3.

6 వసంతుఁడు—(పుష్కరాగ్రహార నివాసి) అం. I రం. 4.

7. మంత్రగుప్తుఁడు—(అవంతిపురపురాజు చంద్రరేఖ అన్న) అం V రం. 5, 6.

8. సిద్ధుఁడు—అం. V రం 4

9. ఋషికొమారుఁడు—అం. IV రం 5, అం V రం 5, 6.

10. మనోహరుఁడు—(విటుఁడు) అం. III రం. 1, 2, 3.

11 నల్గురు విటులు—అం III రం. 1, 2, 3.

12. పంజు దొంగలు—అం I రం. 5.

13. కాటిసాపలు—అం. II రం. 1.

14 కొఱచెలు—అం III రం 1.

స్త్రీలు.

15. చంద్రరేఖ—(మేధానిధి భార్య) అం. I రం 1, 2, 4, అం II రం. 2, 3, అం. IV రం. 2, 4, అం. V రం 2, 3, 6

16. తిలక—(చంద్రరేఖ సఖి) అం. I రం. 1, 2, 3, అం. II రం. 1, 2, 3, అం. IV రం. 3, అం. V రం. 6.

17 మోహిని—(మల్లికసాని యిడినపేరు) అం. III రం. 2, 3, అం. IV రం. 1, 2, 3, సులోచన—(మేధానిధిబిడ్డ) అం. V రం. 1, 2, 4, 6.

18. మల్లికాసాని—(వేశ్యమాత) అం. III రం. 2, 3.

శ్రీ

చిరకారి నాటకము.

———:o:———

కథాసంగ్రహము.

ప్రథమాంకము.

రం. 1. మేధానిధిరాజు చంద్రరేఖ యనుయువతినడసి కాశీసిద్ధికై శిష్యునివెంట వెడలుట.

రం. 2. చంద్రరేఖ తనయుఁడుదయించుటకు శ్వేతకేతురాజు పలుమఱుఁబలికిన యపహాసములను సహించక నీతివేదితో చెప్ప నతఁడు మాన్ప బ్రయత్నించుట.

రం. 3. శ్వేతకేతు రాజువలన బహిష్కృతి గలిగిన నీతివేది సంతాపము.

రం. 4. అన్నగారి యూరగు అవంతిపురమునకుఁ బోవుమార్గమున వ్యాఘ్రమునకు కళానిధియను కుమారునిఁ బోగొట్టుకొన్న చంద్రరేఖ సంతాపము నవనీతుఁడను బ్రాహ్మణుఁడు, చంద్రరేఖ ప్రసవించువఱకు తనగృహమున నుండుమని ప్రార్థించుట.

రం. 5. పుష్కరాగ్రహారము దోపిడికై బోవనెంచుచున్న పంజుదొంగలకు నొక బాలుఁడు దొరకుట.

ద్వితీయాంకము.

రం. 1. పంజుదొంగల యార్భాటము కులికిపడి మూర్ఛిల్లియున్న చంద్రరేఖ ప్రసవించి చచ్చిపుట్టిన కూతురును శ్మశానమున తిలక పాతిపెట్టుచుండగా వనమృగారావము విని భయపడి తిలక వెడలిపోవ, కాటిపాపలు ఆపిల్లనెత్తుకొని పోవ, తిలకవచ్చిచూడ యాపిల్ల కానబడనందులకు చింతించుచుండ నారక్క యనుశూద్రి యొకపిల్లవానిని తిలకకు నమ్ముట.

రం. 2 మూర్ఛనుండి తెలివిగలిగిన చంద్రరేఖకు తిలక కుమారునే ప్రసంగించెనని చెప్పి సమాధాన పరచుట. మేధానిధి కళానిధుల వృత్తాంతములు తెలియ వచ్చుట.

రం. 3. మేధానిధి చంద్రరేఖా కళానిధుల సమాగమము శ్వేతకేతుని పశ్చాత్తాపము. చంద్రరేఖ క్షేమము.

తృతీయాఙ్కము.

రం. 1. వేశ్యాప్రియులకును బోగముదానులకు వినోదసంభాషణము. కామసుందరుని తమగుబోటు.

రం. 2. కాటిపాపలవలన వెలకుగొనిన పిల్ల మల్లికాసాని యను బోగముదానింట మోహిని యను పేర పెరుగుట. వారియువుర యభిప్రాయ భేదములు.

రం. 3. మనోహరుడను విటుడు మోహిని చెరుపవచ్చి అమెచే సన్మార్గ బోధన వడయుట. మల్లికసాని దుఃఖము. ఇతరవిటులు మనోహరుని గురువుగా భావించి వారిభక్తులగుట. మల్లికాసాని మోహినిని కోపించి దండింపఁబోవ ఆయమ యిల్లు వెడలిపోవుట.

తురీయరంగము.

రం. 1. అరణ్యమున కోటిచవారిచే జిక్కియున్న మోహినిని, విశారదుడను రాజకుమారుడు రక్షించుట.

రం. 2. మోహిని మేధానిధిరాజు ప్రాపున చేరినందునకు సంతసించుచు, కళానిధి దాని మోహించియుండుటచే స్వల్పభయము చెందుట.

రం. 3. చంద్రరేఖయొద్ద మోహిని పిన్నాటలు చేయుట.

రం. 4. కళానిధి రాజకుమారుని మోహోన్మాద సంతాపము.

రం. 5. మోహినియొక్క సుచరితములవలన, తిలకయు, చంద్రరేఖయు చెలిమివార లగుట మేధానిధి మోహినికి "సులోచన" నామకరణము గావించుట.

పంచమాంకము.

రం. 1. నిద్రించుచున్న మోహినిని తిలక లేపబోవ ఆమె నెదపైనున్న సూత్రాన్వి క తిగల నప్పుడుచూచి తప్పవడి పోవగొట్టుకొన్న మేధానిధి బిడ్డయగు సులోచనగా నిర్ధరించి జరుగనున్న మోహినీ కళానిధుల వివాహమును మాన్ప నిర్ధరించుకొనుట

రం 2. మగరూపమున సులోచన చంద్రరేఖయొద్దనుండుటను చూచి మేధానిధితో చంద్రరేఖను చంప నాజ్ఞయిడుట.

రం 3 తండ్రియాజ్ఞయైన కళానిధియొక్క పరితాపము.

రం. 4. మగరూపముననున్న సులోచనను మేధానిధి చంపబోవ ఆమె తన నిజరూపమును చూప చంద్రరేఖను విధించిన దండనమునకు తాను దుఃఖించి, దాని మాన్పబోవుట

రం. 5. మంత్రగుప్త విశారదుల చిత్రసంభాషణము చంద్రరేఖ శిరచ్ఛేదనము చేయబడుట తెలసి యప్పటికి వాగలుబోవుట.

రం. 6. విష్ణ్వాలయమున తల్లిని చంపలేక పరితపించుచున్న కళానిధిని మేధానిధి సులోచనలు వేళకేదగి నిలుపుదలచేయుట. తిలక, విశారద మంత్రగుప్త లేతెంచుట. తిలక సులోచన యెవ్వరైనది తెలియచేయ అందరికి నానందము జనించుట. మేధానిధి కళానిధికి చిరకారినామంబిచ్చుట. అందరికి నానందము కలుగచేసిన దైవమును స్తవమొనర్చుట.

—: మంగళం. ఉత్తర రంగము. :—

శ్రీ

చిరకారి నాటకము.

ప్రథమాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

మేధానిధి నగరు.

[చంద్రరేఖ (పండుకొని) ప్ర: మేధానిధి.]

చంద్ర—(లేచి) హా నాథా! నిన్నుఁబాసి నేనొక నిమిషమైన జీవింపఁగలనా?

(అనుబంధము 1.)

మేధా—కాంతామణీ! ఊఱడిల్లుము. ఏనాఁడుగాని మనమెడఁబాయవలయుఁగాక శాశ్వతముగాఁ గలసియుండఁగలవారము కాము. నీవేల యోచింతువు? ఈ పది సంవత్సరములు పదిదినములుగాఁ గడచనఁగలవు చూడుమా, మనకళానిధి నిన్న బుట్టినట్లున్నది. అప్పుడే యాఱుసంవత్సరముల వాఁడాయెను.

చంద్ర—నాథా! ఈరాజ్యమెట్లు బాసిపోఁగలవు?

మేధా—తరుణీ! రాజ్యవ్యసనమునకంటె వేఱువ్యసనమున్నదా?

సీ॥ కరుణచూపకయున్నఁ గడుకౄరచిత్తంబు కరుణచూపఁగఁ జేతఁ
గానితనము। దండనంబొనరింపకుండినఁ బాపంబు దండనం
బొనరింప దుండగంబు। న్యాయంబుతీర్పకున్నను ధర్మలోపంబు
న్యాయంబుదీర్ప దుఃఖాతిశయము। ఇఁక భృత్యపాలినమ్మక
యున్నఁ గ్రోధంబు భృత్యులనమ్మ దుష్కృత్యగరిమ।

తే॥గీ॥ ఇటులఁజూచినవారాశియటులఁజూడ!
భూరినదితాస్రుదండియఁబోలెసమత।
దాల్చునీయసిధారావ్రతంబుచాలు।
రాజ్యదుఃఖంబుదీనిఁగోరంగఁదగునె॥

కావున నాకేమియు నితరవ్యసనములేదు. శంకింపక నాపయనమునకానతిమ్ము.

చంద్ర—నాథా! నేనెట్లీ పయనమున కీకొందును? నేనును నీవెంటవత్తుఁ దోడ్కొని పొమ్ము.

మేధా—సతీమణీ! సిద్ధపుంగవుఁడు రహస్యమంత్ర పురశ్చరణమునకై నన్నొంటిగా రమ్మనియున్నాఁడు. మగ్గసీమల నియమము నుపాసింపఁదగియున్నది. ఆనతిమ్ము.

చంద్ర—అకటా! నీముద్దుకుమారునిఁ గళానిధినిమాని నీవెట్లుండఁగలవు? నిన్నుబాసి నేనెట్లుండఁగలను.

మేధా—నీవేలయిట్లలఁత చెందెదవు? నేనొక్కఁడ లేకుండుఁగాక నీకలిమికేమైన తక్కువా? మఱిది రాజ్యమేలెడు. కొడుకు యువరాజయ్యెడు.

చంద్ర—నీవులేని యెల్లకలుములు నేల? నేనుండఁజాల.

మేధా—తరుణీ! మూఁడుదినములనుండి చెప్పుచున్నానే.

చంద్ర—అయిన నీమాటయిన నాదరింపుము. నాగర్భభారము తీరునంతవఱకైన నుండుము. నాల్గునెలలేగదా?

మేధా—చంద్రరేఖా? ఈయాశ్వయుజ మాసముననే నియమోపక్రమము చేయఁదగి యున్నది, గాన విధిలేదు. నాకేమైన ద్వేషమా? గర్భమున్న జ్ఞాపకమునకువచ్చె. నాకీసారి కూఁతురుగలుగఁగలదని పెద్దలనిరి. అదియె నాకభిలాషము. ఆకూఁతురికి సులోచనయని పేరిడుము. లేకొకవేళ కొడుకేకలిగినా విశారదుఁడని యిడుము. ఆనతిమ్ము.

చంద్ర—ఎప్పుడు? ప్రయాణము?

మేధా—తొలిజామున నే.

చంద్ర—హా! నాథా! (అని మూర్ఛిల్లును).

మేధా—చంద్రరేఖా! ఇట్టిభ్రాంతి నీకుదగునా?

(అనుబాధము 2.)

యిదిగో కళానిధి వచ్చుచున్నాఁడు. ఊఱకుండుము.

[ప్ర: కళానిధి తిలక.]

కళా—అమ్మా! యిప్లేటికి దుఃఖించెదవు?

తిలక—అయ్యా! నేనంతయుఁజెప్పెద నూరకుండుము. చంద్రరేఖాదేవీ! భోజనము వేళయినది లెమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

—— o ——

ద్వితీయరంగము-మేధాతిథినగరు.

——:o:——

[ప్ర: తిలక, చంద్రరేఖ, నీతివేది.]

తిలక—చూచితివా! నీతివేది! ఈచంద్రరేఖాదేవికి మఱఁదియగు శ్వేతకేతుఁడను దురాత్ముఁడు—

నీతి—నీపుణ్యమగు మెల్లఁగమాటలాడుము.

తిలక—ఈసతీమణి పిలుపించినను రాఁడాయె. ఈమెకుమారుని దుడుకులాడె. ఈమెకు బాధకలిగియున్నదని వైద్యుని బిలుపింపుమన్న వైద్యుఁడు రాఁజాలఁడనియె. ఈమె యన్న మంత్రగుప్తరాజు పురమునకైనఁ బోవుదమన్న వాహనములు లేవనియె. ఒకటని చెప్పుదునా?

నీతి—మంత్రగుప్తరాజుపురమున కిప్పుడెట్లుపోవఁగలరు. అతనిశత్రువు సమరసన్నాహము లెన్నిటో చేయుచున్నాఁడని యతఁడు జాబువ్రాసియుండలేదా? కాకున్న నతఁడేవచ్చి మిమ్ముఁబిలుచుకొనిపోయి యుండఁడా?

చంద్ర—నీతివేదీ! నన్ను శాసింప నధికారముగల మామామగారితో మాయత్తగారితో మానాథునితో నిందు సహస్రాంశము తిరస్కృతియొదవుఁగ.

(అనుబంధము 3.)

నీతి—అమ్మా! ఊఁడిల్లుము.

కం॥ రాకాసితాంశుముఖియిఁటు ।
శోకింపకుఁదల్లడిలకుసురుచిరగతినా ।
లోకింపుమూఁడిల్లుము ।
నీకార్యమురాజునొద్దనేనొనరింతున్ ॥

నేనెంతయు మాటలాడివత్తును పిలవిండు.

(యవనికపడును).

తృతీయరంగము—అడవి.

[ప్ర: నీతివేది (జాబుపట్టుకొని).]

(అనుబంధము 4.)

నీతి—ఆహా! నాయట్టి నిర్భాగ్యుఁడెవఁడైన నుండునే. ఈశ్వేతకేతుఁడను దురాత్ముఁడు నాకిట్టి క్రూరదండనమిచ్చునే. ఈనేరమునకా యీదండనము? కన్నతల్లిఁబోలె నున్నవదిననే యింతపరాభవించిన వానికిది నేరముకాదా? పిలువనంపిన వెంటనే యామె యింటికిఁబోయితినఁట. అందునకా యిండ్లు రాజ్యబాహిరుఁడనై పోవలయునఁట. మేధానిధిరాజేంద్రా! నీకాయసిద్ధిపై నొకబండపడుఁగాక, నాకును, నీయాలుబిడ్డలకును నెంతదుఃఖము గల్గించితివి. ఆసిద్ధుఁడనెడు యమకింకరుఁడు మాకేడ దాఁపురమాయెను. వాఁడేతెంచికదా మారాజునకుఁ బిచ్చి పట్టించి యీడ్చుకొనిపోయి, మమ్ముఁబులివాఁత కప్పగించె. అయ్యో! ఆపతివ్రతామణి చంద్రరేఖాదేవి యెట్టియాపదపడెనో! నన్ను రాష్ట్రబహిష్కృతునిఁజేసిన

వార్త విన్నంతనే, యాదేవిచెలియగు తిలకతో, కుమారుఁడు కళానిధితో నన్న గారియూరికి నవంతిపురికిఁ బయనమై యొకరికిం జెప్పక వాహనము నైనఁ గొనక పోయెనని వింటిఁగదా? దారిలో నెంతపాటువడుచున్నదో? మూఁడు దినములాయెఁగా నేనూరు విడిచి. నా సామ్రాజ్యమంతయుఁ బోయి లోకమంతయు మునిఁగినట్లున్నదే! ఇంక నీయాకోఁదు లెల్లుందు? హా! దుఃఖము. (నిష్క్రాన్తః).

తురీయరంగము—అడవి.

[ప్ర: చంద్రరేఖ, తిలక.]

చంద్ర— (అనుబంధము 5.)

తిలకా! ఏఁదే నాకుమారుఁడు? ఎందున్నాఁడే?

తిలక—(స్వ) హా! పాపిదైవమా! ఏమిగతి తెచ్చితివి?

[ప్ర: నవనీతుఁడను బ్రాహ్మణుఁడు.]

నవ—ఎవరమ్మా! మీరు పురుషసహితలుకాక యిట్లు కాననొంటిగా 'వందురుచున్నారు?

తిలక—బ్రాహ్మణోత్తమా! అవంతిపుర మెందున్నది?

నవ—పదియామడలున్నది అవంతిపురమున మీ రెవరు?

తిలక—బ్రాహ్మణోత్తమా! నీయూరు పేరు లేవి?

నవ—నేనీపుష్పాగ్రహారమున నుండువాఁడ. అవంతిపురము మా కెల్లుఁడుండు పట్టణము. మంత్రగుప్తరాజున కతఁడు పురోహితుఁడుగా నుండెను.

చంద్ర—మంత్రగుప్తరాజునకు క్షేమమా?

నవ—అమ్మా! ఫణికేతుఁడా రాజు సేనాని లోఁజేసికొని జయించి, రాజభ్రష్టునిం జేయగా నెందుఁబోయి యుండుటయు నెఱుఁగఁబడదు.

చంద్ర—హా! మంత్రగుప్తా—(అని మూర్ఛిల్లును).

తిలక—బ్రాహ్మణోత్తమా! ఆరాజెప్పుడు రాజ్యభ్రష్టుఁడాయెను?

నవ—అమ్మా! ఆదుఃఖమేమనవలయు. అతనికుమారుఁడు జయసేనుఁడు సంవత్సరము వాఁడుండె. ఆపాపని వర్షవర్ధంతి మహోత్సవము చేయనెంచియున్న నాఁడే పరాజితుఁడాయె. అమ్మా! ఈతన్వి యెవ్వరు?

తిలక—భూదేవశిరోమణీ! లోకమున నెవరుగాని యీసుందరీమణివలె భంగపాటు గన్నవారులేరు. ఈమె మేధానిధి రాజుభార్య.

నవ—మంత్రగుప్తరాజుతోఁ బుట్టువా? అయ్యో!

తిలక—అవును. ఆమె మగఁడైదునెలల యాపన్నసత్వ నీమెనుంచి సిద్ధునివెంటఁబోయెను. రాజ్యమేలు మఱదియొనర్చిన యవమానమునకు మనసోపక, యీతన్వి తనసుతునితోఁగూడి నమఁదోడుగాఁజేకొని, యన్నగారియూరికిఁ బయనమైరాఁగా, దోవలో శ్వేతకేతునివలనఁ బంపఁబడిన కొందఱు దురాత్ములీమెసుతుని నాఁడేఁడుల యీడుగల కళానిధియను వానినెత్తుకొనిపోయిరి. అప్పుడు మూర్ఛనొందిన చేడియను మూఁడుదినములకుఁ దెలివివచ్చె. వచ్చెగాని, పిచ్చిపట్టినచందమున మాటలాడసాగె. ఇపుడష్టమాసాంతర్వత్నియై యున్నది. పిడుగుపాటుబోలిన యీవార్త విని మూర్ఛిల్లె. ఈమె బ్రతుకఁజాలదు.

నవ—అమ్మా! యీమెమాతల్లి. మంత్రగుప్తరాజు తండ్రియగు పుష్కరరాజుచేఁ గట్టింపఁబడినందున మాయూరు పుష్కరాగ్రహారమునాఁబరఁగు. మాయింట నీమెకు విడిదిచేయించి ప్రసవించువఱకు బంధువుల యిక్కవతెలియువఱకు సందేయుండనిమ్ము. పోదముగమ్ము. (యవనికపడును).

పంచమరంగము—అడవి.

—:o:—

[దివ్వటీ దొంగలాడ్డురు.]

దొంగలు— (అనుబంధము 6.)

మీసాల } పుల్లిగా! ఈపొద్దు మనమేడికి పోదాముంట్వే?
రంగఁడు }

చెవుల పుల్లిగాడు — తియ్యాస్సీ నీవు జాంజాంకు మరుస్తావు. అగ్గురారంలో పోలిశెట్టింటికి పోదామనుకోవుండ్లే?

మీసా—అవురా పుల్లిగా! అవుతే యీదోవలో యేంశిక్కేటట్టులేదో?

పుల్లి—మీసాలరంగా! మీసాలరంగా! నీకియ్యేకంలేదుపో. పోలిశెట్టిపెట్టె పగల మొత్తితే శిక్కేటంతనీకు యెంటికకాడ యాడశిక్కాల్రా?

1వ దొంగ—ఓ మీసాలరంగప్పో! ఓ శెవులపుల్లన్నో. ఇక్కడనూడి. యెవలో గుడ్డుపెట్టిండాది. పిల్లోడు పక్కలోవుండాడు.

మీసా—ఎత్తుకోరాశ్శి.

1వ దొంగ—(పోయి తెచ్చును).

చె: పుల్లి—పీనమ్మనాయాలుబవుబాగుండాడార్రి. నిద్దపోతాడా? గుడ్డుపెట్టిండాడా?

మీసా—వరే, వరే, బాగుండాడు. మాము పెంచుకుందామేమిరా పుల్లిగా?

పుల్లి—తీయస్సీ. వోరికైనయిస్తే పది గోలైనాయిస్తారు. యీడాలార్రిమాకు?

మీసా—అవురా పుల్లిగా! అందుకే యిక్కొకాడొకడుండాలనేది. వరేయెల్లుగా! యీ కుర్రోణ్ణి గంపకిందేసి మూసిపెట్టు. మనపనిఅయినంక పుల్లిగాడమ్ముకొస్తాడు.

పుల్లి—పోర్రోరి! మాట్లాడేవు. గంపకిందమూసిపెడ్తే-అరిస్తే-యెవడన్నానూస్తే-గుమ్ముకోపోతే-పండ్లిగిలించేదికదూ?

మీసా—ఏమిశయ్యాలార్రిమరి?

పుల్లి—వరేయెల్లుగా! నీవురాకుంటేపోయె. మాయూపెకిచ్చిరాపో రేపమ్ముకొస్తుంది.

మీసా—సై సై పోరాయెల్లుగా. వొరేయెర్రగాడొద్దురా వాడులేకుంటే యట్ల. మొన గాడు. కదిరే నీవుపోరా.

పుల్లి—వరే బైగా! అదేమో యెవలోగుడ్డుపెట్టిందంట్వే. సొమ్ములేమి లేవేంరా?

బైగా—ఇదిగో కొండొచ్చిండాము.

పుల్లి—యేయి? మాయూపెచేతికీరా. రేపు పయిట్యాల నూసుకోంటాం.

మీసా—యేంరా? పూరుకాటికే వచ్చిండాము యింకపొద్దు పొడిపింతామా?

అందరు—పొద్దుపొడిపీయట్టి. బొడిపీయట్టి. (అందరు దీవటీలువెలిగింతురు)

(అనుబంధము 6 మూడవచరణం.)

(కోబలి తేబలియని యూలలువేయుచు నిష్క్రి.)

—: ప్రథమాఙ్కము సమాప్తము :—

శ్రీ

చిరకారి నాటకము.

ద్వితీయాఙ్కము ప్రథమరంగము.

రుద్రభూమి.

[ప్ర: తిలకగున్దలియు పుట్టి చచ్చినశిశువును గైకొని.]

తిలక—అయ్యో! ఈయింత సంతోషమునకైనను మాచంద్రరేఖ నోఁచదాయె. దుఃఖము నంచిపెట్టుటకు దైవమున కెవ్వరును లేకపోయిరి కాబోలు. కాకున్న నన్నిదుఃఖములు నీమెకేకలుగునా? అకటా! ఎంతముద్దుగూఁతురు. ఈబిడ్డకు వామస్తనమున మత్స్యాకృతిగాఁ బుట్టుమచ్చగలదు. ఇట్లున్న పూర్ణాయువనియు భాగ్యవిశేషమనియుఁ జెప్పుదురు. ఏమదృష్టము! ఏమాయువు! చచ్చియే పుట్టియున్నదిగదా! అయిన నొకటిమాత్రము సంతోషకరము. మాచంద్రరేఖకు నెలదినములనుండి తెలివియొక్కింతయు లేకున్నందున, ప్రసవింపఁజాలదనియు కడుపులోని పిల్లతోడనే మృతిజెందుననియు వైద్యులు శంకించిరి. నిన్నరాత్రిగలిగిన పంజుదొంగల యార్భాటమున కులికి యులికిపడుచుండెను. అందువలననే ప్రసవవేదనము కొంత కలిగికనెను. తెలివిలేకయుండినను చంద్రరేఖ జీవించుటకెంత యాకరమైనదే సంతోషము. దీనినిందే యిక్కడ ఖననము చేయుదు (గుంతతీయుచు) మాచంద్రరేఖ మేలుకనిన నీశిశుమరణదుఃఖ మెట్లనుభవింపఁగలదు. ఉన్నయొక కొడుకును బోఁద్రోఁగా? ఇదియయినఁ జక్కఁగనుండరాదా?

లోపల సింహగర్జనము.

ఏమిది? భయంకరారావము వినుపించె? తెల్లవాఱుచువచ్చె. ఇపుడుపోయి మరల వత్తుఁగాక. (నిక్కి)మించుమండ శిశువఱచును.)

[ప్ర: కాటిపాపలు, బొమ్మనాయకుఁడు, భైరదేవుఁడు,

వీరలింగము, మొదలగువారు.]

కాటిపాపలు—— (అనుబంధము 7.)

బొమ్మ—లింగమయ్యా! జిన్నచింగముదోవు పోయిందెక్కడ?
వీర—బొమ్మనాయకా! ఇక్కణ్ణే వణికేశి కూశారంకూచిండ్లాౄ?

(శిశువఱచును.)

భైర—లింగమయ్యా! యెక్కణ్ణో బుడుత గుంటకొక్కసి కూస్తాది.
వీర—భైరదేవా! యాణ్ణో తెల్లాౄ.
(అఱచుచున్న శిశువునుసమీపించి.)
కూకణ కాకణ. యిదోరాపాతు.
బొమ్మ—లింగమయ్యా! ఎంతముద్దోస్తు. కూకణ కణకణ.
భైర—బొమ్మనాయకా! ఇదేంషీ. గుంతబ్బుతీషిండారు. గద్దిండాదని మొణబోవి వందిండారు. బుడుతగుంటకొక్కశింది.
బొమ్మ—లింగమయ్యా! లింగమయ్యా! వమ్మాౄట. హెమ్మాౄపట్ణంలో మళ్ళికాషాణి బోగోందివుండ్లే—శెప్పిండ్లాౄ.
వీర—అవునోయి బొమ్మనాయకా! పిళ్లనుకొణేకి తెచ్చివ్వుండోౄస్తు. కాకణ కణకణ
భైర—మంచియిద్దెమాయి. నూగ్లేశివందుతాయి.

(అనుబంధము 7.) (నిష్క్రా.)

[పునః ప్రవేశము-తిలక.]

తిలక—ఏదోయొక సింహగర్జనముపోలిన యారావమువిని భీతిల్లి వెడలితిని. పోవునప్పుడు శిశువఱచిన శబ్దమువినఁబడియె. మరలవచ్చి చూతుఁగదా శిశువు లేకుండెడు. ఇది యేమాశ్చర్యము? నాకుసమీపముననే శిశురావము వినవయ్యె కావున మాచంద్ర

రేఖబిడ్డయే సజీవయయి యుండవలయు. ఇంతలో దుష్టమృగములేవైనఁ గొనిపో యెనా? లేక యెవ్వరైన జనులిందువచ్చియుండి యెత్తుకొనిపోయియుందురా? ఇందెందును జనులువచ్చిన సవ్వడియే లేదు.

ప్ర: చెన్నుల పుల్లిగానిభార్య నారక్క (అఱచుచున్న
పిల్లవానినెత్తుకొని).

నారక్క—(స్వగతం) నాకొండె యెందుకరుస్తావు? చన్నిచ్చిండ్లే? ఈ హీ హీ హీ మాయాతగాదు చెస్తాను. "వయ్యా" కుర్రోణ్ణి అమ్ముకొస్తే రెండుగిన్నెలు సారాయి పోయిస్తాడంట. వకమాడ యిస్తాడంట. మాడేంటికో? నాకోకలు నాలుగేబుడ్లుతాగేది. నాకురెండుగిన్నెలంట ఏంటికో. నాను నాలుగుబుడ్లు తాగుతాం. అవూళ్లో గొల్లపల్లెలో యింవెతిరునాళ్లు. అమ్ముకొచ్చెందుకు బేసౌతుంది.

తిలక—(ఎదురుపడి) అక్కా! నీవెవరు?

నారక్క—ఎవరైతేనీకేం వాగిశాలీ!

తిలక—నీవెవరైన నేమిగాని దారిలో నీకెవరైన నెదురైరా?

నారక్క—కాటిపాపలు పోయిరమ్మా.

తిలక—వారియొద్ద నేమైన నఱచుచున్న పిల్లయుండెనా?

నారక్క—(స్వ) ఇదేందిరాయిది. యిట్లడుగుతాది. (ప్ర) నేనూ్లేదమ్మా.

తిలక—వారెంతదూరమునున్నారు?

నారక్క—శానా—శానా—శానా దవ్వు.

(శి శు వ ఱ చు ను.)

తిలక—(స్వ) ఆహా! ఇదియేదొంగ. (ప్ర) ఎవతెవేనీవు? ఆపిల్లనిందువిడువుము.

నారక్క—(పఱుగెత్తును)

తిలక—(వెంటనంటి పఱుగెత్తి పట్టుకొని) దుర్మార్గురాలా! విడువుమాపిల్లను.

నారక్క—ఏందమ్మా? యిట్లకోకపట్టి నిలేశిండావు? (స్వ) దీనబ్బడాలు యిది మొగోడబ్బా.

తిలక—నీప్రాణములుతీయుదును. విడువుము.

నారక్క—నేనేం దొంగులుకొచ్చిండ్లే నీవడిగేకి? ఆడ్యాణ్ణో, పడిణ్ణింది. తల్లిసచ్చిణ్ణింది. మాయాతగాడెత్తుకొచ్చిండాడు.

తిలక—కానీ. నాకు తెలియును. మొదట నాపిల్లనువిడువుము.

నారక్క—ఏమిస్తావు?

తిలక—నీకేమివ్వవలెను? విడుతువా లేదా.

నారక్క—యిట్లనే గొంతుపిసికి సంపేస్తాను పదిరోరలిస్తే యిస్తాను.

తిలక—నీపేరేమి?

నారక్క—ఏమిబాగిశాలీ! బెదిరించేవు. శెప్పుతాఁలే. నాపేరు నారక్క.

తిలక—ఏనారక్క?

నారక్క—ఓయన్నల్లాలా! నేబెదిరేదాన్ని కాను. చెవులపుల్లిగాని లంజనారక్క శెప్పుకో యెవరితో శెప్పుకుంటావో. యిప్లనే గొంతుపిసికి పారేసిపోతాను. నీవు యింకశెయ్యేమేస్తావు?

తిలక—(స్వ) ఈపలుగాకిముండ యిట్లనేచేయుటకుఁదగినదే. (ప్ర) అయిన నేమీవలెను?

నారక్క—పదిరోలు.

తిలక—ఇదిగో! దీనితీసికొమ్ము. (అని తనచేతి బంగారుకడియమిచ్చును).

నారక్క—(తీసికొని బట్టమూటఁగొనున్న పిల్లవాని నక్లేదించి నెట్టి పఱుగెత్తిపోవును)

తిలక—(ముడివిప్పిచూచి) ఆహా! ఇదిమాబిడ్డ కాదు. అధిక తేజోవంతుఁడగు బాలుఁడు. చూడఁగా రాజుకొడుకువలెనున్నాఁడు. వీని మొలత్రాటనే దోరతుకట్టియున్నారు. ఇదిరాజచిహ్నముగానున్నది. కొడుకును బోఁగొట్టుకొన్న మారాణికిఁ బ్రొద్దుపోవుటకు వీఁడొక కారణముగానుండఁగలఁడు. అయిన నాబిడ్డయేమాయె? పిదప విచారింతును. (పోవుచు) ఏమీ—ఏమీ! నాకొకటితోఁచుచున్నది. అట్లుచేసిన నెట్లుండును? కాలదేశములన్నియు ననుకూలించినఁజూతము. ఇప్పుడేల యోచింపవలయు. (నిష్క్రమి).

———o———

ద్వితీయాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

———:o:———

చంద్రరేఖ విడిదియిల్లు.

[ప్ర: చంద్రరేఖ (పండుకొని) ప్రక్కన తిలక.]

తిలక—ఈమూఁడుమాసములలో నొకనాఁడైనను గన్నులు తెఱవని సతీమణి నేఁడింత కన్నులు తెఱచె. మరల మూతలువడియె. కొంతసేఁపు పలుకరించినఁ గన్నులువిచ్చె. ఇపుడు రెండుగంటలనుండి యదియులేకున్నది.

చంద్ర—(పొరలును)

తిలక—(స్వ) కదలుచున్నది. (ప్ర) చంద్రరేఖా! చంద్రరేఖా!

చంద్ర—(కన్నులువిచ్చును).

తిలక—చంద్రరేఖా! నేనెవరెఱుఁగుదువా?

చంద్ర—తిలకా! ఏమెయిట్లాడెదవు?

తిలక—మాయమ్మా! మాతల్లీ! ఇన్నాళ్లకుమాటాడితివా!

(అనుబంధము 8.)

చంద్ర—ఎంతసేఁపైనదే నేనిద్రపోయి?

తిలక—తల్లిరో! మూఁడునెలలాయెనే నీకీ ప్రపంచజ్ఞానములేక!

చంద్ర—తిలకా! నిజమా? నిజమా? ఇన్నాళ్లేమైనది?

తిలక—అమ్మా! నీచరిత్రమునంతయు సావకాశముగాఁ జెప్పెదను. ఇపుడూరకుండు మాయాసమగును.

చంద్ర—మాయన్న వృత్తాంతమేమి? వినివినట్లున్నది?

తిలక—పిదపవచింతు నిపుడేమియుఁ దలఁచుకొనకుము.

చంద్ర—(కడుపుచూచుకొని) నాకడుపేటికిట్లయినది?

తిల—అమ్మా! రెండుమాసములక్రిందట నీవుప్రసవించితివి.

చంద్ర—ఏమిపిల్ల?

తిలక—ఇప్పుడూరకుండు మంతయుఁజెప్పెదను. ఏమియుఁదలపకుము.

చంద్ర—తిలకా! చెప్పవే—చెప్పవే. ఆభాగ్యమును నాకులేదుగా?

తిలక—అమ్మా! ఏలదుఃఖించెదవు? నీవుకొడుకుఁగంటివి. సౌఖ్యముగనున్నాఁడు.

చంద్ర—మఱియేల మొదటనేచెప్పవైతివి? ఆహా! తెలిసెను కొడుకన్న నావెనుకటి కొడుకునుదలంచి దుఃఖింతునని చెప్పకుంటివో? ఏఁడీనాపాపఁడు?

తిలక—అమ్మా! ఆబాలుని చరిత్రము విచిత్రము. పుట్టినప్పుడె సంవత్సరమువానివలెనుండెను. అట్టిగర్భముగనుకనే నీకామూర్ఛరోగము ప్రాప్తించె. పుట్టినపుడు పండ్లుసయితము వచ్చియుండె. మూఁడుదినములకే మెడలునిలిపె. నెలదినములలో నడువసాగె. ఇపుడు రెండునెలలాయెఁగదా? నిన్నటినుండి చిట్టిమాటలాడుచున్నాఁడు.

చంద్ర—ఇదేమి విపరీతమో తెలియదు. ఏఁడీ?

తిలక—(తెచ్చియిచ్చును).

చంద్ర—(ముద్దిడి) విపరీతమేటికే? వీఁడుజ్ఞానాధికుఁడు కాఁగలఁడు. పోనీ! కళానిధి వృత్తాంతమేమియుఁ దెలియదా?

తిలక—నీకింత తెలివిగలిగెఁగదా? ఇఁకమీఁదవిచారింతము.

చంద్ర—హా! కళానిధీ! (మూర్ఛిల్లును).

తిలక—అయ్యో! మఱలవచ్చెనే యీపాడమూర్ఛ.

చంద్ర—(లేచి) తిలకా! ఏమియులేదు. అచింతమానితిని. వీఁడేనాకళానిధి.

(అనుబంధము 9.)

తిలక—అమ్మా! మోహముకాని వ్యసనముకాని మిక్కిలి యొనర్పకుము. నీదేహస్థితికి విరోధము.

చంద్ర—మనమిప్పుడెందున్నామే?

తిలక—పుష్కరాగ్రహారమునన్నాము. ఇంకను నిందేయుండవలయు.

చంద్ర—ఎన్నిదినములుండవలయు?

తిలక—నీనాథుఁడిందు వచ్చువఱకు, లేదా మీయన్నవృత్తాంతము తెలియువఱకు. నేనప్పుడే మనవృత్తాంతము నీతివేదిపుత్రుఁడగు మంత్రవంతునకు వ్రాసినజాబున మేధానిధిరాజు మిథిలకువచ్చినవెంటనే యిక్కడికిఁ దెలియజేయుమని వ్రాసినాను.

చంద్ర—వీని పేరేమే ?

తిలక—నీ నాథుండాజ్ఞ యిచ్చియుండలేదా ? విశారదుండని పెట్టియున్నాను.

[ప్ర: సేవకుండు]

సేవ—అమ్మా ! చంద్రరేఖాదేవీ ! మంత్రవంతుడీజాబు మీకుం బంపియున్నాండు.
(జాబిచ్చును).

చంద్ర—తిలకా ! ఇందేమున్నదో చదువుము.

తిలక—(చదువును).

తిలకా ! నీవు వ్రాసిన జాబు చేరెను. నీ జాబు వచ్చుటకు నాల్గుదినములకు ముందున్నదియున్నట్టు మా శ్వేతకేతురాజుగారి కన్నులు పోయెను. అంతకుంబూర్వమే నాకు మాతండ్రిగారగు నీతివేదిగారినుండి జాబు వచ్చియుండెను. వారు రాజ్యబహిష్కృతులైన పిదప దేవనగరపు నగ్రహారమునం గాపురము చేసిరి. కొన్ని దినములకు శ్వేతకేతురాజుగారివలనం బట్టుపడి శిరచ్ఛేదనమునకాజ్ఞాపింపంబడి యుండిన కళానిధిరాజుగారు దైవవశమున మాతండ్రిగారికి లభించినందున వారు తమయొద్దనే యుంచుకొనియుండిరంట. ఇప్పటికి మూండుదినముల క్రిందట నచటికి మేధానిధిరాజుగారు మిథిలకువిచ్చేసిరి. వారి యోగాభ్యాసమున నొక్కింత యంతరాయము గలిగినందున సిద్ధపుంగవుండు పొమ్మనినాండంట. అయిన నొక పదునాలుగు పదునేను సంవత్సరములు మూండామడలో నూరుగలుగని యరణ్యమున సతీసుతులతో నుండి కొన్ని నియమములు లాచరింపవలయునంట. అందునకు వారు సర్వసిద్ధులై యున్నారు. ఇదియటులుండనిమ్ము. వారు వచ్చిన వెంటనే గ్రుడ్డివారినిం జూచి పశ్చాత్తాపము కలిగి సిద్ధపుంగవుని యనుగ్రహమున నెఱింగిన మూలికాప్రభావమునం గన్నుల గలిగించిరి. మీఁదు మిక్కిలి క్షమాగుణైక భావ్యులై శ్వేతకేతురాజుగారికే స్థిరపట్టముగట్టి నెంచియున్నారు. నీవు వ్రాసియున్న విచిత్ర పుత్రజనన వృత్తాంతము మీరెందుండుటయు, నీతివేదిగారియొద్ద కళానిధిరాజుగారుండుటయును వృత్తాంతముల నివేదించితి. మాతండ్రిగారికిని గళానిధిరాజుగారికిని బల్లకులు పోయియున్నవి. మీకును బంపియున్నారు. మీరందఱు దైవానుగ్రహమువలన సౌఖ్యముగ నచిరకాలముననే కలియంగలరు.

ఇట్లు, మంత్రవంతుఁడు.

చంద్ర—ఆహా! ఎంతసుదినము నేఁడు.

(అనుబంధము 10.)

(యవనికపడును).

ద్వితీయాఙ్కము-తృతీయరంగము.

—:o:—

మేధానిధినగరు.

[ప్ర: కళానిధి-సేవకుఁడు.]

కళా—సేవకా! ఇప్పుడు మా యమ్మ రెంతదూరముననుందురు?

సేవ—పాదచారులప్పుడే వచ్చిరి. ఇఁకనొకగడియలో రాఁగలరు.

కళా—మాయయ్య యేటికిఁబోయినారు?

సేవ—రాజకుమారా! ఎదుర్కొనఁబోయినారు

కళా—నన్నేటికిఁబిలిచుకొనిపోవలేదు?

సేవ—ఇదిగో! వచ్చిరి.

[ప్ర: మేధానిధి, చంద్రరేఖ. (తిలక, విశారదనెత్తుకొని).]

చంద్ర—(కళానిధిం గౌఁగిలించి) కుమారా! కళానిధీ! ఎన్ని దినములకు నాకుఁ లభించితివి! (కన్నీరునించి)

(అనుబంధము 11.)

మేధా—సతీసుతులారా! ఏటికి నిటుచేసెదరు? విచారములన్నియు నేఁడుకడచనియె. కుమారా! కళానిధి! నీముద్దుతమ్ముని జూడుము వీనిజననము పరమాద్భుతదాయకము. తిలక సవిస్తరముగాఁ జెప్పినది. ఒకసంవత్సరమువాఁడు మూఁడేండ్లవానివలె నున్నాఁడు. తిలకా! నీవుగదా యింతగారాముగాఁ బెంచితివి? సతీమణీ! నీ వెంతదుఃఖముపాలైతివి! ఇట్టివేళల నినురక్షింపగన్న తిలక ఋణమెన్ని దినములకుఁ దీర్చుకొనవచ్చును?

[ప్ర: శ్వేతకేతుఁడుదుఃఖముతో.]

(అనుబంధము 12.)

అమ్మరో! చంద్రరేఖా శివీ! నాయట్టి ఘోరకర్ముఁడు, కృతఘ్నుఁడు, చండాలుఁ డెందైననుండెనే? నను శపించి నాపాపముఁ గడజేయుము.

(అని చరణములపైఁబడును).

చంద్ర—రాజేంద్రా! నీవేలయిట్లాడెదవు? సమయదోషముకాక వేఱగునా?

మేధా—తమ్ముఁడా! చంద్రరేఖ క్షమించియున్నదిలెమ్ము చింతింపకుము. నీదుర్మంత్రి చేసినపాపముకాక, నీవొనర్చినదికాదు. చంద్రరేఖా! ఇచ్చటికయిదామడల దూరముననున్న యరణ్యమున సిద్ధపుంగవు నానతిమేరకు శాలలనిర్మింప నుత్తరువిచ్చియున్నాను. మనము రేఁపేపోవలయు. సన్నాహములు చేయవలయును.

(యవనికపడును).

—: ద్వితీయాఙ్కము సమాప్తము :—

శ్రీ

చిరకారి నాటకము.

———: s :———

తృతీయాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

———:o:———

(మోహిని యింటిముందటి బయలు.)

[ప్ర: ఇద్దరు విటులు.]

1వ విట—అబ్బా! ఎంతాయాసముగానున్నది.

2వ విట—పోవునులే యాయాసమంతయు.

1వ విట—ఈనాఁడు Carriage కొంచెము విఱిగినది. అబ్బా! ఇప్పుడు తెలిసెను నడువవలెనన్న.

2వ విట—పోనీ! కామసుందరుఁడు నేఁడేమన్నాఁడు?

1వ విట—శంకరుఁడు పోయియున్నాఁడు.

[ప్ర: అఱచుచుఁ గొలటుఁడు.]

కొల—నాయనా! నాయనా! నన్నువిడిచివచ్చితివా?

1వ విట—మాయమ్మా! రావమ్మా! నిన్నువిడిచిపత్తునా? (ఎత్తుకొని ముద్దాడును).

2వ విట—ఈయబ్బాయి యెవరు?

1వ విట—(నవ్వి) కుమారుఁడు.

2వ విట—మీకుఁబిల్లలులేరని యనుచుంటిరే?

1వ విట—ఇట్లనే (నవ్వి) కుమారుఁడే.

2వ విట—కొంపమునిగిన మీపోలికలేనే?

1వ విట—లేకపోయిన మీకేనాడేమి?

[ప్ర: కాముడును దగ్గరవచ్చుకొనుచు శంకరయ్యయు.]

కాము—నన్నేమైన నమ్ము నేనురాను.

శంక—నేను రాక నయిపోను.

1వ విట—ఏమి? ఏమి?

శంక—ఈనాహోనుభ్రష్టుడు మిత్త్రుని పత్రికొరగాడంట భోగమువారింటికి రాడంట.

1వ విట—అయ్యో! అయ్యో! భోగమువారింటికిఁ బోకపోయిన నీపెద్దమనుష్యత్వ మెందులకయ్యా?

కాము—అయ్యా! మీరేమైన ననుడు. నేనురాను.

1వ విట—ఏమొకరైనా విమానవచ్చినా? ఎందులకురావు?

కాము—నేను పెండ్లిచేసికొనినాను. మాతాత నాచిన్ననాఁడే నాతో భోగము వారింటికిఁ బోగూడదని చెప్పుచుండెను.

1వ విట—మంచిదాయె! అయ్యో! ఈలోకములో నుండిన ముఖ్యమైన Pleasure ను వలదనుచున్నావే? ఇట్టి దుర్బుద్ధి నీకెట్లు పుట్టినది? మీతాత తనచిన్నతనమున నెందరు D. G's యొద్దకుఁ బోయియుండెనో విచారించినావా? తాయిన అనాత్రి, నీకులు చెప్పుటకేమి?

కాము—అయ్యా! నమ్మకములేదు. ఈవేశ్యలవలనే లేనిపోని జబ్బులు వచ్చునని నానమ్మకము.

1వ విట—భళి! భళి! ఇదియునొక్క దినము నవ్వువచ్చెను. ఎందులకయ్యా?

కాము—వారియొద్దకుఁ బోయినను దుశ్చరిత్రము మెండగును.

1వ విట—సాంఘికపురుషులనందరును భోగమువారు కోటికి తింటురా? వారులేకపోయిన నీ Music యెక్కడ. Singing and Dancing parties యెక్కడ. ఏ పెండ్లి యేయుత్సవము వారులేకపోయిన జరుగునా?

కాము—ఊరకమాటలాడిన నేమిప్రయోజనము? కోటికికొనియే తినవలయునా? తృప్తికలన నభిలాషయుండును. దుర్గుణములన నాయభిలాషము నెలవేలుటకు భయంకర మిములేదు. చెడిపోవుటకును నభ్యంతరములేదు.

1వ విట—మంచి శ్రీరంగనీతులు! నీకు గాఢ్యాయి కలుగవలసిన దొక్కటి తక్కువ. అప్పుడు వేశ్యలసంపదలను బోగొట్టవచ్చి యూవ్యాపకాంభోలు. ఆ గాన్య! ఊకే యీవాదమేల? మేమువారించి వాదించి Decide చేసియున్నాము. లోకములో Dancing Girls మాత్రము లేకపోయినచో Family ladies యే యుండరని తలిసికొమ్ము. వారొక తెగవారుగాఁ జేసియున్నందున భూలోకమున్న యనాథ బ్రహ్మచారులకును, విధురులకును విశేష గాఁ సౌఖ్యము కలుగుటచే Satisfaction కలుగు టుగాఁ గారణమైనది.

కాం—ఏమిమాటలాడెదవు? వేశ్యలులేకపోయినచో యింకేమి మనుగున్నారము కొమాట విటాగ్రేసరులను మీరొప్పుడు వింతాటి యుక్తిసే మీకు సంసారములంటు చూడకపోయితిరే? కులస్త్రీలు వ్యభిచారిణులుకారు. వేశ్యలవల్ల గాదా నుగుణుడు? చెడిపోవువారు, చెడినవారు లోకముచే దెప్పుడును నిందింపబడియుందురు. దానిమానుపుట యెట్లాసాధ్యము? నాకుఁ జూడ వేశ్యలవలనే కాపురములు దుష్కృత్యములఁ జేయుఁ గారణ మయినదని తోఁచుచున్నది. ఎందరెందరో ఆలు మగలను వేరుచేసి భార్యలు భర్తలు విడిచినారు. భర్తలు విడువఁబడినారు వెళ్లువారు వేశ్యలయిండ్లకుఁ బోవఁగా భార్యలకేంక దిక్కుమికేదు?

1వ విట—Nonsense. ఏమిపిచ్చిమాటలు? వేశ్యలయిండ్లకుఁబోవు మా wives నిల్లాడించినా? ఇంకొకసారి యీమాటన్న Slipper or whip

2వ విట—ఏలపిరికొల్లాడు? ఈకొద్దివదియ్యేమి

[ప్రి: మాన సాగింపు.]

1వ విట—సనోహారుఁడుగారూ! చూచెదరి ఈగ్రామమునకు బోగమువారింట్లకుఁ బోవరాదనుచున్నాఁడు. మేమువారించిన, మావారల నే యేమేమో యనుచున్నాఁడు.

మనో—బోగమువారియిండ్లకుఁ బోవరాదనుచున్నాఁడా? భూలోక స్వర్గమే వలదనుచున్నాఁడు. అనియుండియు నుండను. ఈ బోగముదానింట ముండిన పోల నీరప్పయేమి? లోనికిఁ బోవుదము రండు.

(అందఱు కామసుందరుసన్నిధ్యకొని సమ్మ—9).

తృతీయాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

———o———

హేమనగరము మల్లికాసానియిల్లు.

[ప్ర: మ ల్లి క-మో హి ని.]

(మోహినిపాటపాడి ముగింపఁగా).

మల్లిక—మోహినీ! ఇప్పుడింత చక్కఁగఁబాడుదువే, ప్రభువులయెదుట నంతసంకోచించెదవు:

మోహి—మగవాండ్రయెదుటఁ బాడవలెనన్న నాకేమో సిగ్గగుచున్నది.

మల్లిక—అయ్యో! ఇదేమి యొయ్యారమే? భోగముదానికి సిగ్గయిన నింకఁగాఁపుర మెట్లు?

మోహి—అమ్మా! నీవేమైననను ము. నాతలగొట్టినట్లగును.

మల్లిక—అయ్యో! ఎందఱువిటులనో లోఁజేసికొని యొకరికిఁజెప్పినమాట యొకరికిఁ జెప్పక, యొకరినిజూచినకంట వేఱొకరినిజూడక, యొకరిమార్గము మఱియొకరికిఁ దెలియనీక, వారివారి ధనభాగమంతయు నేనుఁగుమ్రింగినవెలగ చేసమువలె రాఁదిసి, పొద్దునకుఁ బదిసొగసులు, పూటకుఁ బదివలపులు, వేళకుఁ బదియొయ్యారములు చూపి మనఁగల మనకులమునకు సిగ్గనుదయ్యము సోఁకునా? ఇట్టిమాటలింక నాడకుము.

మోహి—అమ్మా! ఎన్నిమాఱులో వచించితిఁగదా? నన్నెవరికైనఁ బెండ్లిచేసియిమ్ము.

మల్లిక—పెండ్లి! పెండ్లియనఁగా నెట్టియౌషధమే? ఊరఁబెండ్లియేనీకు. నాగ్రహచారమున కట్టిబిడ్డవుగలిగితివే! ఇన్నాళ్ళుపెంచినది పెండ్లికా? ఇంతముద్దుచేసినది పెండ్లికా? ఇంతవిద్యనేర్పించినది పెండ్లికా? మంచిపెండ్లి నేర్చికొంటివి.

(అనుబంధము 13.)

మోహి—అయ్యో! గ్రహచారమా.

మల్లిక—గ్రహచారము? నీకేమినొప్పలే గ్రహచారమనుటకు? తినియుండఁబట్టదో? ఇదిగో! నినుఁబెండ్లిజేసికొనుమగలు వచ్చుచున్నారు. బుద్ధికలిగి చక్కఁగా నడచుకొనుము.

[ప్ర: నలుగురు విటులు.]

మల్లిక—(లేచి) దండములండి. రండిదేవర! (మోహినితో) దండముపెట్టవే నీకేమి రోగము?

మోహి—(దూరముపోయి చేతులుజోడించును).

మల్లి—(ముఖముమోదికొని) రండి. ఇంకనుజిన్నపిల్ల. అనుభవశాలినిగాదు.

విటులు—(కూర్చుందురు).

1వ విట—మల్లికాసానీ! సౌఖ్యమా?

మల్లి—మీదయ.

2వ విట—మోహినీ! రా! కూర్చుండుము. దీనికెన్నియేండ్లు?

మల్లి—ఎక్కడిదండీ! మొన్నటికిఁబదునైదునిండె.

3వ విట—మాగినపండే. భలా! కూర్చుండుముమోహినీ. మల్లికాసానీ! ఏమిచెప్పించియుండలేదో?

మల్లి—(స్వ) చెప్పించి చెప్పించి నాగుంటకూలిపోయినది. (ప్ర) ఏమోపసిబిడ్డండి. ఒకటితెలిసిన నొకటితెలియదు.

4వ విట—నీకేమో పనియుండెనంటివే. పోలేదా?

మల్లి—అవునండి. మఱచితిని. (నవ్వి) (నిష్క్ర).

3వ విట—మోహినీ! దూరమేలపోయెదవు? వచ్చికూర్చుండియొకపాటపాడుము.

మోహిని—అయ్యలారా! ననుహాస్యమాడకుఁడు. నేను సరసురాలఁగాను.

3వ విట—ఇదియెన్నాళ్లుండునులే. నిన్నేమియు ననము. వచ్చి యొకపాటపాడుము.

మోహిని—(కూర్చుండి)

(అనుబంధము 14.)

3వ విట—ఇదిబాగుగాలేదు. మరియొక్కటికానిమ్ము. మంచిపాటపాడుము.

మోహిని— (అనుబంధము 15.)

3వ విట—ఛీ! ఈపాటలెవ్వరికిఁ గావలయు? ఏదీ! చెవిలోనిగానుండవలయును. వీన సుఖోత్ "సెప్పుడెప్పుడ" నిపించవలయు తరల విరహవేదన నింపవలయును. పాడిన మాత్రమున నే ముద్దుపెట్టుకొనవలయును. వినినమాత్రమున నే గదిలోనికిఁ బోయి చిలుకు వేసికొనుచుండవలయు

మోహిని—(సిగ్గుతో) అయ్యలారా! మీకునమస్కారింతు నిల్లుమాటలాడకుఁడు.

4వ విట—మోహినీ! పోనీ! మీనాన్న గారునాఁడుచెప్పించిన యుపరిసున్నయుపాట. "ఇంకామతి" "ఇంకామతి" యనుచున్నచుండె నే. అదిపాడిన నింకామతి, యింకామతియనియే యనిపించును. అదికానీ!

మోహిని—నాకు రాదు.

4వ విట—పోని! నీకిష్టమువచ్చినదేదైనఁ బాడుము.

మోహిని— (అనుబంధము 16.)

3వ విట—ఛీ! ఛీ! ఈపాటలెవరికిఁ గావలయును? హాస్యకన్యా పాయింట్లోవచ్చినది?

- 4వ విట—దీనికేమిరా? "గ్గు గ్గు" అనుచున్నది?

3వ విట—జగ్గ నుచున్నదో 'ఫగ్గ' నుచున్నదో. మోహిమూర్గములు చెప్పుచు చున్నది.

4వ విట—మోహినీ! (అని సమీపమునకుఁబోవును).

మోహిని—నికటమునకు రాకుము. ఈపరసములు పనికిరావు.

4వ విట—ఇదేమే ముఖము మూసి యొంగరిపడిన సైగిఁపడెదవు?

3వ విట—ఒకమారు చెప్పుము. నీవు "నగు" యిక్కడనా, యిక్కడనా, యిక్కడనా?

మోహి—(లేచి) ఈదుష్కృతియు మీకుఁదగదనిచెప్పిన వినరుగా? (ఏడ్చుచుఁబోవును).

[పున: ప్ర: మల్లిక.]

మల్లిక—(ఎదురుపడి) మోహినీ! మోహినీ! ఏమి? ఏమి?

మోహిని— (అనుబంధము 17.)

మల్లిక—ప్రభువులారా! ఏమి చేసితిరి?

3వ విట—తాఁకనైనలేదు. ఊరకయిట్లు మాపితని ఇంతకే మిడిసిపడినది.

మోహి—అక్కా! మోసితివేమే. నీయెదుటనే నన్నీదురాత్ములు పరిభవించెదరు?

4వ విట—ఓయబ్బల్లాలా ఎంతపతివ్రతరాయినె!

3వ విట—మల్లికా! సిగ్గెక్కడనా, యిక్కడనాయని యడిగితివి.

మల్లిక—తాఁకనువచ్చిరిగాని కౌఁగిలింపలేదే అందులకని దుఃఖింపుచున్నది.

4వ విట—పోఁడఁగానిమ్మన్నది. కొంచెము మార్గముపడినపిదప, ముసుఁగులో మున్నాద్యుతి మార్చఁగలదు.

మల్లిక—అయ్యో! అంతపుణ్యము నాకున్నదా?

మోహిని—ఛీ! పో! అమ్మా నీవునువారిలోఁజేరితివా?

(అనుబంధము 18.)

(విడిపించుకొని నిష్క్రమి).

మల్లిక—(ముఖము చేపట్టుకొనుచు మెటికలు విరుచును).

2వ విట—మల్లికా! దేవాంగనాస్త్రోతపిల్లను బెంచినట్లీఁ న్యాసిని నెక్కడఁగంటివే?

1వ విట—ఇదేమి స్త్రీరూపా! మానికమ్మ!

మల్లిక—(3వ విటునితో) ప్రభువా! ఈరాత్రి నీవుమాటయిచ్చినంతధనముఁ గైకొని రమ్ము యోచింపకుము.

3వ విట—తెచ్చి?

మల్లిక—అట్లేటక? నేనంతయు సరిచేయుదు. నీకొఱకై నిరీక్షింపుచుందును.

3వ విట—వేయిమాడలుగదా నీవడిగినది?

మల్లిక—అదిసంగకరవు. తెప్పించనీచిత్తము నాభాగ్యము. దానికేమి. ఇంకొక వేయి తెచ్చిన నీకుఁదక్కువగునా?

3వ విట—మిత్రులారా! పోవుదమా. (విటులు నిష్క్రమి).

మల్లిక— కం॥ ఎంతైనఁగాని నేఁడీ।
యింతింటనట్టి చెలితనేఁబడినదా।
వంతైనఁగష్టముండదు।
అంతరిబకుదీనిగర్వమణఁగదిఁ కేలా॥ (నిష్క్ర).

తృతీయాఙ్కము-తృతీయరంగము.

——:O:——

మోహినిపడకటిల్లు.

[ప్ర: మోహిని (శృంగారింపఁజేయించుకొని).]

మోహి—(మల్లిక పెట్టియుండిన పడకటింటిదీపములఁ గొన్నింటినార్పి) మవసా! భీతిల్లకుము. ప్రాణమునకువచ్చినపుడు నీవెక్కడ పెనుదీయుదువో? నీధైర్యమునమ్మియున్నాను. ఏదోయొక దురుద్దేశమున నీదీపసమితి వెలిఁగింపఁబడియేఁగాని వేఱుకాదు.

ఉ॥ చూపను జారజారిణులుఁజోరులు మిమ్మును దేఱిచూడఁగా।
నోపరు మీరలుండినను నుత్కటభీతివహించి తీసి యా।
యాపనులన్ఘటింతు రిపు డన్నను నా కగుదుష్టకృత్య మో।
దీపములార మీరు తరితీపునఁజూడఁగ నిచ్ఛయింతు రే॥

దీపములారా! మీరిట్టి నీచకృత్యమును జూచెదరా? వ్యభిచరించువారు, మిముఁ గంటినెరసుగా భావించి, మీకుండరాములుగలిగింతురే. నేఁడు నాకొనర్పఁబోవు దుష్కృతికిసాక్షిభూతులుగానునుపఁబడితిరే? నేనుమిమ్ముండనీయను, (అన్నియునార్పి) హరీ! జలజేక్షణా! నిన్నేనమ్మియున్నదాన. నాకుమానభంగము గలిగించితివేని, నీసాక్షిగా నాత్మహత్యఁజేసికొందు.

(అనుబంధము 19.)

(లోనికిఁబోయిఁ బండుకొనును).

[ప్ర: లేవ విటుఁడు మనోహరుఁడు.]

విట—ఆహా! ఒకసంవత్సరమున కొన్నిగంటలున్నవో యందఱుసానులతో సహవాసము చేసినాఁడ. ఇట్లయినను నీమోహినియెడకుఁబోవుటకు మనసు బెగడొందుచున్నది. అయిన నీనవోఢాప్రథమసంగమ సుకృతమెవ్వరికి లభింపవలయు?

(వాకిలి మెల్లఁగ దెఱచిచూచి ఆశ్చర్యమునభినయించి)

శా॥ ఈరామామణిముద్దుమోముగనుటే యేకాధిపత్యంబగున్ ।
నారీరత్నముముద్దుగొన్నయపుడే నాకాధిపత్యంబగున్ ।
నీరేజేక్షణ కౌఁగిలింపఁగనినబ్రహ్మవిష్ణుభోగంబుగా ।
దోరమ్యాంగియనంగకేళి వెలయెంతో చెప్పఁగాశక్యమే ॥

ఆహా! ఏమీసుందరి సౌందర్యము?

(అనుబంధము 19.)

దీని ముద్దుగారుమోము విటులముద్దులకాకర్షణమంత్రముగానున్నది. దీనిబొమలను మరుపిండ్లఁగాంచిన నెట్టిభుజంగుఁడును భ్రమింపకున్నే? అందుఁజూపుటమ్ములెక్కు వెట్టి విటహృదయములగాఁడనే యుశింబరారికి నోహారులిడనివాఁడెవఁడు?

సీ॥ పూర్ణేందుబింబంబుపోవోమ్మనెుడుదీనిమోము
మోమునఁజేర్చి మొనయవలదె ।
రహిఁబింబఫలకాంతిరారమ్మనెడు
దీనికెమ్మోవిసుధలానికెరలవలదె ।
లికుచఫలమ్ములలేలెమ్మనెడు
దీనియుదుటుగుబ్బలగోరులుంచవలదె ।
తెలివిబంగరుచాయతేతెమ్మనెడుదీని
నెమ్మేనుకౌఁగిటనింపవలదె ।

తే॥ గీ॥ మేలుటద్దాలజగడాలుచాలుజాలు।
ననెమునీకాంత చెక్కులనతిశయిల్ల।
మదనసామ్రాజ్యవైభవంబొదవినట్లు।
లీఁదుమిాఱిన తమినిముద్దాడవలదె॥

ఇప్పుడుపోయి తొలిముద్దుఁగైకొందుఁగాక. (సమీపింప).

మోహిని—(భయమునలేచి) ఎవరు?

మనో—తరుణీ! నీచూపుగములకోడి, నీముద్దుమోము చూడ వేఁడి, బిగుమానమువీడి, దాసానుదాసుఁడనైన మనోహరుఁడఁగదా?

తే॥ గీ॥ రమణివాలారు నీచూపుగములకోడి।
సొలసినీమోముదమ్మిని జూడవేఁడి।
వెల్లుతమివాఁడిబిగుమానమెల్లవీడి॥
యడరునీదాసుఁడను మనోహరుఁడఁగాదె॥

మోహిని—ఆర్యా! సర్వవిదుఁడవైన నీకు వనితల యంతరంగస్థలముల భేదించిచొచ్చుట ధర్మమా?

మనో—అందుకైకదా యింతపాటుపడితి. నన్నేల దూరపుచూపుచూచెదు? రూపమున, విభవమున, జ్ఞానమున, నేనేమిటఁదక్కువ?

మోహిని—కావుననే యిట్టియాగడ మొనర్చుట పాడియాయని విన్నవింతు. ఆఁడువాండ్రందఱొక్కటియేగదా? వారిమర్యాదల వెలిబుచ్చుట మానిసిపాడియా?

కం॥ జ్ఞానంబునసుగుణంబున।
మానితుఁడవుగానధర్మమాదూరగన।
బ్జాననలపడకటింటన।
పీనముగాననుచువిన్నవించెదుదానన్॥

మనో—కామినీ! నీవు వెలయాలవై యాఁడువాండ్రందఱిలోనేల నినుఁగూర్చుకొనియెదు?

మోహిని—పురుషపుంగవా! నను వెలయాలంటివిగదా? జన్మముననా, వృత్తివలననా నాకు వెలయాలితనము?

మనో—జన్మముననన్న?

మోహిని—అదియెన్నఁటికైననగునా? జన్మమున వెలయెక్కడ నాటెక్కడ? ఈ జాతినిజనించిన మగవాండ్రయినవారు లేరా?

మనో—పోనీ! వృత్తివలననేకానీ!

మోహిని—నేనావృత్తినవలంబింపలేదు. వెలయాలనెట్లగుదు?

మనో—నీవేమి పెండ్లిచేసుకొననున్నావా?

మోహిని—అందునకేమైనఁగాలముమీఱెనా?

మనో—మనసురాక మాటలాడెదవు. నీయందుఁ బెండ్లిచేసుకొను లక్షణములైననున్నవా? నేఁడుగాకున్న రేఁపైన నేనుగాకున్న మఱియొక్కఁడైన నీయనంగసుఖము ననుభవించువాఁడు, నేఁదాళఁజాల. రమ్మా ననుఁబొంద. ఇమ్మా నీకౌఁగిలి. (సమీపించి)

(అనుబంధము 20.)

మోహిని—పురుషచంద్రమా! ఇటు నాకడకువచ్చుటమేరగాదు. ఒక్కటియడుగుదును. నను నీవుపొందగోరునది మోహముననా కామముననా?

మనో—నేఁడేమి క్రొత్తమాటలవింటిని. మోహమునకు కామమునకుఁ భేదముగలదా?

మోహిని—ఎఱుకలేనితనమునఁ మోహమును గామమును బర్యాయపదములుగా భావింతురు కాని మనశ్శుద్ధత్వమునఁ బుట్టితిరుగుటకు దారిలేక యాజన్మమునుండఁగల ప్రేమాతిశయము మోహమనియుఁ, దత్కాలమున దర్శనశ్రవణాదులవలనఁగలిగి తుచ్ఛేంద్రియ తృప్తిఁగన్న వెంటనే నశించునది కామమనియు నాయభిప్రాయము.

మనో—(స్వ) ఔరా! ఈనారిపలుకులు! ముద్దులగులుకుచున్నవి. (ప్ర) అతివా! మోహముననే నినుఁగోరుట నీకంటె మోహింపదగిన భామామణియుండునా?

మోహి—సత్యమా! ఐన నినుఁబరిణయమగుటకు నేసమ్మతించిన నీవియ్యకొందువా?

మనో—పరిణయము? పరిణయము? భోగముదానిఁ బెండ్లియాడువిధియా నాకు?

మోహి—అయిననిది నేనునిర్వచించిన మోహముకాదుగదా?

మనో—మోహమునఁగాకున్న కామముననేకానిమ్ము. కామమునఁగాకున్న క్రోధమున, లోభమున, మదమున, దయ్యమున, భూతమున దేననైనఁగానిమ్ము. ననురతికేళి నోలలాడించినఁజాలు.

మోహి—పురుషసింహా! కామమునకు ఫలితార్థము క్షణికతృప్తియేకదా? ఆతృప్తి యయినను నను రాగమునంగదా కలుగును? నాకను రాగములేకున్న నీకేటితృప్తి. కావున నను మానుము.

మనో—నిను మానుటకా యిన్నిమాటలు? అదితప్ప వేఱేదైన నడుగుము. సాధనము, నాభూమి, నాదేహము నాప్రాణమునైన నడుగుము. రమ్మ సంశయింపకుము.

కం॥ అడుగుము సాధనసంచయ ।
మడుగుము నావైభవంబు. నడుగుము దేహం ।
బడుగుము నాప్రాణంబుల ।
విడిచెద నీకొఱకు నిన్ను విడువలతాంగీ ॥

మోహిని—అన్నా! ఎఱిగి యెఱిఁగి నీకీయవివేకమేల? క్షణిక నీచతృప్తి కీర్తి మూలమా? ఇహమున సౌఖ్యమా? పరమునకు మార్గమా? ఏటికీమగ్నత?

సీ॥ అనురాగమెఱుఁగని వనజాతముఖి యెడఁ
బోరి బలవంతంబు బోలదన్న ।
క్షణికమౌ వెలయుసీచఁపుతృప్తి యగుఁగాక
సౌఖ్యంబుంచుక యుండఁజాలదన్న ।
దుడుకున నే దేని దుష్కార్యమొనరింప
సిల్లోకమునఁగీర్తి యొసఁగదన్న ।
సన్మార్గగరిమ సంచలనంబు సేయంగ
బరలోకమార్గంబు బరగదన్న ।
తే। గీ॥ నెలతలఁగలంపఁబుణ్యంబు దలఁగునన్న ।
అన్న సేయంగవినువారు నవ్వరన్న ।
చెలఁగిధరనెల్లనపకీర్తిగలుగదన్న ।
కనికరంబున నామాటవినఁగదన్న ॥

మనో—మగ్నతయో నగ్నతయో. తరుణీ! నీవేమన్న నుమానను. ఒకముద్దయినఁ గొనక విడువను.

మోహిని—అయ్యా? నీకుఁదల్లితోఁబుట్టువులు లేరా! వారివలె నన్నుఁదలంపుము.

మనో—కామినీ! నాతల్లితోఁబుట్టువుల సాటియేటికి? సంసారులై ప్రతివ్రతలై యున్న వారికిని వెలయాలవై లోకపత్నివై యున్న నీకును స్వర్గమునకు నరకమునకున్నంత దూరము. ఊరకమాటలాడనిచ్చిన నీవుమాటలాడవా? బలిమినైన నినుమానను. నీవేమి చేయగలవు? ఊరకశయనింపరమ్ము. (చేపట్టు).

మోహి—(విదలించుకొని) (అనుబంధము 21).

అయ్యా! వలవనిపరవనితల నక్కచెల్లెండ్రకంటె హెచ్చుగాభావింపుము.

మనో—పరవనితలు? పరవనితలని నీవేడ్చెదవు నీవెక్కడిపరవనితవు? రొక్కమిచ్చి యిష్టపడినవారికెల్లస్వవనితవు. భోగముదానితో నీతులువినవలసివచ్చెఁగా నా ప్రాప్తి.

మోహి—అయ్యా! భోగమువారికిఁ బుట్టినమాత్రమున నీతులునుడువరాదా? అవి నీకేమి తెలియని నీతులా?

సీ॥ వేశ్యచేసీతులువిననాయెనంటివి
నీకేమి తెలియనినీతులయ్యా।
దుడుకుననాకునీవెడరుగల్గించిన
నేమ్మతిఁజెందుటనిక్కమయ్యా।
యనదనై యుంతయునపరాధమెఱుఁగని
పడఁతిఁజాపఁగనీకు భావ్యమయ్యా।
యేపాపమెఱుఁగని యెలనాగయున్న
శాంతింపనూరకె పోవదయ్యా।

తే॥ గీ॥ వెలయతోఁబుట్టువులునీకుఁగలుగరయ్యా।
కుందఁజేసెదు కార్పణ్యమెందుకయ్యా।
ప్రాణదానమొసంగికాపాడుమయ్యా।
మెచ్చినాతండ్రినామ్రొక్కుఁగాంచవయ్యా॥

(అనుబంధము 22.)

(నమస్కరించును).

యిపుడొక నిమిషమునకుఁ బ్రాలుమాలెదవే? ఈలోకము నందలిమరణముతో సుఖదుఃఖములన్నియుఁ దీరెననుకొందువా? ఇక్కడికార్యాకార్యముల విమర్శించి బహుమానదండనాదులొసగుటకు యముఁడున్నాఁడే? తత్కాలమున నుద్భవించిన బుద్ధిమాంద్యమున నీవు తెలియఁజాలకున్న నీకంటె కఠినాత్ముఁడుగా యముఁడు? వాఁడు నీకేమి తోఁబుట్టువా? నినుమానునా? అయ్యో! స్వవనితయని విలపింతువే? స్వవనితయైనను సమయమెఱుగక సమ్మతివడయక కూడుపతి చండాలుఁడనిపించుకొనఁడా? నీకంటెభిన్నమైన స్వవనితపై నీకధికారమున్న యూవనితకుఁ దనతోడి నీడబాయకుండ శరీరము స్వాతంత్ర్యములేదా? తల్లియనక తోడఁబుట్టువనక కలయు పశుమృగాదులు సహితము సమ్మతిగొనక పొందగోరునే? అన్నరో! నీవేమైన దుష్కృతియొనర్చిన నీయెడనే నాప్రాణా నిలముఁబాయుదు. అప్పుడు దుష్టవేశ్యావృత్తిమాని శిష్టసతీవృత్తి నవలంబింప నుత్సహించి యే పాపము నెఱుఁగని పడతియుసుమ నిన్నూరకపోవనిచ్చునే? క్షమాగుణమెందును బూజనీయము. క్షమచే శరణాగతుల రక్షించుట మఱియు భావ్యము. నేను నీచేఁజిక్కినదానను. నినుశరణొందినదానను. నీవు నను జెనకుటనను జంపుటయే. మానదానమును, నామూలమున ప్రాణభిక్షమును వేఁడుదానను. నాకుఁ బ్రాణమిచ్చి తండ్రియనిపించుకొని కీర్తిగైకొందువో, మానభంగమొనర్చి ప్రాణములఁ బోకార్చి నాపాలిటి కటికి పగదాయ యమకింకరుఁడననిపించుకొందువో యెఱుఁగను నావ్రాతలు నేఁడు నీచేనున్నది. బ్రహ్మవ్రాయఁడు. నీవువ్రాయఁగలవు. అన్నా! ఇదిమాటికి ముమ్మాటికి సత్యము. రక్షింపుము. రక్షింపుము. రక్షింపుము.

(యని నమస్కరించును).

మనో—(స్వ) ఆహా! ఈకలికిపలుకు లెంతసకరుణముగానున్నవి ఎంతనామానసమును గరఁగించెను? అమ్మా! లెమ్ము,

సీ॥ తోయజాయతనేత్రి నీయుపన్యాసంబు
కటికిమానసమైనఁ గరఁచునమ్మ।
కడుపుణ్యమహిమంబుగలుగునంగ
నవునీవెట్టువేశ్యాజాతిఁ బుట్టితమ్మ।

వెలఁగూలివలపులఁగులుకులమాని
యీనీతుల నెన్నఁడు నేర్చితమ్మ ।
కలనైన నశుద్ధవృత్తుల నెఱుంగనినీకు
ఘనసతీగుణ మెందుఁగలిగెనమ్మ ।

తే॥ గీ॥ నాఁటినాకీవు గురుభూతవైతివమ్మ ।
వాసిమంత్రోపదేశంబు జేసితమ్మ ।
నెమ్మి నానేరములనుమన్నింపవమ్మ ।
శాంతిమయినీకిదెనమస్కరింతునమ్మ ॥

నేనుద్రోహిని. చండాలుఁడను. చదువుచట్టుబండలెన్ని నేర్చియు నింతయర్థము గ్రహింపనైతి. ఇపుడు నమస్కరించుట నావంతు, సర్వాపరాధముల క్షమింపుము. (నమస్కరించి) పూజ్యమగు నుత్తమవంశమున జనింపగల నీవు పూర్వజన్మమునఁ జేసిన యేతపోవైఫల్యముననో యేశాపవైకల్యముననో చేరరాని యీనీచజాతిని జనించితివి. జనియించినమాత్రమున బహుజన్మతపఃపరిపాకఫలమునఁ గలిగిన సద్గుణ మెన్నటికైనఁబోవునా? నాకుబుద్ధిగఱపితివి. నీవుమాతల్లివి. నీపాదములయాన, నాయాన, యీపరమేశునాన నేఁడాదిగాఁ బరసతీసంగమవాంఛ సన్యసించితిని. ఈబీజమంత్రమును నీవయుపదేశించితివి. నాకానతిమ్ము. పోయివత్తును. నే నిను మరల సేవింతును.

(అనుబంధము 23.)

(ముందరి యవనికపడును.)

[ప్ర: మల్లిక.]

మల్లిక—(మనోహరుని కెదురుపడి చేపట్టినిలిపి) కాయా? పండా?

మనో—మల్లికా! నేనొకటియడుగుదును. ప్రమాణపూర్వకముగ నుత్తరమొసంగుము.

మల్లిక—అదియేమి?

మనో—నీవీబిడ్డ నే మహాపురుషునికిఁగంటివి?

మల్లిక — అదియు నెందుకు ? అనుకూలమాయెనా లేదా ?

మనో — ఆ తల్లి విషయమై యింక నీమాటలాడకుము.

మల్లిక — (ఎదకొట్టుకొని) అయ్యో! అయ్యో! ప్రభువా! కొంచెము నిలుపుము. నా బిడ్డ నుండమని వేడుకొని ప్రార్థించి తిట్టికొట్టి చంపినదైన నీకనుకూలపఱచెదను.

మనో — ఆమాటలింక నాడకుము. ఆమె మీతల్లి.

మల్లి — మీతల్లి ముండమోసిరండీ నాకొంపపాడాయెను.

మనో — ఏల దుఃఖింతువు ? ఇంత సర్వసంపత్తి గలబిడ్డ నీకుండుటకు సంతోషింపవలయుఁ గాక —

మల్లి — అయ్యో! సంతోషమా ? అయ్యో! సంతోషమా! దీనిపాడెగట్ట. దీని పుటము వేయా! ననుముంచెనే!

మనో — మల్లికా! ఊరక ప్రేలకుము. నేనడిగిన ప్రశ్నమునకుత్తరమిమ్ము.

మల్లిక — మీప్రశ్నమేమండీ ? కడుపుకాలి చచ్చుచున్నాను. నానోట గరక్కాయ వేసును. అయ్యో! ఎంతద్రవ్యమిచ్చితిరండీ!

మనో — నాద్రవ్యమేమి వెనుకకిచ్చెదవా? ఈద్రవ్యమా నేనుదీసికోవలయును? ఈబుద్ధి గలుగుటకంత కాకింకబదియంతలిచ్చినను దక్కవయే. నాకుత్తరమిమ్ము.

మల్లిక — (కన్నులు తుడుచుకొని) ఏమడిగితిరండీ ?

మనో — నీవీచిన్నదాని నేమహాత్మునకు గంటివి.

మల్లిక — మీకెందుకది.

మనో — నాకు ముఖ్యముగాఁ గావలయును నీవేమడిగిన నిచ్చెద. చెప్పుము.

మల్లిక — నేనుగనలేదండి.

మనో — సాఁకికొంటివా ? కన్నకూఁతుగని చెప్పుచున్నావు.

మల్లిక — చెప్పవలయునా ?

మనో — నీతోడు. చెప్పవలయు.

మల్లిక — ఇరువది సంవత్సరముల క్రిందటఁ గొందఱు కాటిపాపలతో నెక్కడిదైన నొక చిన్నదానిని తెచ్చి యిమ్మనియంటి. తర్వాత నాలుగైదు వత్సరములకు నేనే గర్భవతినై యాఁడుశిశువును బ్రసవించితి. ఆశిశువు పుట్టినవెంటనే మృతిఁబొందెను. ఆతరుణముననే పదిదినముల యొక స్త్రీశిశువుం దెచ్చి యమ్మఁజూపిరి. అదిమిగుల రూపవతియవుటచే దానియెత్తువరహాలకు దానింగొని సకలవిద్యల నేర్పి యిల్లాకా భంగముఁ గలిగించుకొంటి. ఇదియే దీనిచరిత్రము.

మనో—ఇది యెవరిబిడ్డ యగుటయుఁ గాటిపాపలు చెప్పరా?

మల్లిక—వారెఱుఁగరఁట ఎక్కడనో చచ్చిపడినట్లుండినదఁట అప్పుడే ప్రాణము వచ్చిన సద్యోజాతయఁట నాకొంచెముగూర్పుఁగదా దీనికి ప్రాణములు వచ్చినవి?

మనో—మల్లికా! ఇప్పుడు తెలిసెను ఈమె సద్వంశమున జనించినదిగా నుండ నోపు. ఆమె విషయమై మాటలాడవలసిన సంగతులు విశేషముగా నున్నవి. ఇప్పు డర్ధరాత్రము మీఱినది రేపు చెప్పెదను.

మల్లిక—పోయి నాయమ్మకు వదలఁగిసి దీర్చుకొందును. (నిష్క్ర-)

[ప్ర: శీఘ్రగమనమున నలుగురు విటులు.]

1వ విట—Success? Success? (Shake hand)

మనో—మిత్రులారా! ఊరకుండుఁడు. నేను మొదటిమనోహరుఁడఁగాను.

1వ విట—What is this ఓహో! అంతటి happiness కలిగినదా?

మనో—అవును. మహానందకరమగు నీతిపట్టు నడిచినది.

1వ విట—Talk of నీతి in a D G's house! ఏమిటిది?

మనో—సోదరులారా! కూర్చుండుఁడు. మొదటినుండి మీరు కీడునకు మేలునకు నెల్ల నాయనుచరులై యుంటిరి. ఇప్పుడును, నాయుపదేశము వినుఁడు. ఈ సూత్రల్లియగు మోహిని నాకుపదేశకర్త్రియై నన్నుద్ధరించె. నేఁటినుండి మనమందఱము వనితాంతరేఖను సన్యసింపవలయును. వేశ్యాప్రసంగము దలఁచుకొన నైనరాదు.

1వ విట—ఏమిది?

మనో—ఇదియిట్లనే. అపకీర్తి యొకటి. పాప మొకటి. చెప్పరాని యనుతాప మొకటి. ధనహానియొకటి. దేహహాని యొకటి. గుహ్యవ్యాధులకు నాకర మొకటి. కాఁబట్టి యిట్టి మన మానసమును నింటినుండి విడువవలయును. మనము గృహస్థాశ్రమమున బట్టుపట్టిన, నదియె సౌఖ్యము కాదా.

1వ విట—ఇదేమిమాట మనమెంత discussions చేసియుండలేదా యొకనాఁడు?

మనో—అదియంతయు వ్యర్థపాటు. దీర్ఘముగ నాలోచించిన మనవాదము కుంటివాద మనుట స్పష్టమగుచున్నది నేనందుము సవిస్తరముగా వచించెదను. పోదము రండు.

కాము—నేను నాఁడే చెప్పలేదా? నాకేమి తెలిసె.

అందఱు—మాకింకవాదమేల? నీకు మోహినిగురువైన, మాకు నీవేగురువు, నీదారి యెట్లో మాదారియట్లే.

(అందఱు హరిభక్తవేషధారులై మనోహరునికి నమస్కరింతురు).

(అనుబంధము 16.)

(నిష్క్రమింతురు.)

(వెనుక యవనికనెత్తగా యదేపడకటింట మోహిని ఆలోచించుచుఁ గూర్చునియుండును)

[ప్రః మల్లిక (రభసమున).]

మల్లిక—(ప్రవేశించి) అయ్యో! ఎంతగయ్యాళివే? ఎంతటి రంపెలాఁడివే? ఎంత మాయకాఁడివే? నాకులమున కపకీర్తిఁదెచ్చుటకు జనించితివే. నాయిల్లు పాడుచేసితివిగదే! ఏమి పతివ్రతముండ వనిపించుకొననున్నావే? నానీతులన్నియు గాలికి పోఁగొట్టితివిగదే? సరసవిద్యల గోదావరిపాలుజేసితివిగదే? ఈసూచనకొంత తెలిసియున్నప్పుడే నినుగుత్తుకపిసికి చంపుమంటినే? నాద్రవ్యము నాకుఁదక్కుచుండెనే! ఎంతపాడైతి! ఎంతమోసపోయితి! నిన్నిప్పుడు విడుతునా? నినుఁజేఁగాలు గట్టి చండాలుల దోలనా! (సమీపించును).

మోహి—(తప్పి యావలబోయి) నన్నేమియు ననకుము. నాయిచ్ఛచొప్పునఁబోనిమ్ము. లేకున్న నేనెందైన బావిఁజూచుకొందు.

మల్లిక—నీవుమాచుకోనేల? నేనే చూపుదునమ్మ. అపుడు నిశ్చింతగానుండెదను.

(అనుబంధము 24.)

(పట్టి బఱికి కొఱికి కొట్టును).

మోహి—మల్లికా! నీకుశ్చలము మానుము. నీ నా మనోహరుఁడను విటునితోఁ జెప్పినమాటలన్నియు నిండేయున్నందున విధిలేక వింటిని. నీదుష్ప్రఖ్యాతియంతయు నెఱింగితి నీవెప్పుడైన బలత్కారముఁజేయుదువని నమ్మి యపుడు నాప్రాణమును గడచేసికొనుటకు సాధనముగా నుంచుకొన్న యీకటారి (పఱుపుక్రిందనున్న కటారిఁదీసి) మనయిరువురం బ్రాణములఁ గొనసాగింపఁగలదని నమ్ముము.

(మెఱయించును).

మల్లిక—అగ్గొయ్యో! అగ్గొయ్యో! (ఎదమోదుకొని క్రిందఁబడిమూర్ఛిల్లును)

మోహి—ఈదురాత్మురాలియింట నేనుండఁజాలను నాతలిదండ్రుల నెదుకికొనుచు నెందేనియుంబోయెద. (పోవుచు తిరిగి) ఆహా! ఈదుష్కర్మురాలి సొమ్ములు చీరలు నాకేటికి?

(అనుబంధము 25.)

(నిష్క్రమింతురు).

—: తృతీయాంకము సమాప్తము. :—

———:o:———

శ్రీ

చిరకారినాటకము.

———:o:———

తురీయాంకము-ప్రథమరంగము.

అడవి.

[ప్ర. కొఱచెవారు.]

1వ కొఱచె—హష్టైరే! చేసుకొనేకివద్రాదు

2వ కొంచ—నీకేంగాన! ఓగగొయ్యా! బలువాడేకి నీకునాకుదోగాం.

3వ కొఱచ—సీరకా- ఏమిరోక్కైబాటు. దఁపేలాకి నేతాదొతాందే

4వ కొంచ—బూతుగుంటే నీవుఒక్కేదే నేనూపక్కేడె. లేరాదోడు.

అందఱు— (అనుబంధము 26.)

(ప్రక్కకుఁబోయెదరు).

[ప్ర: మోహిని బీదవేషమున.]

మోహి— (అనుబంధము 27.)

ఆహా! నాదౌర్భాగ్యమున కేమందును? నాల్గుదినములనుండి యాహారములేక కుందుచున్నానే? విచారించువారు లేరుగదా? ఎవరునూచిన నుల్లసములాడి దుష్క్రియయుద్యమించువారుగాక పాపమునువారులేరే.

(అనుబంధము 27a)

దైవమా! నాకేలకీరూపమునిచ్చితివి? ఈరూపమునకై గదా మల్లిక నాపాలగు ధనమునకు నమ్ముకొన్నది? ఈరూపమున్నకతనా యెంత బెండలో విటులు దాని వాతత ధనసంచయముం గొట్టినది? ఈరూపమునకై కదా నాకెందునోలమిచ్చువారు లేకుండినది? ఇంతదౌర్భాగ్యమునకు మూలమగు నీరూపము నాకేటికి? ఇంత దుష్ప్రాప్తికి హేతువగు నీరూపము నాకేటికి? దైవమా! తుదకు నన్నింగిటికిం దెచ్చితివా! నరకపాథేయమగు దుష్కృత్యములకుం దప్పించిన నాకిట్టి యాపదం దెత్తువే? పాముకాటునకుం దప్పించి పులివాతకప్పగించినట్లుచేసితివే! కటకటా! మూడుదినములనుండే తినుటకున్నను నియమము నిగ్రహించుమార్గముం గానంగదా? నడచుటకు శక్తిచాలక కన్నులుమూసికొని వచ్చుచున్నవి. ఎన్ని సంకటము లనుభవించినను నొక్కంతాకలిదప్పి చావు తేరే

(అనుబంధము 27b.)

మరలబోయి యాపల్లిక శరణొందవలయునా? పొంది యభిమానముడింది సుకృత్యము మాని దుష్కృత్యములూని యశోహానిజెందవలయునా? మార్గమేమున్నది? ఆమల్లిక గాక యింకొకయ నను బోషించువారెవరు? ఈలోకమున నింటటికీమకల్లునే? సన్మార్గమున మనవలెనన్న నింతయంతరాయము రాదగునే? లేదేని శరీరము విక్రయింపవలయు వండేని కూడులేక చావవలయుననుభంగి కలుగునే! ఎంత యశోహానికైన నోర్వంగాక యీయాకలిబాధ కోర్వంగలనా? ఎట్లయిననుజేసి మరల పల్లిక యొద్దకే పోయెద. (పోవంబోయి తిరిగి) ఆహా! మిన్నువిరిగి మైంబడి నను, ప్రాణానిలము వాసిపోయినను, నవయవములు పడిపోయినను, నాకలిచేం జచ్చి నను మరల నాపాపకంటకము, నాకలుషమూలకందము, నా యన్యాయములదీవి, నాపంకములబావి, నాదుష్కృత్యములమునికి, నాదుమకు వైదములయునికి, నా క్రూరకృత్యములప్రోవు, నాకరుణలేనితావు, నాయేవపుతావుం దిరిగిమాతు నా? ఇక్కడనైన మడిసెదంగాక— (కూర్చుండును).

(కొరిచెలు ముందటికివచ్చి).

1వ కొరిచె—ఓరశ్శీ ఆపండిందిరారా! అపండిందిరారా!

2వ కొరిచె—ఓ. దేవణ్ణు యెూటికి పోటికి పోతుందిరా?

3వ కొరిచె—ఎప్పుడైతే నేంరా? ఆపడింది.

1వ కొరిచె—పోయికొన్నదాంరా!

(సమీపమునకు వచ్చిచూచి)

1వ కొరిచె—ఛీ! బికారి.

2వ కొరిచె—పకీరి.

3వ కొరిచె—ఎక్కిళ్ళవస్తాం.

మోహి—పుణ్యాత్ములారా! నాకింత అన్నదానమిచ్చి బ్రతికింపలేరా?

4వ కొరిచె—మైకన్నావుండాదిరా! ఆపడింటే ఆపదని—.

(అందఱు మోహినినెత్తుకొనిపోవ).

మోహి—అయ్యో! మీకును నేనింతకంటి నెగ్గైతినా? మీరెక్కడి కటికివారు? ఆకలిచేఁ జంపక దైవమింత అన్యాయము నే? దారినున్న పుణ్యాత్ములారా! కాననున్న మౌనులారా! చూచుచున్న విధియా! చూడకున్న దైవమా! నాప్రాణహారణమైన నొనర్చి మానదానము సేయరే.

శా॥ క్రూరాత్ముల్చెఱబట్టినన్నుఁ జెఱుపంగా నుంకించిరే।
దారింగానను దిక్కులేక దలఁక న్ధైర్యంబు గోల్పోయెనే।
దారిం బోయెడు పుణ్యులార నను నార్తిన్ దీనఁ జూడంగ రా।
రారే చూడరె కావరే తలఁపరే రక్షింపరే ప్రోవరే॥

[ప్ర: విశారదుండు (కవ్వైపున.]

విశారద—వనమున దుఃఖించుచున్న నెక్కడనో కలస్వనము వినిపించె. అదియు నార్తస్వరము (చూచి) క్రూరాత్ములారా! తొలగిపొండు పోవకున్న నీక్షణమున భస్మీభూతులఁజేసెద.

1వ కొరిచె—ఎవ్వాడురాబోడీ! ఇక్కణ్ణుంటిపోదు కొన్నపనేకి మునోచా—

(పైకివత్తురు).

(అనుబంధము 28.)

విశా— (అనుబంధము 29.)

([illegible] పరుగెత్తుగరు.)

మోహిని—(ఆయాసముతో) మహాపురుషా! నామానప్రాణము సంరక్షించితివి.

విశా—తరుణీ! నీ వెవ్వరు? ఏకాంతమున నేకతమున నిట్లువచ్చితివి.

(అనుబంధము 30)

మోహిని—అయ్యో! నేను మోహినియనుపేరిదానను. అమ్మో! అమ్మో! (నోరు చూపి మూర్ఛిల్లును).

విశా—ఈతరుణికి దాహబాధయో క్షుద్బాధయో కలిగియున్నది. ఎత్తుకొనిపోయి యుపచారముచేయుదుగాక. (నిష్క్రా.)

—o—

తురీయాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

మేధానిధియిల్లు.

[ప్ర. మోహిని.]

మోహిని—నాభాగ్యమునకు సమానములేదు. ఇదియే నామనస్థలమున కంత్యమై నట్లుఁ దోఁచుచున్నది. ఈమేధానిధి రాజర్షియుఁ జంద్రరేఖాదేవియు మాతల్లిదండ్రులకంటె నెక్కుడుగా నన్నుఁజూచుచున్నారు. వీరియొద్దఁజేరి యెనిమిదిమాసము లాయెగదా? పుట్టిననాటినుండి వీరింటనుండిన నెట్లో యట్లునాకున్నది. వీరి "నయ్యా! అమ్మా" యని యేకవచనమునఁ బిలుచున్నాను. అంతచనవైతిని. ఈ చంద్రరేఖాదేవి పయింబక్కంబడుచు నేమేమోహాస్యములాడుచును. ఎంత చేసినను నవ్వుచుండుఁగాక యొక్కమాటనదు. అన్నిటికంటె నెక్కువగా మరియొక సంతోషము. నేనునాజననాదుల నేమియుఁదాఁచలేదు. ఉన్నమాట నిక్కముగాఁ

జెప్పితిని. ఇట్లయినను నించుకైన భేదమెంచక ననుఁజూచుకొనుచువచ్చెదరు. అజ్ఞానమున నేమొనర్చినను దోసముకాదనియు నేనున్నత వంశమునఁ జనించియుండవలయుననియు నన్నాగార్చి మాతల్లిదండ్రుల నరయుటకు బ్రాహ్మణులనయితె పంపియున్నారు తల్లిదండ్రు నెఱుఁగకున్న పరైధియకుఁ జంద్రరేఖా మేధానినులు తలిదండ్రులైరి. పాపము పుణ్యమనువాటి నెఱుఁగకున్న నిర్భాగ్యురాలికిఁ బాపమనువారు నేఁడెందుఁగలిగిరి రమ్మని రొమ్ములకుచ్చువార నరయకున్న యనాథకు రమ్మని రొమ్ములిచ్చువారు నేఁడేర్పడితి ఇన్నినాళ్ళకు దైవమునకు నాపైఁగరుణ కలిగెఁగాఁబోలు. ఇంతసంతోషము నామనసునకెందుఁగలిగె.

(అనుబంధము 31.)

అయిన నొకటిమాత్రము చింతనీయము. దానివలన నాకున్న యీసంతసమంతయు నంతమొందునోయను భీతిగలిగెడు. ఈరాజర్షికుమారులు, కళానిధి విశారదులు ననుఁజూచుకొరకు కొంతయు సంశయాస్పదముగానున్నది. ఆయువపురుషు ననుఁ బ్రేమంపుచూపునఁ జూచెదరు. కళానిధిని గన్నమాత్రనే, కడుపున చెయ్యివెట్టి కలంచినట్లుసంకటమును, మనసున దిగులును నాకుఁగలిగెడు. ఏమిదైవాయత్తమో విశారదునిఁ జూచిన మరలఁజూడవలయునను వాంఛగలుగుచున్నది. నాకతఁడు ప్రాణదానమిచ్చినందువలననే యుండునా? ఛీ! రాజకుమారుండగు నతనికిని వేశ్యపంపఁబడఁజనించిన నాకును ఎక్కడితొంగలిక్యము.

[ప్ర: కళానిధి]

కళా—మోహినీ! అదేమి యింటొంటిగానున్నావు?

మోహి—అయ్యా! కళానిధీ! ఏమియులే దూరకయున్నాను.

కళా—ఏమో యోచించుచున్నట్లున్నది.

మోహి—అదియునూరకయే.

కళా—పనిలేని పనిగా నూరక యోచనగలుగునా? నాకుఁజెప్పుము.

మోహి—నాకేమి యోచనగలదు? మీరు తలిదండ్రులుండగా నేమియోచన? వేశ్య యింటనుండిన నన్నెంత గాఁవింతురు గాయునియే యోచన.

కళా—దీనికేటికి శోచన? విధిబలమున వేశ్యయింటనున్న మాత్రముననే సద్గుణసంపత్తి నొందుబోవుదు? అందున్నందున విద్యల నేర్పితిని. ఆవిద్యలచే నీసురూపమింకను రాణగలిగి నినుఁజేపట్టినవాని ధన్యుఁజేయుట కాస్పదమయ్యె. నీయపాంగవీక్షణా మునకు నర్హుఁడెవఁడు నాపుణ్యుఁడెవఁడోయని నినుఁబ్రేమవారందఱు విచారింపకుందురా? ఎవరిని జెట్టపట్టుదువో, ఎవరియిలు పెంచెదవో ఎవరిపుణ్యము రాజింపఁజేయుదువో ఎ. ర—

మోహి—అయ్యో! కళానిధీ! నిన్నమాయయ్యకు సమిధలఁ దెచ్చియిచ్చినదెవ్వరెఱుఁగుదువా?

కళా—(స్వ) ఆహా! కడుమోసము పోయితిఁగాబోలు (ప్ర) ఎవరు తెచ్చియిచ్చిరి?

మోహి—అమ్మ చంద్రరేఖాదేవి నిన్న నాతోనొక మాటఁజెప్పెను.

కళా—(స్వ) ఏమిదినాకు నానావిధచింతలచే మదిదప్పినట్లు ఈమోహినికిని నాదండనున్న మదిదప్పినట్లున్నది? (ప్ర) మోహినీ సమిధలు తెచ్చియిచ్చుటకును అమ్మ మాటాడుటకును నేమిసంబంధము?

మోహి—(స్వ) ఏమంటినో నే నెఱుఁగను. (ప్ర) ఏమోయోచనతో నున్నందున నిట్లుమాటాడితి.

కళా—మోహినీ! నాకంటె నీకాప్తుఁడెవఁడు? నాకేల నీయోచనఁజెప్పవు? నీయోచనలన్నియుఁ దీర్ప నేఁజాలనా? అదియుండనీ! నీతో నొకమాటఁజెప్పవలయు. ఆతోటలోనికిఁబోయి—

మోహి—కళానిధీ! మాయయ్య కాయసిద్ధికై పోవనున్నాఁడఁటగదా ఇంకనెన్ని దినములున్నది.

కళా—(స్వ) నాకీకిలాఁగాటము గలుగనున్నది? గుండె దిగులగుచున్నది. (ప్ర) మోహినీ! మోహమునను నేమియు నీకెట్టైన నెఱుఁగుదువా?

మోహి—కళానిధీ! మాకు శారదుని మాతల్లి గర్భముధరించియున్నపుడు నిన్నెవ్వరో దురాత్ములెత్తుకొనిపోయిరంట జ్ఞాపకమున్నదా?

కళా—జ్ఞాపకము లేకేమి? అట్లెత్తుకొని పోయినపుడేగదా యాకస్మికముగా నిను విశారదుఁడు విడిపించెను.

మోహి—ఏమిట్లుమాటలాడెదవు? విశారదుఁడు పుట్టకమునుపు వృత్తాంతము నిన్నను గఁగా నను విడిపించిన సంగతియేటికి?

కళా—మోహిని! నేనుపోయివత్తును (స్వ) పాపబుద్ధి, పాపసంకటము.

(నిష్క్ర—.)

మోహి—ఇదియే నాయున్న భయము. ఇతఁడు రాకుమారుఁడుగదా? నీచజాతిలోఁ బెరిగిన నన్నెయితఁడాశించిన నేనేల వెనుదీయవలయును? అకటా! ఆమాటతలఁచుకొన గూడకుండెనున్నది. ఇతనిఁజూచినవెంటనే మదిభుగుల్లుమనుచున్నది. నిండు ప్రేమయు నధికముగు నసహ్యమును గలుగుచున్నది. మఱి ప్రేమయుఁగాదసహ్యముఁగాదు. అదియే విశారదుఁడున్నాఁడుగదా?—ఏమిది? తలఁచుకొనఁగానె వచ్చెను.

[ప్ర: విశారదుఁడు.]

విశా—మోహినీ! మాయన్న యెందున్నాఁడు?

మోహి—ఇప్పుడే వెడలిపోయెను.

విశా—ఆహా! ఈకాలమెంత చలిగానున్నది? (కూరుచుండును).

మోహి—అట్టిచో నీయెడకేలవచ్చితివి?

విశా—ఊరకవచ్చితిని.

మోహి—నిన్న నేమో చెప్పఁబోయి యూరకైతివి?

విశా—ఏమిచెప్పబోయితిని?—మఱి—(ఊరకుండును).

మోహి—(కొంతసేపూరకుండి) ఏమట్లే భ్రమించితివి? నాకేల గాఁచెదవు? నాప్రాణములు నీవలననే గలిగె ఆమరణము నీయెడఁ గృతజ్ఞనై యుండవలయుఁగాన.

విశా—మోహినీ! నన్నేటికిఁ బ్రశంసించెదవు? నేనేమొనర్చినాఁడ? నేఁబోయివచ్చెద.

(నిష్క్ర).

మోహి—ఎట్టివారినైనను మాటాడఁజాలు నేనీవిశారదునొద్ద నిక్కేటికి మాటలాడెద? ఇట్టిదియే మోహము కాఁబోలును. ఇతఁడు నను మోహించియున్నాఁడు. ఇతని మౌనముద్రయే లోకములోని మాటలకన్నిటికంటె నెక్కువగా నాకుఁదెలిపెను. వేశ్యాదత్తపుత్రికి నాకీసంతోషమేల.

(అనుబంధము 32). (యవనికపడును).

——o——

తురీయాఙ్కము-తృతీయరంగము.

చంద్రరేఖయిల్లు.

[ప్ర: చంద్రరేఖ (కూర్చుండియుండును) పిదప మోహిని.]

మోహిని—అమ్మా! అయ్య యీజాబుఁబంపియున్నాఁడు. ఈబరణియుం గైకొనుము.

చంద్ర—(తీసికొని) ఆహా! ఇదితిలక వ్రాసినజాబు. దీననేమున్నది చదువుము.

మోహిని—(చదువును).

"చంద్రరేఖాసతీ! మూఁడు నెలలలో వత్తునని నీవలన సెలవుగైకొనివచ్చి తొమ్మిది నెలలైనను రాకున్నానని నను నిష్ఠురములాడి వ్రాసిన జాబందియెంతయు సంతసించితి. నామాతుదల్లికిఁ జాడ్యముబలిసి యిప్పటికిఁ బదునాల్గుదినముల క్రిందటఁ గాలధర్మమునొందెను. కావున విధిలేక నిలిచియున్నాను. ఇఁక నొకనాల్గుదినములలోఁ బయనమై యేతెంచెదను. నినుదర్శించుకొను నభిలాషమే కాక మీ మోహినినిఁ జూడవలయునని మిక్కిలి కుతూహలముగలదు. నేను వెడలివచ్చిన నాఁడే యామెమారి విశారదునిచేఁ బ్రాణాపాయమువలనఁ దప్పింపఁబడి నీయొద్దఁ జేరెనని వ్రాసితివి. నేను లేనికాలమున నా మోహిని నీకు తోడుగా ఘటించినందుకు సంతసించెదను. నీకంత విశ్వాసపాత్రురాలగు మోహిని నెప్పుడు చూడఁ గలనని తీవరపడియెద. నేఁడే వెడలవలయుననియుంటి. కొంచెము జలుబు చేసినందున నాల్గుదినములిచ్చట నే యుందును.

భవత్సఖి
తిలక.

చంద్ర—(బరణితెఱచి భయమునఁ బారవేసి) ఇదేమే మోహినీ! తేలును దెచ్చియిచ్చితివి? కుట్టియుండిన నెట్లు?

మోహిని—అమ్మా! అట్టియపాయముఁ దెత్తునా? నేనొక్కటియడుగుదును. మొన్న నీవెందుకు నా పెట్టెలోనున్న నాయుంగరమును ముద్దిడికొంటివి?

చంద్ర—ఇప్పుడదియెందుకు?

మోహిని—నా యొద్దనున్న పదార్థములన్నియు నీకుఁగనుముద్దులిచ్చితిఁగదా? ఇదియు నా పెట్టెలోనుండిన దీనిని ముద్దాముదువో లేదో చూచుకొని కొండిఁగత్తిరించి తెచ్చితి.

చంద్ర—అయిన నిటు రమ్ము. (పిలిచి ముద్దాడి) మోహినీ! ఒకపాటపాడుము నాకుఁ బ్రొద్దుపోవదు.

మోహిని—నీ కేటికమ్మ పాటలు.

చంద్ర—అదేల?

మోహిని—నీవు ముసలిదానవు.

చంద్ర—శిశువులకుఁ బశువులకుఁ బాములకుఁ గానరసము తెలియునన్న ముసలివాళ్ళకుఁ దెలియదా? చెవుడా?

మోహిని—నిన్న నేమంటినో ముసలిదాన నంటినే?

చంద్ర—కష్టమాయెను. ఉండు ఒక పాటపాడుము. విందము.

మోహి— (అనుబంధము 33.)

చంద్ర—ఈపాట నాకేటికే మోహినీ! నీదిమిక్కిలి వికటమతము. విటునికి భక్తిపాటలు పాడితివంటివి. ముసలికి నాకు మోహపుపాటలా?

మోహిని—నిన్న ముసలినంటివి. నేఁడు తొల్తఁగాఁ అంటివి. ఇప్పుడౌనంటివి.

చంద్ర—కాలదేశముల ననుసరించికదా యేదియు? నిన్న ముసలినైతిని. నీపాటవినఁగో పడుచునైతిని. పాటలోని యర్థమునకు వృద్ధనైతిని.

మోహిని—మంచిది కాని నాకొకటితోఁచుచున్నది. ఈపదునారేండ్లనుండి నీవుగాను శయ్యాగృహవ్రతము బూనియున్నావుకదా? ఱేపాక వేళ నతఁడువచ్చి నిన్నాశించిన తపస్వినివయ్యెదవో వృద్ధవయ్యెదవో?

చంద్ర—(నవ్వి) ఏమిమాట కేయిపి? (పోవఁబోవుచు).

మోహిని—అమ్మా! ఒకమాట.

చంద్ర—నాకుఁబనియున్నది మరలవత్తును. (నిష్క్రమి).

మోహిని—ఱేఁపుతిలకవచ్చిన నొక వినోదముచేయుదు.

(యవనికపడును.)

తురీయాజ్యము-తురీయరింగము.

మే ధా ని ధి యి ల్లు.

[ప్ర: కళానిధి.

కళా—ఆహా! ఏమియీయాశ్చర్యము? మోహినిని జూచినది మొదలు నాహృదయము కన్నులకుఁ గట్టినట్లయి మోహపూరము వెల్లివారుచున్నది. చూచితినా, యేమియు నెఱుఁగరాని మోహమును భయమును గలుగును. మోహమో, లజ్జయో, మరేమో తెలియదు. సత్యమో, దుష్టమో తెలియదు. అనర్థములకు మూలమో, సౌఖ్యమునకుఁ గారకమో తెలియఁజాల. ఊరకుండినను యూరటగలుఁగదు. మోహాతిశయమందునా భయాధిక్యముగలదు. అట్టిచో మోహమగునా? భయాతిశయ మేయున్న మోహమున్నదిగదా? ఇట్టిస్థితిరేక మనోధర్మముల కాశ్రయమేమో తెలియదు. ఇఁక నాతన్వంగి యాశయమెట్లో? మోహముగలదందునా? ననుమాటలాడనియ్యదు. లేదందునా? కలదనియేల చెప్పవు? లజ్జయందునా, మిగిలినమాటలన్నియు నిశ్శంకముగానాడును. దానిఁదలఁపకలదన్నఁ దలఁపునకుఁ దప్పకవచ్చును. తలఁచితినా, మనసు భుగుల్లుమనుచున్నది. చూడఁజాల. చూడకుండఁజాల. తలఁపఁజాల. దలపకుండఁజాల. పోవఁజాల. పోవకుండఁజాల ఊరకుండఁజాల. మాటాడఁజాల హా! దైవమా!

(కూర్చుండును).

[ప్ర: విశాలాక్షుఁడు.]

విశా—అన్నా! జననిపిలుచుచున్నది.

కళా—విశాలా! ఏమని?

విశా—నేనెఱుఁగను.

కళా—ఎవరెవరున్నారు?

విశా—మోహినియుఁ జెలికత్తెయు.

కళా—మోహినియున్నదృష్టిగలిగెను. దానిఁజూచియున్నావుగదా? నీయభిప్రాయమేమి?

విశా—ఏమభిప్రాయము?

కళా—ఎట్టిదని నీతాత్పర్యము?

కళా—ఏమిసమాధానము?

కళా—రూపమున, గుణమున, సౌభాగ్యమున, నడతను, స్వభావమున

విశా—నేనెట్లు చెప్పఁగలను?

కళా—రూపమునఁ రతీసతిగదా?

విశా—ఏసతియో?

కళా—గుణమున నరుంధతిగదా?

విశా—ఏటికిప్పుడామాట? మనకుఁబ్రొద్దుపోవదా?

కళా—విశారదా! మోహినియున్న నాకుఁబ్రొద్దుపోవదు. అదిలేకున్ననుఁ బ్రొద్దు పోవదు.

విశా—అన్నా! జననిపిలిచె. ప్రొద్దయినదిపొమ్ము.

కళా—ప్రొద్దు- జనని- జననియేప్రొద్దు. ప్రొద్దేజనని.

విశా—నిను(బం)పెదనని నేవచ్చితి. నీవుపోవకున్న నేనైనఁబోవలయు.

కళా—ఏల నేనేపోయెదను. నీవుపోయెదవా? నీవేలపోయెదవు? ఏలపోరాదు? నేనేపోవలయునా? ఏలపోవలయు? ఏలపోరాదు? ఏమీ! జననిపిలిచెనంటివి మనజననియా మనజననికాదా? (నిష్క్ర.)

విశా—ఆహా! ఆమోహినిపై నితనికి మరులుగలిగినట్లున్నది. ఇదియించుకైన నూహింపఁగదా? ఆనవమోహినిపై మోహముపూని తలఁపునంతయుఁ గానిపాలుచేసియున్నాను. మోహము మానసముననిండి మరియొకమాట కవకములేనందున నదియించుకైన వెలికిఁదెచ్చినఁ దక్కుఁగ గాయను భీతిమాటాడకున్నాను. అగ్రజుఁడగు నితఁడు పెండ్లిగాకమునుపు నే బంధము యాడుట యనుచితము. ఇతనికీ మోహిని యొక్క తెలిసేదా యుండినది? ఆ మోహిని నను మోహించినట్లెంచియున్నానుగదా? అదనాకుఁ దక్కకున్న నెట్లుజీవింపఁగలను? హా! శ్రీశ!

(నిష్క్రమింతురు).

———:o:———

తురీయారాజ్యము - పంచమరంగము.

చంద్రరేఖనగరు.

[ప్ర: మోహిని.]

మోహిని—నాచెలికత్తెలగుసఖులలోనొకతె యగునది యింకొకతె భాగము కావలయు తిలకను గనుగొంటిని. చంద్రరేఖకుఁ జెవుపోకలిగియున్నదనియు గట్టిగామాటాడుపలుకు వినరాదనియుఁ జెప్పితి అట్లనే యీమెకుఁ జెప్పిన మిక్కిలి వినోదమగును శ్వాసకోశములు పగులునట్లు నవ్వెదరు.

గీ॥ ఒకరినొక్కరు చెవుడంచు నుఱుముఁబోలె।
నఱచి గొంతులు చినుఁగఁగా నఱచువారు।
బలువినోదంబు నెలకొను శ్వాసకోశ।
ములు పగులుదాఁక నవ్వంగఁ గలుగు నాకు॥

[ప్ర: చంద్రరేఖ.]

మోహిని—అమ్మా! తిలకవచ్చియున్నది.

చంద్ర—ఎక్కడ?

మోహిని—ఉద్యానవనమునందున్నది. వచ్చుటకుఁ గోరుచున్నది.

చంద్ర—ఎందుకు?

మోహి—మొన్నవయిన జలుబువలన నమ్మకింతయు చెవుపట్టియున్నదఁట గట్టిగానేగాని పలుకు వినరాదఁట ఇదెనను కొనువేళకువచ్చెను. (ప్రక్కకుబోయియుండును)

[ప్ర: తిలక]

తిలక—(గట్టిగా) చంద్రరేఖాదేవీ! కుశలమా?

చంద్ర—(గట్టిగా) తిలకా! నీకుఁగుశలమా? నాకుమిక్కిలి వ్యసనముగానున్నది.

తిలక—ఎందుకు?

చంద్ర—ఈచెవుడువచ్చినందుకు.

తిలక—ఎన్నఁడిది రాఁగలయునో యదిరాకమానదు.

చంద్ర—నీవింగున్న ప్పాకు లేదుగదా ?

తిలక—ఎవి! మొన్నఁగదా! ఇంతలో వచ్చినదానికేమిచేయవలె ?

చంద్ర—ఊఁ ?

తిలక—(స్వ) వినఁబడలేదేమో, ఊరక "ఊ" యనుచున్నది (గట్టిగా) మొన్నఁగదా వచ్చినది?

చంద్ర—(స్వ) దీనికిఁ జెవుడైనమాత్రమున నెరుకివాకికల్లే యనుకొనుచున్నదేమో ? ప్రాణముపోవ నరముమున్నది. (ప్ర) మొన్ననే సరేకాని యిప్పటికి నీవు నాలుక పేఁదుకొనుచున్నావు ?

తిలక—(స్వ) తనకుఁ జెవుడైన నన్నిట్లనుచున్నది. తానెందుకిట్లు కూయవలె ? నాకేమి చెవుడా ? (ప్ర) చెవుడని నేను నాలుకపేఁదుకొనుచున్నాను. నీవేటికి గొంతుచించుకొనుచున్నావు ?

చంద్ర—నేనుఁ జెవుడనియే తెగనఱముచున్నాను.

తిలక—నీకుఁ జెవుడైన నాకు లేదుగదా ?

చంద్ర—నాకుఁ జెవుడు?—

తిలక—సరిపోయె ? పతి ?

చంద్ర—ఏమి సరిపోయెను ?

తిలక—(స్వ) ఓయమ్మో! నా ప్రాణము పోవుచున్నది (ఇంకను గట్టిగా) ఇంతవఱకు దిన నొక్కనాటిలో నాకాపిరిపోవుచున్నది ఇంకా నాప్తి చెవుడు నీ కెక్కడఁగలిగె.

చంద్ర—(గట్టిగా) నాకెక్కడిచెవుడే ? హాస్యములాడెదవు ?

తిలక—నీకుఁ గాక మఱి నాకా ?

చంద్ర—(స్వ) చెవిటి ముత్తకోలు ! (ప్ర) నీకు గాదేమే చెవుడు ?

తిలక—నీకుఁ గాదా ?

చంద్ర—ఎవరు చెప్పిరి ?

తిలక—మోహిని చెప్పెను.

చంద్ర—మోహిని యేమి చెప్పెను.

తిలక—నీకుఁ జెవుడనియు నొక్కరితోడనుఁ జెప్పకున్నావనియు.

చంద్ర—(మెల్లగ) నీకుఁ జెవుడని వింటినే ?

తిలక—ఇంక నేటినుండి కలుగవచ్చును. ఇంతగూటములు కొట్టినట్లుచితివి. చెప్పుము గలుగకుండునా ?

చంద్ర—మోహినియెక్కడ ?

మోహిని—ఇంతవఱకు నవ్వుచుండి ముందునకువచ్చి) అమ్మలారా ! నాకడుపు పట్టు వట్టియున్నది. ప్రక్కలెమ్ములు పగిలిపోవుచున్నవి మీకెవరికిఁ గాదు. నాకుఁ జెప్పుము.

తిలక—ఇది యాతిన్వికుత్సితమా ?బోగముదానింటఁ బెటిగినందు కింతమాత్రమైన నేర్వ కున్న నెట్లు ?

చంద్ర—తిలకా ! ఆమాటవనకుము. నాకుఁగోపమగును. పసిబిడ్డయేమెఱుఁగును ? మనము బుద్ధిహీనులమైతిమి.

(మోహిని నిష్క్రమించును.)

[ప్ర: మేధానిధి, కళానిధి, విశారదులు (భయమున)]

అందఱు—ఏమి? ఏమి ? ఏమైనది ?

మేధా—చంద్రరేఖా ! ఏమియీయార్భాటము ?

చంద్ర—నాకును దిలకకును జెవుడుగల్పించి యమ్మఁదెగనటించినది.

మేధా—ఎవరు ?

చంద్ర—మోహిని.

మేధా—ఏదీ ?

చంద్ర—ఉండెనే. పోయెనేమో.

కళా }
విశా } ఇంతమాత్రమేనా ?

(నవ్వుచు నిష్క్ర).

తిలక—దేవీ ! నాకుఁబ్రయాణాయాసము. పోయివిశ్రమింతు.

(నిష్క్రమించును).

మేధా—చంద్రరేఖా ! మోహినివిషయమై మాటలాడ నేవచ్చుచుంటి.

చంద్ర—దానివిషయమేమి ? ఇంకను నాకునవ్వుతీఱదు.

మేధా—కళానిధివైఖరి యాలోచింపలఁగనియున్నావా ?

చంద్ర—కనియున్నాను. చిత్రవిషయముగానున్నది.

మేధా — నేను గ్రహించియున్నాను వాఁడు మోహినిని మోహించియున్నాఁడు.

చంద్ర — నాకటులతోఁచదు. మోహినియుఁ గళానిధియు నేకతమున సంధించినది చూచియున్నాను. ఎప్పుడైనప్పుడంతయు వీఁడోరఁగాఁబోవును. పిచ్చివానివలె మాటాడును మోహమున్నఁ బ్రేమపుమాపు వెలువడదా? వేశ్య పెంచినదని యసహ్యపడుచున్నాఁడనియెంచి నేను దండింపనైతను దండించితి.

మేధా — నేను జూడఁగా వానికిఁబిచ్చి మోహమని యెంచెద. ఒకమాటడిగిన వేరొక మాట చెప్పును. ఒకచోటికిఁ బొమ్మన్న నొండొకచోటికిఁ బోయి యుండును. ఏకతమున నధిక విచారగ్రస్తుఁడై తనలోఁదానే మాటలాడుకొనును, ఇది మోహమునఁ గాకొండువనఁగాదు

చంద్ర — విశారదుఁడు మోహినిని మోహించియున్నాఁడు. అట్లైనను విశారదుఁ బ్రేమపుమాపునఁ జూచును. ఎప్పుడైన నీకళానిధి విశారదుల చిన్ననాఁటిసంగతులు చెప్పుచుండునుగదా కళానిధిచరిత్రము వినివినముల వినును. విశారదుచరిత్రమన్నఁ జెవులు బెంచివినును.

మేధా — ఇందుమీఁద నే నీనిర్ధారణమా?

చంద్ర — మఱియొకటి. నేనెప్పుడైనఁ గళానిధిఁబిలువుమన్న నేదోయొక నెపమిడి పోకుండును. విశారదుఁబిలువుమన్నఁ జెప్పుటకంటె ముందుగాఁబోయి పిలుచును.

మేధా — ఆఁడుదానవు. ఆఁడువాండ్రు మోహమెట్లు ప్రకటింపుటయెఱుఁగవా? కళానిధిపై మోహమువలననే వానిఁజూడఁగోరదు. విశారదుపట్ల నేవిశేషము లేకుండున నగాఁకపోవును. పోనీ. కళానిధియే కాని విశారదుఁడే కానీ మనమిందుకు సమ్మతింపవలెనా యని యడుగుటకేవచ్చితిని నీ వేమందువు?

చంద్ర — ఏమా క్షేమము? సంవత్సరమునుండి యీకుమారిని జూచియున్నాము. ఆచారమర్యాదల నెల్లఁగంటిమి. ఎంతమంచిపడుచు! ఇట్టిదికోడలగుటకేమాతంకము?

మేధా — మంచిమాట. నేనునట్లే పరిష్కరించియున్నాను. మోహినీ!

[పునః ప్రవేశము మోహిని.]

కళానిధి విశారదులఁబిలిచికొని నీవురమ్ము.

మోహి — (నిష్క్ర).

చంద్ర—నాథా! ఇదియేటికిపుడే పరిణయముఁజేయుదువా?

మేధా—నేను వీరియెదుటఁ గొన్ని మాటలాడఁగోరెద.

చంద్ర—ఏమిమాటలు?

[పునః ప్రవేశము మోహిని, కళానిధివిశారదులు.]

మేధా—మీరందఱుఁ గూర్చుండుఁడు. సతీసుతులారా! ఆలకింపుఁడు కుమారీ! మోహినీ! ఆలకింపుము.

(అనుబంధము 34.)

నినుఁజూచిననాఁటినుండి నీయందుమాకందఱకు సదభిప్రాయముగలిగె. ఆయభిప్రాయమునకుఁ గుందురాకుండునట్లును మీఁదుమిక్కిలి యినుమడించునట్లును నీవుమాయెడ వర్తించితివి. నిన్ను సమధిక విశ్వాసమునఁ గూఁతురికంటె నెక్కువగా భావింతుము. నీ జననీజనకుల వృత్తాంతమరయఁ బంపఁబడియున్న చంద్రమౌళిభట్టారకుఁడు నాల్గుదినములలో వచ్చునని వ్రాసియున్నాఁడు. అతఁడు కార్యము సాధించుకొనక రాఁడు. నిష్ఫలమైనట్లుండెనా యిన్నిదినములుండియుండఁడు. ఎవరనేల విచారింపవలయును? నీదు సద్గుణమాహాత్మ్యమును, నీదు సత్ప్రవర్తనా విశేషమును, నీసుశీలనాప్రభావమును, నీదు మానసనిశ్చలత్వాగరిమమును నీ యున్నతవంశఖ్యాతియు జననమును దప్పక చాటెడు. మామనసునకెక్కియున్నది ఆదరపూర్వముగ నేనొకటిఁ జెప్పెదను. అది నీవాచరించిన మా మనసున మహానందము జనింపఁగలదు.

మోహి—జనకా—

మేధా—కుమారీ! నేఁజెప్పెడుమాటలన్నియు వినుము—మహానందము జనింపఁగలదు. అదియేమన్న, నా కుమారులిద్దరిలో నీమనసునచ్చినవానిఁ బరిణయము గావలయుననుటయే. ఇది నిన్నుఁ బ్రార్థించుట గాని, యాజ్ఞాపించుటగాఁ గ్రహింపకుము. ఈవిశారదు జననమునకుమున్ను నాకుఁ గూఁతురుగలుగవలెనను నభిలాషముండెను. కలుగుననియుఁ బెద్దలు చెప్పుచువచ్చిరి. కూఁతురుగలిగిన సుశోభనయను పేరిడఁదలఁచుకొని యుంటి. దైవమట్లుచేయక మరియొకకుమారుని విశారదు నాకిచ్చె. కూఁతురులేకున్న నేమాయె? అంతకంటె నెక్కుడగు సోదరివి నీవయ్యెదవుగా? ఆతుచ్ఛవేశ్య నీకొనర్చిన మోహినియను నామకరణము నేఁటినుండి నీకవలదు. నాకుఁబ్రియమైన

సులోచనాభిధానమే యుండనిమ్మా. సతీసుతులారా! ఇంతనుండి యీకుమారిని మీరు సులోచనయనియే పిలువవలయును. మోహినీ! కాదు సులోచనా! ఈ మోహిని యనుపేరు నీకెంత సుందరముగానున్నను నెంత యన్వర్థముగానున్నను వలదు. నీకు నామకరణమొనరించితిమి. నీవింకమాదానవు.

సులో — జనకా! నాభాగ్యము నెంతని నుతింతును.

(అనుబంధము ౨౫.)

నీయాదరణమతిలోకము. నేనావేశ్యయింటనున్నపుడు కొన్ని దినములలోనే నాయంతమున్నట్లు భావించుచుంటిని. అదితప్పక నన్నుఁజెఱచును, నేదప్పక హత్యఁజేసికొందునని యెంచియుంటి. తప్పె. తప్పినను బెనముపైనుండి ద్రోయఁబడిన చందమున దిక్కులేని యనాథగతి ప్రాప్తించె. ఒకనిమిషమున గాకనుంటిని. అదియుఁదప్పె. ఇన్ని భంగముల నాకొనర్చిన దైవమున్నియుఁ బోవునట్లుగాఁ గడకు మిముఁ జూపించెను. ఇప్పటి సంతోషము నా వెనుకటియాపదల నన్నిటిం గాలఁగూలఁదన్నె. తొలుత నాకున్న దుఃఖము లాజన్మముండునని భావించియుంటి. చచ్చువఱకు మఱవనని యెంచియుంటి. మీయిల్లు చేరిన రెండవనాఁడే వానినన్నిటిని మఱచితి. మఱచితి — నిక్కముగా మఱచితి. మీయాదరణము మీవిశ్వాసము నేమనవలయు? నీ[illegible] సులోచనాభిధానము నాకు నేఁడొసఁగిన ఋణమెన్ని [illegible] తీర్చుకొందు? అదియుఁగాక, [illegible] మాతాపితృకన్నై. [illegible] ముల [illegible]నై, [illegible] బాంధవనై, [illegible]నై, [illegible]నై, [illegible]నై, [illegible]నై యున్న నామాట — నేను నిక్కలుషననుమాట — [illegible] ననుమాట — ఈమాట — నామాటయొక్కటియు నమ్మి, ననుఁగోడలిఁగా జేసికొన నెంచితివి. నాభాగ్యమున కేమందును? నాపుణ్యము నెంతని యెంతు? [illegible] ఇంక నేమనఁజాల. నాసంతోషము నామాటల మ్రింగుచున్నది. కంఠము [illegible]చున్నది. నాలుక బిగఁబట్టుచున్నది. నోరు మూయుచున్నది. (సాష్టాంగముగ నమస్కరించి దుఃఖించును).

మేధా — (లేవనెత్తి) కుమారీ! దుఃఖింపకుము. ఈచిన్నతనముననే యెన్ని దుఃఖములకుఁ బాలైతివి! ఎన్ని యసిధారావ్రతముల సలిపితివి? ఎన్ని విషమ పరీక్షల మీఱి నిష్కళంకవై వెలికివచ్చితివి? అమ్మా! నీవు దుఃఖించిన నాకుఁ దుఃఖము గలుగు. అమ్మరో! సులోచనా! దుఃఖింపకు. (అందఱు దుఃఖింతురు)

(అనుబంధము 36.)

[ప్ర: బ్రాహ్మణుఁడు.]

బ్రాహ్మ—రాజేంద్రా! అవంతిపురమునుండి యీజాబుఁదెచ్చియున్నాను. మంత్రి గుప్తరాజు మఱలఁబురము చేరినాఁడు (జాబిచ్చును).

మేధా—(చదువును).

"రాజర్షిచంద్రా! నేను శత్రువుచే జయింపఁబడి రాజ్యభ్రష్టుఁడ నగుటయు, నా పితృవ్యపుత్రుఁడు చెఱనుంపఁబడుటయు మీకువిదితములేయగదా? నేనీపట్టణము విడిచిన యెనిమిది దినములకే నాకును నాభార్యాసుతులకును నెడఁబాటుగలిగె. మీయూరికైన రావలయునని వచ్చుచుండి దారిలో నీతివేదిం గాంచి యక్కడి యుదంతములువిని శోకవారాశిమునింగితి. వెనుకఁదిరిగి యెందైన దాఁగియుంద మనియు, సతీసుతుల పొడకడలరయుదమనియు రాఁగ, విశ్వనాథపురము నికటమున—నేమి చెప్పుదు? మృతిఁబొంది నాలుగైదు దినములైయుండిన నాభార్య శవముం జూచితి. కుమారుని గతియేమో తెలియదయ్యె. ఇదెవఱకుఁ దెలియదు. తరువాత వృత్తాంతమువ్రాసి యొకరిచేతనో పంపినదిమాత్రము నాకుజ్ఞాపకము. వెంటనే నాకుఁ బిచ్చిపట్టెను. ప్రజ్ఞలేక యంగవస్త్రములనైనఁ గొనుమాని ఫలాహారుఁడనై జలాహారుఁడనై నిరాహారుఁడనై యెందెందో తిరిగియుండవలయును. నాకిప్పుడాఱుమాసములక్రిందటఁ దెలివిగలిగెను. అప్పుడు నేనుండిన పట్టణము నాగజాని. ఇంకను మిగిలినవారెవరో తెలియదు".

మంత్రి—మఱల నీవృత్తాంతము లేల వ్రాయును?

మేధా—ఏమో తెలియదు ఎనిమిది దినములక్రిందటనే మఱల జాబువచ్చియుండెనే—

నీళా—(జాబు చదువును).

"తరువాత నందందుఁదిరిగి మాపట్టణపువృత్తాంతము తెలిసి వచ్చితిని. ఈవృత్తాంతము లన్నియు నాకుఁ దెలివివచ్చిన కొన్నిదినములకే మీకుజాబువ్రాసి పంపియుంటిని. మీకుముట్టియుండదునో లేదోయని మరల నీజాబువ్రాసితి. ఫణికేతుఁడు సంవత్సరముక్రిందట మృతిఁబొందియుంటయు వెంటనే ప్రకృతిజనులు నాపితృవ్య పుత్రుని జయపాలునిఁ జెఱవిడిపించి రాజ్యాభిషేకము చేసియుంటయు వాఁడు నను వెదకించుటయు, వాఁడువ్రాసినజాబులవలన మీకుఁ దెలిసియుండును.

నేనీవృత్తాంతములనెఱిఁగి పురికివచ్చి మొన్నఁ జేరితి. నేనొక మూఁడు దినములలోఁ బయనమై మీయొద్దకువచ్చువాఁడ. మీ విశాఖదునిఁ జూచియే యుండలేదు. ఇరువదియేండ్లక్రిందటఁ జూచిన కళానిధి యెట్లున్నాఁడో చూడవలెను. నా చెలియ లెంతబాధపడినను దిలక సాహాయ్యమునఁ గడతేఱి మీరందఱిప్పుడు సుఖులుగా నుండుటవిని సంతసించుచున్నాను. ఈసంతోషమే మాజయసేనుని వలని దుఃఖము నర్ధముతగ్గించినది. నాతమ్ముఁడు మీకు వ్రాసిన జాబులలోఁ దనకూఁతురిఁ బ్రియంవదను మీకళానిధికిత్తునని వ్రాసియుండెనఁట. మీప్రత్యుత్తరములలో నావిషయమే వ్రాయలేదఁట. అయినను సమక్షమున నన్నియు మాటలాడ వచ్చును".

స్యాలకుఁడు,
మంత్రగుప్తుఁడు.

అందఱు—ఏమీ సంతోషవార్త!

విశా—(స్వ) ఈ జయసేనుఁడను పేరు నేనెక్కడనో వినియున్నాను. మాజననీ జనకులు మా మామకొడుకు పేరు చెప్పినట్లులేదు కలలో నెందో విన్నట్లున్నది.

కేస—శ్రీసుఖులారా! వేళ యాయినది నేఁడు సుదినము. ఇఁకఁ బోదము.

(నిష్క్ర.)

—: తురీయాంకము సమాప్తము :—

———:o:———

శ్రీ

చిత్రకారి నాటకము

—————:౦:—————

వంగదేశరాజ్యము-ప్రథమరంగము.

మేధానిధియిల్లు.

[ప్ర: సులోచన (నిద్రించుచుండును) తిలకప్రవేశము.]

తిలక—సులోచనా! సులోచనా! ఏమో తెల్లవాఱవచ్చినను నింకను లేవకున్నది. కళానిధిచందము మిగుల వింతగానున్నది. ఈసులోచనను మిగుల మోహించి యున్నాఁడని నాభావము. ఏమాశ్చర్యము. ఎవఁడుగాని యీసతీమణిని మోహింపఁడా? ఇంతటిగుణవతి, రూపవతి, సాహసవతి యెవరికబ్బునమ్మా? నేవచ్చి నాల్గు దినములైనంగాలేదు. నాకింతచనువైనది ఇట్టిదానిఁగళానిధి మోహించుటాశ్చర్యమా? మాచంద్రరేఖగారు విశారదుఁడు మోహించినట్టు చెప్పెను. ఉండదు- అతనియందా భావమేలేదు. అంతయుఁగాక మోహమునుండా నా? ప్రొద్దుకాఁకున్నను పోయిన్నదేమైన మేలుకొలుపుదును (సులోచనముద్దువచ్చిపిలిచి దేహమును బరికించి హా! శ్రీరామ యనిమూర్ఛిల్లును)

సులో—(లేచి ఏమి యీవికారాకారమువింటిని ఎవరిందుబడియున్నారు? ఆహా! తిలకా! తిలకా! యిట్లేటికిఁబడితివి? లెమ్ము.

తిలక—(లేచి) సులోచనా! నీవు నాప్రాణపదకమవు. నిక్కముచెప్పుము నిన్నెవరు మల్లికయను బోగముదానికమ్మినది?

సులో—తిలకా! నీచందముచిత్రము ఏలయిట్లువికారపు చూపుఁజూచెదవు?

తిలక—నా చందముండనీ! నేనడిగినదిచెప్పుము. ఎవరో అమ్మిరంటివే.

సులో—ఎవరో యమ్మినట్టు మల్లికచెప్పెను. వారేదోకులమువారఁట. మఱచినాను.

తిలక—కాటిపాపలా?

సులో—ఔనే కాటిపాపలు. కాటిపాపలు. నీవెట్లెఱుఁగుదువు? తిలకా! యట్లేటికిఁ జూచెదు. నాకుభయమగును చెప్పుము.

తిలక—సరిసే మొకటి చెప్పుము. దాఁపకుము కళానిధి నిను మోహించియున్నాఁడా?

సులో—ఇదేల యడిగెదవు?

తిలక—నేనడిగినది తొల్తఁ జెప్పుము. మిగిలిన సంగతులు నీకుఁ బిదప నెఱిఁగింతు. మోహించియున్నాఁడా కళానిధి?

సులో—నేనెఱుఁగను. కాని మాయయ్య మాత్రమతఁడు నాకొఱకుఁ బరితపించుచున్నాఁడనెను.

తిలక—మీ యయ్య యెవరు?

సులో—దినము నిను మండి యిల్లడిగెదవు? మేధానిధి రాజును నేనయ్యయనిగదా పిలుతు?

తిలక—అట్లనే పిలువుము. నీవేమైనఁ గళానిధిని మోహించినావా?

సులో—తిలకా! ఆ కళానిధిపట్ల నామనసెట్టిదని చెప్పఁజాల. అది మోహమెన్నటికిని గాదు. ప్రతిగలదు. మోహమను పేరుఁ జెప్పనఁ జెప్పరాని యసహ్యముగలుగును.

తిలక—దైవమా! నీచేఁతలు చిత్రములుగదా?

సులో—ఇదేమే యిల్లాడెదవు? నాయట్టి మిత్రభావముననే నీ సంగతియుఁ జెప్పుము.

తిలక—సులోచనా! నేనూరక వినోదమున నడిగితినని యెంచకుము. నీవెన్నఁడును కళానిధి కాస్పదమీకుము. ప్రేమింపకుము.

సులో—ఏల?

తిలక—నేను పిదపఁ జెప్పెదను —

(అని పలికి సులోచనను నాదరించి స్వగతము).

నిస్స్వార్థేలు మిమిన్నారు పాయమ్ము తరువాత మాటలాడుదును.

(సులోచన నిష్క్రమణ).

తిలక—ఆహా! నాదెంత భాగ్యమున కేమందును. ఈ బుద్ధి మాయ కేమందును? దైవము విపరీతమున కేమందును? ఈ సులోచనను జూచినమాత్రముననే నాకేదో జ్ఞాపకము వచ్చినటులై మోహావేశములతోఁ జిన్నఁబోవుదును అయిన నొక్కటియుఁ జక్కని జ్ఞాపకము కాదు. ఒక్కటియుఁ జక్కని యోచన లేదు. నేఁడాకస్మికముగా స్తనభాగము క్రిందట మహాస్వాకృతి పుట్టుమచ్చఁ జూచుట కదియును నిదితోఁ దెలియకపోయె. పుష్కరాగ్రహారమున స్మశానమున నేనుంచిన చచ్చినట్లుండిన మేధానిధి పుత్రి యేకదా యీ సులోచన? నేను మలిల నాశిశువుం గానక విచారింపఁగాఁ గాటిపాపలయ్యేడకు

వచ్చియుండిరని తెలిసె. ఇంకేమి దృష్టాంతము కావలయు? ఈసులోచనకును చంద్రరేఖపోలికకలదు. ఒక్కొక్కప్పుడు స్వామియు నొకటియైయుండును ఇన్నియు మొదట నాకుఁదెలియకుండెఁగదా! దైవికముగా నీసతీమణి మఱలఁ దన తలిదండ్రుల యొద్ద జేరినది. ఆకస్మికముగా నేవచ్చినందున సరిపోయెఁగాక. లేకున్నఁ గళానిధి ఈసులోచనం బెండ్లిచేసికొనుచుండెనేమో. అకటకటా! ఎంతకార్యము సమకూడెను? జననీజనకులతో నీవిషయమంతయుఁ జెప్పుదునా? నన్నెంత ఘాతుకియనుకొందురు? ఏమైన ననుకొననీ. ఈవిశారదుఁ డెవరికొఱకెక్కడనుండి వచ్చెనన్న నేను చెప్పఁగలను. ఈవిశారదునిపై వీరికిని నీకృత్రిమ జననీజనకులపై వానికిని ప్రీతిమెండు. దానినంతయు భంగమొనర్చుదాననగుదు ఏభంగమైననుగానీ. నేనంతయుఁ జెప్పినను నామాటలు వారు నమ్మనేవలయునను కట్టడి? నాయొద్దనే దృష్టాంతములున్నవి? పుష్కరాగ్రహారమున దృష్టిదోషముగలుగునను భీతిచే నొకరికైన నీకుమారుఁ దొలుతఁ జూపకుంటి. పిదపఁ జూచినవారు వయసుచూచి యాశ్చర్యపడిరిగాని సంశయించనైరి. నను నమ్మకున్న సాహసకత్తెయు మృషాలాపనగుదు. కావున సులోచనగాని విశారదుఁడుగాని మృతిబొందువఱకు దీని వెలిఁబెట్టరాదు. లేదేని నాయవసాన కాలమునందైన నీరహస్యమంతయుదాఁచక వ్రాసియుంచెద. ఇపుడుమీఱిపోయిన దేమి. సులోచనా కళానిధుల సమాగమము వారించెదను. పిదప దైవమున్నాఁడు.

(నిష్క్ర).

———o———

పంచమాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

చంద్రరేఖ యిల్లు.

[ప్ర: చంద్రరేఖ.]

చంద్ర—మాయన్న మంత్రగుప్తుఁడు నేఁడు రావలసియున్నది. ఇపుడు మధ్యాహ్నమయినది ఇఁక నొకపదిగడియలకు రావచ్చును. ఆపదిగడియలనునది యెప్పుడవునో యనుపించెను—ఎవరది ?—

[ప్ర: సులోచన (మగరూపముతో)]

సులో—చంద్రరేఖవు నీవెయా ?

చంద్ర—నీవెవఁడ విట్లంతఃపురమునకు వచ్చితివి ?

సులో—ఆహా ! నీవే చంద్రరేఖవు. నీముద్దుమొగముననే చంద్రరేఖాత్వము నెలకొనియున్నదిగదా ? ఎన్నిజన్మముల సుకృతఫలముగా నిను నేఁడుకంటి. నేరాకుమారుఁడ సోమశేఖరుఁడనువాఁడ. పదియామడనుండి నీకొఱకై—

చంద్ర—పాపాత్మా ! ఏమిట్లు ప్రేలెదవు ? కన్నునొడలుగానవో ? నిన్నెవరిందు రానిచ్చినది ?

సులో—తరుణీ ! నీమాటలు నాకుమఱింత మోహము బెంచె. నిజముగా నీపైమోహమున నాకుఁగన్నునొడలు తెలియవు. ఆమోహమే సర్వాటంకములమాన్పి నన్నిందుఁదెచ్చె.

(అనుబంధము 37.)

చంద్ర—పాపాత్మా ! చండాలా ! నీమోహమునకు అగ్నిపెట్టుము. రాజాంగనల యంతఃపురమునఁజొచ్చి యిట్టి ద్రోహపుమాటలాడదవా ? నీయుసురుదీయించి చించి చెండాడింతు.

సులో— (అనుబంధము 37ఆ.)

తరుణీ ! నీరూపవిఖ్యాతి జగములనిండియున్నది. పసునాఁటినుండి నీమగఁడు తపసుపిచ్చిపట్టి నినుఁజూడఁడఁట. నాకొకయుద్దిచ్చిన నతనికి బుద్ధిఁగఱపెదను.

చంద్ర—హరిహరి! నేఁడెవరిమోము చూచితిని? నీచ చాండాలా! నీవేవిధవకు జన్మించినాఁడవు? మృత్యువును పేరంటము పిలుచుచున్నావే? నీకేమి వినాశకాలము.

సులో—తరుణీ! నీముద్దెంత బంగారము చేయుదు. నినుమానను. (సమీపించును).

చంద్ర—ద్రోహీ! నీపాపిష్ఠి నెవరుదప్పింతురు? నీకుశాపమొసఁగుదుగాక. నీవెట్టి కులటాసుతుఁడవు?

సులో—(నవ్వి) అమ్మా! ఎంతపిచ్చిదానవే? ధ్వనినైనగుఱుతింపవా? (అని స్వరూపముమాపి మరల పురుషరూపము ధరించును).

చంద్ర—(చూచి) సులోచనా! ఏమికార్యముచేసితివే? ఈమగరూపమున నెంతముద్దుగానున్నావు? రమ్మిందు. (కౌఁగిలించును).

సులో—నీపై మోహముననే నేవచ్చుట.

చంద్ర—నాకును మోహమే. రమ్ము కూర్చుందుదము. (కూర్చుందురు).

[ప్ర: మేధానిధి (ప్రక్కన).]

మేధా—(స్వ) మంత్రగుప్తుని వృత్తాంతము దెలుపుట కిందువచ్చిచూడఁగా నాకన్నులేమయిన భ్రమఁజెందెనా? లేక నిక్కముగాఁ జూచుచున్నానా?

సులో—చంద్రరేఖా! నన్నొకముద్దుగొమ్ము.

చంద్ర—ఇంక సందేహమేమి? ఇదిగోముద్దు. మఱియొకటి- ఇంకొకటి (ముద్దిడి).

మేధా—హా! పాపాత్మురాలా! హా! హా! (నిష్క్ర).

చంద్ర—సులోచనా! నిన్నింతమక్కైన గుఱుతింపనైతిఁగదా?

సులో—అమ్మా! మఱియొక వేడుకచేయుదునా? మాయయ్యయొద్దకు నిట్లేపోవుదునా? అతఁడు గుర్తింపనేమో?

చంద్ర—మంచి వినోదము. పొమ్మామారమునఁ బర్ణశాలలోనుండును. తిరిగివచ్చి యేమిజరిగినదియుఁ జెప్పుము. (నిష్క్ర)

—o—

పంచమాంకము-తృతీయరంగము.

చంద్రరేఖ యింటిముందర భాగము.

[ప్ర: కళానిధి.]

(అనుబంధము 38.)

కళా—అకటా! నావంటి పాపాత్ముఁడెందైననుండెనే. అయ్యో! మాతండ్రి నన్నింతటి పనికి నియమించెను! తల్లిశిరశ్ఛేదనమెటుచేయుదును? నాచేతులెట్లాడును? మా తల్లియందేమైన నపరాధముండినఁ దానేమేమైన నొనర్పరాదా? నన్నేటికి నియమింపవలయును? అకటా! కన్నతల్లియే. తొమ్మిదినెలలు మోసి, యెంతవేదనకైన నోర్చి, కని, పెంచి పెద్దఁజేసినమాతయే. జగమునఁబుట్టి యిన్నిదినములుండినందులకు మాతృఘాతకుఁడనిపించుకొందునా? ఛీ! ఈదురిత మొనర్పఁజాల. ఒనర్పకున్న విధియేమి? అవతారమునిచ్చి భార్యయందు తానేజన్మించి, విద్యలనేర్పి పోషించిన వాఁడుగదా జనకుడు? అతనియాజ్ఞ నెఱవేర్పకుండుటధర్మమా! ఎట్లును నిర్వహింపనేవలయు. అయ్యో! ఎట్లునిర్వహింతును? తల్లియే—కన్నతల్లియే. ఆమె లేకున్నఁ దండ్రివలన నేమగును? ఊరకచూచి సంతోషించువాఁడుగాక, చన్నిచ్చి పెంచునా? అనవరతము కాపాడునా? ప్రక్కఁబోయుక పండించుకొనునా? చెప్పక ముందే యాఁకలిగుర్తించితీర్చునా? బాధలుగలిగిన లోకముమునిగినట్లు చింతించునా? ఎందునఁ దల్లితోఁ దండ్రి సరిపోలును? దైవమా! నాకెట్టిపాటుగలిగించితివి? అయ్యయ్యో! నాకరవాలమువాడి పరీక్షింపను నాతల్లికంఠమాయెనా? హా! శ్రీహరీ!

(మూర్ఛిల్లును).

[ప్ర: చంద్రరేఖ.]

చంద్ర—కుమారా! కళానిధీ! ఎట్టిచింతలు నీకుఁగలిగె? (లేవనెత్తును).

కళా—అమ్మా! నేఁగ్రూరకర్ముఁడ కటికిచండాలుఁడ. నను ముట్టకుము.

చంద్ర—కుమారా! ఇట్టులేల మాటలాడెదు?

కళా—నేనెక్కడికుమారుఁడ? నీవెక్కడితల్లివి? నేఁగటికవాఁడను. కటికవానికైనఁ గరుణగలుగు. నాకుఁ గరుణలేకుండఁజేసినాఁడు మాతండ్రి.

చంద్ర—తనయా! నీమాటలు భయంకరములు. ఊరకమాటలాడెదవుగాక విషయము చెప్పవు. ఇంకఁదడసిన నాప్రాణములు నిలువవు వృత్తాంతము చెప్పుము. చెప్పకున్న నను జంపిన పాపము నీకగు.

కళా—అగ్యో! తల్లీ! నినుజంపుటకే వచ్చియున్నాను. క్రూరహృదయుండై మాయయ్య నినుఁదలనఱకుమనియె. హా! నారాయణా!

చంద్ర—నారాయణ! నారాయణ! (మూర్ఛిల్లి లేచి) తనయా! నీమాటనిక్కమా! నా నాథుఁడెందులకు నను జంపుమనెను?

కళా—అమ్మా! అదియింతైనఁ జెప్పఁడు. నేనడిగితిని కసరి పొమ్మనెను.

చంద్ర—అపరాధము లేక దండింపఁ బంపునా? (యోచించి) కళానిధీ! మఱియొకమాట. ఇంతకొక్కరగడియకుముందు నానాథుఁడిక్కడికేమైన వచ్చియుండెనా?

కళా—ఎక్కడిదమ్మా! పర్ణశాలలో జపమొనర్చుచున్నట్లుండి నన్నాజ్ఞాపించెను.

చంద్ర—(స్వగతము) నాకీశిక్షతగినదే స్త్రీనైన నేమి-పురుషరూపమునన్నుదాని ముద్దాడితి ఈదండనము విహితమే కదా? (ప్ర) కుమారా! యోచింపకాజ్ఞ నిర్వహింపుము. పతియాజ్ఞమీఱఁద, నందునను, స్వసుతునితోఁ జంపఁబడు పుణ్యమెట్లు లభింపవలయును? అయిన నాయాగమున నేనుగట్టించియున్న విష్ణ్వాలయమునం బావనభక్తిలాంఛనముకలను నాకోరిక నెఱవేర్పుము. (యవనికపతనము)

పంచమాఙ్కము—తృతీయరంగము.

మేధాతిథిపర్ణశాల.

[ప్ర: మేధాతిథి.]

మేధా—

(అనుబంధము 39.)

ఆహా! నాదుఃఖమున కేమందును? ఇంతటి దౌరాత్మ్యమెన్నఁడైన వింటిమే? చేపట్టిననాఁటినుండి యొక్కద్రోహమైన నెఱుఁగని యాయంగనకిట్టి బుద్ధి పుట్టునే? ఆకటా! నేనెట్టి కులాంగనఁగా భావించియుంటిని? ఎంతనమ్మియుంటిని? నానమ్మకము నమ్మజేసి నాశయ్యఁ జెఱిచి వంశమునకపకీర్తి దెచ్చెఁగా? ఇరువదియైదేండ్లనుండి నను బాయకుండి యిరువురు కుమారులఁగని యీనలువది యేండ్ల యీఁడునకా యీదుష్క్రియ? ఈయరణ్యములో దీనికిఁ జేదగలిగె? నాదుఃఖమున కేమందును? ఈయిరువదియైదేండ్లును నీయంకులాఁడి నాశయనమును దప్పక కాఁచియుండెనను టేమి నమ్మకము? దీనికుమారులు నాకుమారులని యేమినమ్మకము? నాకేమైన భ్రాంతిగా? నేఁజూచినది మాఁచితినా? అకటా! ఎంతనమ్మితి? ఎంత మోసపోయితి? ముందున్న మోహములు ముద్దులు కౌఁగిలింపులన్నియు వింతలయ్యెనే? బాసలన్నియు వమ్ములయ్యెనే? ఇట్టి యీఁడునకు నాకీ యపకీర్తి గలిగింపఁగాఁ గారణమైన యామనుజాపశుఁ డెవఁడు? ఎల్లప్పుడు నాయందలి మోహమునఁ దప్పక నను దైవముగా భావించుచుండిన నాసతీమణి మనసు హరించి చెఱఁగ్రోవఁ గొక్కించిన యాక్రూరాత్ముఁ డెవఁడు? ఆదుష్టుఁ డెవఁడు? ఆగుండెకాఁ డెవఁడు? ఆహా! నేనెంతమతిభ్రమఁ జెందితి? నాశయ్య నాకార్యమునకుంపఁ బొల్పడిన యామహాత్ముని జూచినచోట నే వానిఁ బ్రియముతోడఁ గనుఁగొనక వెడలివచ్చి నాకొడుకు నేల యాపనికిఁ బెట్టితి? అయ్యో! నాకొడుకని మఱులునఁ బలుకుదు. నాకొడుకెవఁడు? అప్పుడే యాయిరువురిపని తీర్చియుండిన మనసునకుఁ గొంత యూఱటగల్గుచుండెనే? ఈపశ్చిమబుద్ధి నాకేలగలిగె? అకటా! ఇరువదిరెండేండ్ల తనకొడుకుకంటె నాలుగేండ్ల పసివాఁడుగానున్నాఁడే? అట్టివానితోడనా, యీహీనాభిసారిక కృత్యము? ఈనాఁటికి నాకులము మర్కటకులమాయెనే? (లేచి) ఏమిది? సిద్ధపుంగవుఁ డరుదెంచినట్లున్నది. భ్రమమేమైనఁ గలిగెనా?

[ప్ర: సిద్ధుఁడు.]

ఆహా! నిశ్చయము. సిద్ధసంప్రదమా! నమస్కృతులు ఇట్టి వేళ ననుఁజూడవచ్చితివా?

సిద్ధ—మేధానిధీ! జ్ఞాపకమున్నదా? పదునాలుసంవత్సరములకు మున్ను మలయ శైలమున నాయొద్ద యోగనిష్ఠనుండఁగా నాశ్రీలుగోయుచున్న సర్పమును వేఁబట్టి నీచేతికీవవచ్చితి. నీవు భయము దిరిపి. మహాదార్ఢ్యత నీకిఁకను గలుగవలెనని నినుఁ బురికిఁబంపి పదునాలు సంవత్సరములు వ్రతమునలుపు నుపదేశించితి నే నాఁడినతీరున వచ్చియున్నాను. కామమునుఁ గొంతజయించితివి గాక, క్రోధమును జయింపలేవైతివి. మహాగ్రహామునఁ దప్పులేని దప్పునకు భార్యను నాలుకబంపితివి. షడ్వర్గబాధితుఁడవైన నీకుఁ గాయసిద్ధి యెంకుఁబోలెఁ గలుగనేరదు. రాజయోగమే నీకింక స్వామ్యము.

(నిష్క్ర)

మేధా—ఇదేమిపిశుగుపాటు? ఈసిద్ధుఁడేటికిఁ దప్పులేనితప్పని నుడివె నాకన్నులు వోయియున్నవఁగదా "తప్పులేనితప్పు"? సిద్ధుఁడు కాఁడా విశ్వేశ్వరుఁడు చెప్పినను నాకన్నుల నేనమ్మకుందునా? ఇంక నాకుఁ గాయసిద్ధియేటికి? మాచంద్రరేఖయే నాకుఁగాయసిద్ధిచేసియున్నది. ఆహా! ఈపగ నే నెట్లుతీర్చుకొందు? సిద్ధుఁడు చెప్పుటకేమి? ఆజన్మబ్రహ్మచర్య వ్రతమాచరించినవానికి నాదుఃఖమెట్లు తెలియును? హా! దుఃఖము దుఃఖము (మోము మోడుకొని ఏమిది? ఆదుష్టనాపకుఁడిక్కడికే వచ్చుచున్నట్లున్నది? అయ్యో! వీనిముఖము నే నెట్లుచూతును? నావంశ యశోహాని యొనర్చినపిచాలక తన నీచాకృతి మహాగర్వసంరంభమున నాకుఁజూప నేతెంచుచున్నాఁడు

[ప్ర: సులోచన (పురుషవేషమున)]

నీచాత్మా! నిన్నిప్పుడే ఖండించెద—(మీఁదికిఁబోవును)

సులో—(భయమున) ఏమయ్యా! చూచియుఁజూడక ముందే చంపవచ్చువానివలె వచ్చెదవు? నన్నెఱుఁగవా?

మేధా—పాపాత్మా! ఏయభిసారికకు నీవుకొడుకవు? నినుఁజంపువఱకు నాకొనర్చిన యవమతి తీఱదు. (కత్తినెత్తును).

సులో—(స్వరూపముపూని) అయ్యా! ఈసులోచనను గుఱుతింపవా?

మేధా—సులోచనా! నీవిపు డెక్కడినుండి వచ్చుచున్నావు?

సులో—మాయయ్యగారియొద్దనుంటిని. నను మాద్దాడి నీయొద్దకుఁబంపెను.

మేధా—హా! నాభాగ్యలక్ష్మిపోయెను. (అని మూర్ఛిల్లును)

సులో—ఆహా! ఏమీవిపరీతము? అయ్యో! మాయయ్య యూరక పెనుమూర్ఛ నొందెనే. నేనెట్లుచేయుదును? అయ్యో! అయ్యో!

[ప్ర: ఋషికుమారుఁడు]

మునితనయా! ఇపుడయింటికిఁబోయి యెవరికైన రమ్మనుము. మాయయ్య మూర్ఛ నొందియున్నాఁడు.

మేధా—(లేచి) తనయా! ఎంతఘాతుకకార్యమొనర్చితి? నిన్నాకాపురుష వేషమునఁ జంద్రరేఖయొద్దఁజూచి యాగ్రహించివచ్చి కరవాలముతోఁ జంద్రరేఖతల తెగవేయక తెగదీయుమంటి. ముగిసియుండునేమో?—

సులో—హా! శ్రీహరీ! (మూర్ఛిల్లును)

మేధా—(లేపి) ఇందుండి నేమిప్రయోజనము. పోయివిచారింతరమ్ము.

(యవనికపడును.)

పంచమాంక్యము-పంచమరంగము.

[ప్ర: విశారదుఁడు.]

విశా—నేనడవికిఁబోయి కొంతతడవుచేసితి నచ్చు వేళ కేమాశ్చర్యము! పర్ణశాలలోఁగాని యింటఁగాని యొకరు లేరు ఈసాయంకాలము వేళ సందడు నెక్కడఁబోయి యుందురు. ఏమిది? నాదక్షిణభుజమదరుచున్నది.

గీ॥ తలఁపఁ బ్రాణబంధుదర్శనమగు వేళఁ।
జనకుకార్యసిద్ధిఁగనెడు వేళ।
మనసులోన లేనియనుపమానశుభంబు।
లలరువేళదక్షిణాంగమదరు॥

ఏమిశుభముగలుగఁగలదు? శుభములన్ని యుఁగలిగింప మాసులోచన చేతనున్నది.

[ప్ర: మంత్రిగుప్తుఁడు.]

మంత్రి—కుమారా! నీ వెవరు?

విశా—స్వా! ఎవరితఁడు ఎక్కడనో విన్న ధ్వనిగానున్నది.

మంత్రి—కుమారా! నీపోలికి యెక్కడనో చూచినట్లున్నది. నీవిందుండు వాఁడవా లేకెక్కడనుండియైన వచ్చినాఁడవా?

విశా—అయ్యా! నేను మేధానిధిరాజన్యసుతుఁడ. విశారదుఁడని—

మంత్రి—ఆహా! నా మేనల్లుఁడవా? (కౌఁగిలించి) అందునకే నీరూపము గుఱుతించితి. నీకు మేనమామనగు నాపోలిక కలిగియున్నది. (కన్నీరునించి యాశ్లేషించును.)

విశా—మామా! మంత్రిగుప్తమహీపతీ! నేఁడుగాసుదినము నీ వేటికిఁ గన్నీరునించెదు? తొలుత నీవుఁ గన్నీరుఁగలిగినపుడు చిరకాలదర్శనజనితానంద బాష్పములని యెంచితి. ఇప్పుడును బ్రవహించుచున్నవిగదా? ఇవి దుఃఖాంబువులు.

మంత్రి—విశారదా! నీకు మేనమామనగు నాపోలికయుండుట చూచినంతనే పదునేఁడు సంవత్సరములక్రిందట నాచేఁదప్పిపోయిన నాసుతుఁడు జయసేనునిపై స్వాభావికముగా జ్ఞప్తిగలిగి దుఃఖముగలిగె.

విశా—జయసేనుఁడు. జయసేనుఁడు. ఎక్కడనో వినియున్నా నీ పేరుపిలిచినది.

మంత్రి—నా కొమారునిసంగతి నిజనవిజనులు చెప్పఁగా వినినావేమో.

విశా—వారు చెప్పినట్టులేదు. ఎక్కడనో వినినట్టున్నది.

[ప్ర: ఋషికుమారుఁడు.]

ఋషి—ఓయబ్బా! ఎంతో గాసమాయె తిరిగి తిరిగి కాళ్ళులుపడిపోయె ఇంకా నాపాలు దేవళ్ళమునకు నెవరుపోదురు? (విశారదునిచూచి) ఆహా! విశారదా! నీ వెక్కడనుంటివి? ఎంతోఘనములు జరుగుచున్నవి? చంద్రరేఖాదేవిని శిరశ్ఛేదనము చేయుఁ గళానిధిని మీతండ్రి యాజ్ఞాపించినాఁడు. అందఱు విశ్వాలయమునకుఁ బోయియున్నారు ఈవఱకేమైయుండునో—

విశా, మంత్రి—హా! శ్రీహరీ! (మూర్ఛిల్లుదురు)

(యవనికపడును).

పంచమాంకము-సప్తరంగము.

పిష్టాలయము.

[ప్ర. చంద్రరేఖ (ధ్యానించుచు) కళానిధి (ఖడ్గముతో)]

కళా— (అనుబంధము 40.)

అకటా! మాచిమాచి యీఘోరకృత్యమెట్లుచేయుదు? మాతృహత్య మహాపాపము. పితృవాక్యము మీరుటయు నట్టిదే. తల్లిమొదలగువారు వలదనినను శ్రీరాముఁ డరణ్యమునకుఁబోవుట పితృవాక్యమునకేకదా? అంతయేల? పరశురాముఁడు పితృవాక్యమునకైకదా మాతృవధనైనఁజేయుట. అయిన నాజామదగ్నికిని నాకును నీభేదము-తండ్రిబ్రతికింపఁగలఁడను శక్తియు, తానైనను బ్రతికింపఁగల శక్తియు నాతనికుండెను. దైవమా! నాప్రాణములిపుడే హరింపరాదా? నేనే యీకరవాలమునఁ గుత్తుకఁగోసికొందునా? దాననేమిప్రయోజనము? పితృవాక్యమునడిపినట్టా? ఆత్మహత్య దోషమొకటికూడ వచ్చుఁగదా? అయ్యో! దేవతలకుఁ బశువులకునయితము తల్లికలదు. తల్లిలేని లోకమేటికి? అట్టితల్లిని నేనెట్లువధింతు?

చంద్ర—కళానిధీ! మనయువచ్చి రెండుగడియలు కావచ్చె ఊరక యోచింపనేల? నీవీకార్యమునకొప్పకున్న నీవు పితృవాక్యము నుల్లంఘించినవాఁడవగుటయేకాక నీతోఁ గూడఁ బతియాజ్ఞనుల్లంఘించిన పాపము నాకును ఊరక కాలహరణము చేసినచో జనకునాజ్ఞ నెఱవేర్చుటయం దాలస్యమొనరించిన పాపముగలుగు.

కళా—అమ్మా! ఇంకవిధిలేదు. చేయుదును సన్నద్ధురాలవై యుండుము.

(అనుబంధము 41.)

చంద్ర—నాకెందైనఁ గాంగల్యములేదా? నారాయణా! నేను నిక్కముగ పతివ్రతనేని, పతిని దైవముగా ననవరతము పూజించితినేని, మనోవాక్కాయకర్మములఁ బతిభక్తి దప్పనేని [illegible] నాకు జన్మజన్మములు [illegible] మేధానిధిరాజే పతిగాఁ గోరెదను. నను వధించినందుకు నాతనికి, తనని నెఱవేర్చినందున కీర్తియు నపాపమును గలుగుగాక. తనూజా! సిద్ధముగానున్నాను.

కళా—అమ్మా! నాయత్నము లేదు. (ఖడ్గము నెత్తి నిలిపి యెడమ చేతఁదీసికొని) అహా! పాపిహస్తమా! తల్లిచరణమునొత్తి శుశ్రూషచేయుటమాని యామెకంఠముత్రెంచు ఖడ్గముఁజేకొంటివా? నీవున్న నాశరీరముదూష్యమగు. నినుఖండితును.

చ॥ జగములనెందు నేయుదురుసన్నుతిదక్షిణహస్తమంచుని ।
న్నగణితరీతిదానములనాహుతులన్ బిత్రుసేవమించుటన్ ।
వగవకతల్లిఁజంపఁదరవారిభరించితెపాపిహస్తమా ।
యగమునవిన్ను నేఁడు తెగఁగొర్చినదేహముశుద్ధమయ్యెడిన్॥
(కత్తి నెత్త).

చంద్ర—(నిలిపి) కుమారా! ఏమిచేయ నెంచితివి? ఇదియా పితృవాక్యపరిపాలనము?

కళా—భూమ్యాకాశదేవతలారా! మీరైన నాకడ్డపడరాదా? ఇంద్రాదిసురపుంగవులారా! మీరైన నీమెను బ్రతికింపరాదా? నారాయణా! ఇదిగో జనకాజ్ఞ నడపెద. మాతల్లి నిరపరాధినియైనఁగాని, లేక యీతలఁగొట్టునంతపరాధము చేయనిదైనఁగాని నేను మాతాపితృభక్తిగలవాఁడనేని, పుణ్యకార్యముదప్ప పాపకృత్యమునందెప్పుడు నామది ప్రవేశింపదేని, సత్యమే స్థిరవ్రతముగా నాచరితునేని, నీపూరకయిందుండు బాబా స్మరకాక సత్యప్రతిజ్ఞ సేయుచుండుఁగలదేని, నేఁవేయు నీఖడ్గము మాతల్లికిఁదగులకుండఁజేయుము—(ఖడ్గ మెత్తును).

[ప్ర: తిలక, సులోచన, మేధానిధి (ఒకప్రక్కన శీఘ్రముగ).]

మేధా—తాళుము-తాళుము నిలుము-నిలుము (ఖడ్గముపట్టును).

[ప్ర: మంత్రగుప్త విశారదులు (మరియొకప్రక్కన).]

మేధా—కుమారా! ఉజ్జగింపుము. చంద్రరేఖాసతీ! ఇన్నిదినములనుండి నీగుణము చూచియుఁ గొంచమైన విమర్శింపక, నీయొద్దపురుషవేషమున సరసములాడుచుండిన సులోచనను నిక్కపుఁ బురుషుఁడగా భావించి నిన్నడుగక, విచారింపక, తెగఁదీయ విధించిన కూర్మికర్ముఁడను. పతివ్రతవగు నీశుద్ధమానసము నేకారణములేక నొప్పించిన కృతఘ్నుఁడను. ఎంత వెదకినను, ఈపాపమునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము గానను నను శపింపుము. కాకున్న నిదేకరవాలమున నీసుతుఁజంపఁబంపుము.

(అనుబంధము 42.)

నను క్షమింపుము (నమస్కరించును)

చంద్ర— నాథా! ఇదియేటిమాట! పురుషుఁడు కానున్నను బురుషవేషము ధరించిన దాని ముద్దాడినది పాతివ్రత్యమునకుఁ గొఱగామిగదా? నన్నవశ్యము దండింపఁదగినదే. ఊరక నవ్వులాటకు నీవువిధించియుండినను నాకుఁ గొదువగల్గునా? నీపాదధ్యానము దప్పకున్న నాకేకీఁడేలకలుగు?

మేధా— అయ్యో! నేనెట్లుభరింతును? హా! శ్రీహరీ!

మంత్ర— స్యాలకా! లోకమునఁ బొఱపడనివాఁడెవ్వఁడు? దీనికింతయేల? ఇదియొక సమయదోషము.

చంద్ర— అన్నా! నీవెప్పుడువచ్చితివి?

మేధా— మంత్రగుప్తా! ఎప్పుడువచ్చితివి? నిరపరాధినియగు నీచెలియలి కెంతపకార మెంచితి? నీకుముఖమెట్లుచూపుదు?

మంత్ర— ఏల యిట్లందువు? ఇపుడు మించిపోయినదేమి?

మేధా— అయ్యో! మంత్రగుప్తా! ఇట్లందువు? మాకళానిధి యొక్కింత తడసినం దునఁ జెల్లెఁగాక లేకున్న మించిపోవకుండునా? కళానిధీ! నీవే మమ్మెల్లరక్షిం చితివి. లేకున్న నాగతియేమైయుండును?

కళా— జనకా! ఆవైపున నీయాజ్ఞయు నీవైపున మాతృహత్యయు సరిపోల్చి చూచు టలో నాభాగ్యవశమునఁ దడవైనది. ఇదిభగవత్కటాక్షవిశేషము.

మేధా— పుత్రా! కళానిధీ!

సీ॥ కొనియాడవలదె యోగీనయునీసుగుణంబు
వినుతింపవలదె నీవినయగుణంబు।
అటునిటుసరయక కటికిమాంసమున
నిరపరాధిని సాధ్విఁదరుణిఁజంప।
నాజ్ఞనెట్టితి మహోదారగుణంబున
నీవుకాపాడితి నెమ్మిఁదనయ।
కొడుకవేనీవు నాకులరక్షకుండవు
నాకాచుదైవంబ వౌకుమార॥

తే॥గీ॥ నీదుసువిచారితమ్మె ప్రోచె నీలవేణి।
నీదుచిరకారితయె మాకు నెమ్మి నించె।
నేటినుండియు నీకీర్తిఁ జాటునట్లు।
నీకుఁ జిరకారినామంబె నెగడుఁగాత॥

నీకుఁ జిరకారియను నామమిచ్చితి. నేఁడు మొదలుగా నీయశోంకజేగీయమానమగు చిరకారియను పేరఁ బరఁగుదువుగాక.

సులో—కళానిధీ! నీవెవరికెంత యుపకారమొనర్చినను, వారొనరించిన యుపకృతికి గణనయే లేదు. నీవింత తడయకున్న నపకీర్తిభరముననే మడియుచుంటి. మడిసిననేమి? అపకీర్తితప్పకుండును. అయ్యో! వినోదవశమున నేనొనర్చిన చైదమీగతికిఁ బరిణమించెఁగా? నేఁడు మొదలుగ నీదూష్యవినోదములన్నియు మానితి. ననురక్షించితివి. నాయపకీర్తిఁ బాపితివి. మాయమ్మను మాకిచ్చితివి. మీయమ్మను దక్కించుకొంటివి. చిరకారీ! నీచిరకారితమాత్రము నేఁడుండకున్న—అక్కటకటా! తలఁపఁజాల నేఁడు కృతకృత్యనైతిని. నీకెల్లప్పుడు కృతజ్ఞనైయుందు.

(అనుబంధము 43)

మేధా—సులోచనా! ఇదిగదా సమయము? నీవై మాచిరకారినింత ప్రశంసించితివి. ఈసంతోషకాలముననే వాఁడపేక్షించి పరితపించుచున్న నీపాణినిచ్చి ధన్యుఁ జేయుమా!

సీ॥ నానాఁటరాగమున్నతిఁ జెందనీయెడ
నిన్నుఁ జూడకయున్న విన్నఁబోవు।
ఆరభిదురపాణి యాభోగమునహించు
సంతసమునను నీచెంతనున్న।
గౌరికాంభోజినీకాంతంబునైననీ।
కన్నులఁజూడ నేకారుచుండు।
మోదంబుననను దనకేదారగౌళనె
నీవంచుఁబూజించుదైవతముల।

తే॥గీ॥ మోహనం బగు నీముద్దుమోముగాక ।
చూడఁగాఁ గోరఁ డన్యంబు సుదతినిన్ను ।
ఘనరసావేశితముగాఁగఁ గాంక్షచేసె ।
చెలువుం జిరకారి నీపాదకింకరుఁడు గాఁడె ॥

మంత్రి—(స్వ) ఇందునకేకాఁబోలు నాతమ్మునిబిడ్డ విషయమై ప్రత్యుత్తరము వ్రాయకుండెనది.

సులో. } (సిగ్గుపడుదురు).
చిర. }

మేధా—కుమారీ! ఇంకేటికాలస్యము? (అనియొకచేత సులోచనచేతిని మఱియొకటఁ జిరకారిచేతిని బట్టికలపఁబోవ).

తిలక—(నడుమదూరి) రాజర్షిచంద్రా! ఈకార్యమువలదు జ్జగింపుము.

మేధా—తిలకా! ఇట్లేల?

[ప్ర: ఋషికుమారుఁడు.]

ఋషి—రాజేంద్రా! చంద్రమౌళి భట్టారకుఁడీజాబును, నీసంపుటమును బంపియున్నాఁడు. (జాబు సంపుటమునిచ్చును)

సులో—మాజననీజనకుల నరయ నీవుపంచినవాఁడా చంద్రమౌళిభట్టారకుఁడు?

మేధా—అవునతఁడే! ఇందేమున్నదో పిదప నరయుదము. తిలకా! ఈశుభకార్యమున కేల యభ్యంతరముఁ జేసితివి?

తిలక—రాజేంద్రా! సదస్యులారా! ఆలకింపవలయు. సూర్యచంద్రులారా! మీరిందులకు సాక్షులు. నేను ఘోరకలుష మొనర్చినదానను. నేముగించువఱకు నడ్డమాడకుఁడు. ఈపంద్రిదశేఘాంసతి ఫుష్యరాత్రిచోరమున మూర్ఛావస్థయుతో బాసనమున్నప్పుడొక శిశువుం బ్రసవించె ఆశిశువు వాసుపుస్తనముపైన మత్స్యాకృతిగల మచ్చయొకటియుండె. పుట్టిన యఱగడియవఱకుఁ బ్రాణముండకున్నఁ జచ్చెనదని యెంచి స్మశానమునకుఁ గొనిపోయి ఖననకృత్యమునకు సన్నాహములుచేసి యొకయంబరము మూసి యందుంచియుండ నాకస్మికముగా వనజంతువుల యారావమువిని భయమునఁ బరువెత్తితిని; పోవునపుడు శిశురావము వినఁబడియె. ఆశిశువునకుఁ బ్రాణమువచ్చి

నట్లూహించితి. తిరిగిపోయి గాఢముగా శిశువుంపెదయ్యె విచారింపఁగా నమ్మొడవుఁ గొందఱు కాఁటిపాపలు వచ్చియున్నట్లు తెలిసె. వారేయెత్తుకొనిపోయిరో లేక వనమృగములేమైన భక్షించెనోయని సంశయించితి. కాఁటిపాపలవలన నెత్తుకొని పోఁబడి హేమనగరమున మల్లికయను వేశ్యకమ్మఁబడి యందు పెరిగి దైవవశమున మీయొద్దఁ జేరిన యీసులోచన మీకూఁతురును గళానిధి చెల్లెలును గాకయి తీరదుగాదు నిన్న నాకస్మికముగా నీకన్య శయనించియున్నపుడు పోయి మచ్చ గుఱుతించి యంతయు నెఱిఁగితి.

మేధా—ఏమీ? ఏమీ? తిలకా! నిజమా! ఆహా! ఈచంద్రవతాళి భట్టారకుఁడేమి వ్రాసినాఁడో చూతము. (చదువును).

"రాజర్షి చంద్రా! నీయాజ్ఞఁగైకొని హేమనగరమునకువచ్చి విచారింపఁగా మల్లికమృతిఁబొందియుండెను. అందందు విచారించి దానియింటికి వచ్చుచుండిన విటుల విచారింప, వారిలో మనోహరుఁడనువాఁడు కొందఱు కాఁటిపాపలు తనకా కన్నెనమ్మినట్లు మల్లిక చెప్పియుండెనని చెప్పె. వారిపేరులు తెలియవయ్యె. తరువాతఁ గాఁటిపాపలున్న నెలవులఁ బరీక్షించి దాదాఁపునఁ బదునాలుగేండ్లక్రిందట హేమనగర ప్రాంతమునకు వచ్చియుండిన వారెవ్వరని విచారించితి. శైలధారు పురమునవున్న బొమ్మనాయకుఁడు, వీరలింగము, భైరదేవుఁడు మొదలగువారు వచ్చియుండిరని తెలిసె. ఇది తెలిసికొని కాఁటినెలలుపట్టి శైలధారపురమునకు వచ్చితిని. వారిలో బొమ్మనాయకుఁడనువాఁడు మాత్రము జీవించియున్నాఁడు. మోహినియమ్మగాఁ జిక్కినద్రవ్యమున ధనికుఁడై యుండినాఁడు. రెండు మూఁడు నెలలు వాని నాశ్రయించినను వాఁడిందుకైన సందియడయ్యె తనకేమియుఁ దెలియదనియే చెప్పుచువచ్చె. ఊరవారుమాత్రము మేదోపల్ల నమ్మటవలన వానికి ద్రవ్యము వచ్చినదని చెప్పుచువచ్చిరి. ఇట్లే యాశ్రయించియుండ వానికిని నవసానకాలము వచ్చె. నన్నే వాఁడు పిలిపించి పుష్కరాగ్రహారమున స్మశానమున గుంతత్రవ్వి పాఁతిపెట్టుటకై యందునుపఁబడిన యప్పుడే ప్రాణములువచ్చినట్లుండిన యొక్క యాఁడుశిశువుఁ దాను హేమనగరముననున్న మల్లికకమ్మియుండెననియు, నా చిన్నది యెవరైనదియుఁ దనకుఁ దెలియదనియు నయిన నాశిశువు మచ్చవైఁగప్పఁబడి యున్న యంబరమును మాత్రము తనకాశిశువువలన ధనప్రాప్తిగలిగిన కృతజ్ఞతతో భక్తియుక్తముగాఁ బూజించుచున్నట్టును జెప్పి యాయంబరము నాకిచ్చినాఁడు.

ఈచరిత్రమంతయు కాగితముపైవ్రాసి వారిచేవ్రాలుఁ గైకొని నాయొద్దనుంచుకొని యున్నాను. అంబరమును మాత్రము మీకు సంపుటముచేసి బంపియున్నాను. వాఁడు మృతిబొందెను. కొంచెమైనను సంగతులిదివఱకుఁ దెలియకున్నందున నిదివఱకు మీకువ్రాయుచువచ్చిన జాబులలో విశేషములేవియు వ్రాయకుంటిని. నేఁడే పుష్కరాగ్రహారమునకుఁ బోవుచున్నాను. అందువిచారించిన నింకను విషయములు తెలియవచ్చునని తోఁచుచున్నది. శీఘ్రకాలముననే వచ్చెదను.

శైలధామపురము.

ఇట్లు భవదాశ్రితుఁడు,
చంద్రమౌళి భట్టారకుఁడు.

మేదా—(సంపుటమువిచ్చి యందున్నచీరఁ జూపును).

చంద్ర—(చేతఁదీసికొని) ఆహా! ఏమినాపుణ్యము? ఇదినాయది. కళానిధికిఁ గప్పి యుంటిని అతని నాఁడరణ్యములో హత్యకాఁడులెత్తుకొనిపోవ నిదినాయొద్దనుండె. నాటనుండి చూడనైతి. రావమ్మా! ప్రియపుత్రీ! సులోచనా!

(అనుబంధము 44.)

విశా—ఇఁకనాగతియేమి? నేనెవఁడను?

మేదా—ఆయెఁగా! ఇదివఱకు నడుగను దోఁచలేదు. ఈవిశాఖుఁడెవఁడు?

తలక—రాజేంద్రా! ఇక్కడనే నాయపరాధముండుట. నీవేమి శిక్షవిధించినను నిచ్చకొందును. నేనాశిశువుఁగానక మఱలివచ్చుచో నడచుచున్న యొకశిశువు నెత్తుకొని యీదారినివచ్చు శూద్రినొక్కతెం గాంచితి. నాశిశువనియెంచి నిలువవేసితి. అదిభయాగ్రస్తురాలై నాకు నొకసంవత్సరము మీరిన వయసుగల తేజోవంతుని పురుషశిశువు నమ్మెను. శిశుమరణదుఃఖితురాలగు చంద్రరేఖకుఁ బ్రొద్దుపోవుటకుఁ గారణముగానుండునని యింటికిఁదెచ్చితి. చంద్రరేఖకుఁ దెలివివచ్చినపిమ్మట నామె దుఃఖముఁ జూడఁజాలక, యీశిశువునే కనినట్లుచెప్పి మోసపుచ్చితి. ఆమోసము స్థిరపఱుచుటకై, పుట్టినపుడే పండ్లుండెననియు, మూఁడుదినములకు మెడలునిలిచె ననియు, నెలదినములకు నడువసాగెననియు, రెండునెలలకు మాటలనేర్చెననియు వృథాలాపములఁ బన్ని విశ్వసింపఁజేసితిని. మూఁడునెలల తరువాత నీవిషయము మంత్రవంతునకు జాబువ్రాసితి. ఈయపరాధమునకు నీవెట్లుదండించినను గాదనను.

మేధా—అయిన నీకుమారుఁడెవఁడు? నీవిది యెఱుఁగవా?

తిలక—నే నెఱుఁగఁగాని నా నిమొల్ల తోటనుండిన యీయుంగరమును బ్రాహ్మణపడుచుగా నొద్దనె దాఁచుమనచ్చెను. దీనిపై నేమేమో యక్షరములున్నవి. ముందు నీవెందైన పిచారించినఁ దెలియవచ్చునేమో (ఒడిలోనున్న తాయెతునిచ్చును).

మంత్రి—(చూచి) హా! జయసేనా! జయసేనా! (పిశాచుని గౌఁగిలించి మూర్ఛిల్లును).

మేధా / చంద్ర (సేదదీర్తురు.)

మంత్రి—(లేచి) రాజ్ఞి సంబాదా! వీఁడే నాకుమారుఁడు జయసేనుఁడు. ఈయుంగరకు మా తాతలకాలమునుండి మాయింటనుండినది. నాభార్యకు శైబరము నేఁజూచిన విశ్వనాథపురమునకును పుష్కరాగ్రహారమునకును సమీపము—

(అనుబంధము 45.)

తిలక—ఔను మఱచితి. ఈకుమారునిఁ దెచ్చిన శూద్రది వచ్చియున్నతల్లియొద్దనుండిన శిశువును దెచ్చినట్లు చెప్పియుండె.

మేధా—ఇంతసంతోషమొందవలెనంటె మేమి ఏమహోన్నత పదవి దీనికెన? మంత్రిగుప్తా! ఆనందవార్ధిలో మనమందఱము మునిఁగి ప్రవాహమునఁ బడిపోవుచున్నాము. నీతమ్ముఁడిని జక్రపాలుని పుత్రీసహితముగా రప్పింపుము. విప్రపుత్రవధను మాంచినకారికిని మాకులోపనను విజయసేనునికిని బరిణయము చేయింతము. తిలకా! నీయుపకారమసాధ్యము. నీకీర్తి యావచ్చంద్రార్కమై వెలయుఁగాదె? ఈనాంక సూత్రధారిని వరించెదే మాపాలిదైవమవు మాభాగ్యసీమవు నాకు సుయోధనను, చంద్రగుప్తుని కతని జయసేనుని నిచ్చితివి. మనకందఱకు నింత సమ్మద మొసఁగు మహానుభావుఁడు సింహకన్యామనోహరుఁడు గలిగించు ననిశ్చయించెదను.

దండకము:- జయజయజయలోకనాథా! బుధారాధ్యదేవా! విలింపాధినాథాదివంద్యా-కళాధామపంకేజనాభాంబకా - సజ్జనాథారవిస్ఫారగంభీరధాంవిధా ప్రమేధా సముంచజ్జటాభారవాచంయమిమానసలీలా విహారా కోకిలాలాపనిత్యానులోలా-సమాయుక్తశీలా-సమావంగతైలా - పరిభ్రాంతకాలాతిగస్వప్రవేలా-ఘనాంచత్సుకేలా - త్రితాపసమారాల

నాచారుబాలాంబుజాతారిఫాలా-విరాజన్మరాళాశ్వతాతా-విశాలాబ్జ
నేత్రా-కృపాలోకసంగా-సదాలోకమాతా-సులీలావినోదా-పరబ్రహ్మ
వీవే-జగత్కర్తవీవే-పరేశుండవీవే-గిరీశుండవీవే సురేశుండవీవె - దిగీ
శుండవీవే-జగత్సాక్షివీవే-త్రికాలుండవీవే-త్రిలోకుండవీవే-త్రిరూపుం
డవీవే-త్రివాచ్యుండవీవే-త్రివంద్యుండవీవే-త్రిదూరుండవీవే-చరాత్ముం
డవీవే-స్థిరాత్ముండవీవే - సమస్తప్రపంచంబులందున్న జంతుప్రకాండం
బులందున్న తేజోవిలాసుండవీవే - జగద్గర్భ నిన్నున్నుతింపంగ నేనెంత
వాఁడన్-హరీ నీప్రభావంబు, నీరూపవిఖ్యాతి, లోకంబులన్నిండియుం
డంగనీరమ్యభావంబు వర్ణింపశక్తుండనే వాఙ్మనోగోచరంబౌనె దేవాది
దేవా మహత్వంబు, మత్స్యంబవై వారిరాశిం జొరంబాఱి యా సోమ
కుంజాపవే పెంపవే వేదసందోహముల్, కూర్మరూపంబు వాటించి
దేవాసురుల్ మోవఁగాలేనియామందరాగంబు నందియ్యవే-ఇయ్యవే
నిర్జరుల్ పొంగఁగా నాసుధాసంపదల్ శ్వేతవారాహవేషంబుఁ జే
కొంచు భూమిన్ వరారోహనీకోరచే నెత్తవే మొత్తవేతుండ్లుగా నాహిర
ణ్యాక్షు దేవా నృసింహావతారంబు పొంగన్ సభాస్తంభసీమం బ్రభూ
తుండవై యాహిరణ్యున్ విదారింపవే, నింపవే వత్సలత్వంబు ప్రహ్లా
దుపై వామనాంచత్స్వరూపంబు పొంగార వైరిన్ ధరాదానమిమ్మంచు
యాచింపవే, యంపవే భూరిపాతాళలోకంబు చేరంగ వానిన్, భృ
గూత్తంసరాముండవై కార్తవీర్యున్ మహాశౌర్య దోర్దండసాహస్ర
మున్ గండ్రగొడ్డంట మర్దింపవే, త్రుంపవే వానికంఠంబు, రాముండవై
యాజిభీముండవై భూరికాంతారముల్ చేరి సీతండ్రిసత్యాజ్ఞఁ బాలిం
పవే, త్రెంపవే రావణున్, రౌహిణేయుండవై దానవానీకమున్ జించి
చెండాడవే, కూడవే రేవతిన్, వల్లవీలోలకృష్ణుండవై, మాతులున్

దైత్యుఁ గంసుఁ, నృశంసుఁ సుపర్వుల్ ప్రశంసింప శాసింపవే, పెంపవే పాండుభూపప్రజాపాళిపైఁ గూరిమిన్, సారగీతామహార్థంబు బోధింపవే గల్కిమూర్తి నినున్ నేనుగొండాడఁ జాలన్, విలోకింపఁజాలన్, గుణం బెన్నఁ జాలన్, మునీశానసందోహప్రేమావలోకా, ఘనహార్యచం చన్మహాధైర్యరేఖా, సునీడోద్భవాధీశదివ్యోత్తరంగా అనాయాస నిర్ధూతదైతేయసంఘా, ధనూత్తం. సకారమ్యనిధ్యాతశార్ఙ్గా, మనో మాత్రసంసృష్టలోకప్రపంచా, మనోజ్ఞప్రకారత్తమాయారసించా, దినాధీశమిత్రాదిదేవేశపూజ్యా, జనాలోకదుర్గమ్య మహాత్మ్యజంఝా, అనాధారలోకాధికాధారవిజ్ఞా, దినేశానతేజోతిగమ్యప్రఘట్టా, అనూ చానసేవావ సన్నీలకంఠా, అనాధేయగర్భస్థ బ్రహ్మాండభాండా, క్షగా గమ్యవృత్తిప్రకృష్టప్రగూఢా, అనార్ద్రప్రధారావిరాజత్కృపాగ్రా, సుని లాధరిత్రీ రమాసత్సమేతా, ఖనీభూతకారుణ్యాభంగిసనాథా, అనాయు త్తమాహాత్మ్య వేదాంతపాద్యా, సునాభీసరోజాతసంభూతవేధా, అనా ఖ్యాతదుర్జ్ఞేయలీలావిధానా, సునామప్రభాజాలనిర్ధూతపాపా, సునా శీరచేతస్సరోజద్విరేఫా సునాకద్విషత్కుంభిహర్యక్షశాబా, వినాయ త్ననీవృత్తసల్లోకగర్భా, సనాథప్రభోపేతవైకుంఠధామా, మనీషావి చారప్రసనిర్దగ్ధమాయా, వినీలాంచదుత్తుంగదీప్యచ్ఛరీరా అనాదిప్ర కారస్వసంబోధలీలా సునారాయణా కేశవా వాసుదేవా, దినాధీశమధ్య ప్రకాంతప్రకాశా, గుణాతీతవాఙ్మానసాతీతవేషా, ఘనానంతసానంద శశ్వద్విలాసా, మనోబుద్ధికర్మేంద్రియాతీతదేహా, వినాశప్రభాపూరక ల్పాంతవేళా, సునీడాయతాకల్పచక్రప్రదక్షా, సురారాతిశిక్షా, సురే శానపక్షా, మదేభేంద్రరక్షా, సదాదివ్యమోక్షా, నమస్తే నమస్తే నమః

(మంగళం యవనికపడును)

—: చిరకారినాటకము సమాప్తము :—

ఉత్తరరంగము (Epilogue).

——:o:——

[ఒకానొక నటుఁడు ప్రవేశించి.]

ద్విపద:— శ్రీమహనీయ మీచిరకాలియనెడు
నామంబునను బొల్చు నాటకరాజ
మాలకించితిరె మహాజనులార
పోలనీనాటకం బునఁదేలునట్టి
సారాంశమింత యెసంగెదుఁగావె
కారుణికాఢ్యుఁడు గ్రతపోధనుండు
అమలమానస మనీషాంచితోత్తముఁడు
దమశమాధికుఁడు మేధానిధియొకఁడు
వెలయనయాఢ్యుండు పితృభక్తియుతుఁడు
లలితసద్గుణుఁడు కళానిధియొకఁడు
హీతమర్యాదుండు విటచక్రవర్తి
నూతనమరుఁడు మనోహరుండొకఁడు
బాలిశుండతుల నిర్భాగ్యుండుకలుష
కీలితుండగు శ్వేతకేతుండొకండు
ఉత్తమవంశ మహోన్నతసుగుణ
వృత్తమైతగు చంద్రరేఖయొకర్తు
భూరిశాంతసమేత పుణ్యావిఖ్యాత
ధీరగుణోపేత తిలకయొకర్తు
ఈహరిఘనవేణి యిగురాకుబోణి
మోహనశుకవాణి మోహినియొకర్తు
వీరిచరిత్రంబు లీవృత్తంబు

గారవంబునమీరు గంటిరిగాదె
అలవారిభంగి యింపలరంగఁజూడ
ఫలితార్థమింత యొప్పారెనుఁగాదె
తనరమున్మన్ను మేధానిధిఁగనుఁడు
ఘనకృపాపరుఁడు సంగతభక్తిపరుఁడు
కాయసిద్ధికిఁగాఁగఁ గడఁగి రాజ్యంబు
నాయతమతిఁబాసి యడవికిఁబోయె
అతికలుషాత్ముఁడై సతనిసోదరుఁడు
మతిలేనితనమున మానిసీమణికి
వినరానియవమాన విధములమిగుల
నొనరించినదిచాల కురతరుకలుష
భరముననాతన్వి వరతనూజాతుఁ
గరుణయొంచకహత్య కారులచేతఁ
బట్టించిచెఱనుంచి పాపుఁడై బాలుఁ
గట్టావిధింప నాజ్ఞాపించెఁగాదె
ఒకవత్సరంబు దానుగ్రతపంబు
నకలంకగరిమ నిండారంగఁజేసి
వొలమిమేధానిధి యేతెంచెఁబురికిఁ
దెలిసెఁదోఁబుట్టువు దృఢపాపమెల్ల
నట్లులఁదెలిసియు నతఁడేమిచేసెఁ
గట్టిడియనక దుష్కలుషుండునాక
క్షమియించియాతని కన్నులనిచ్చి
యమరుప్రేమమునన్ రాజ్యంబుననిల్పె

శాంతగుణము మేలు జగతిలోనెందు
శాంతితో ధారుణి సాటిరాఁగలదె
వంచించితలఁగోయు పరిపంథినైన
మంచిమాటలఁజంపు మాదిరిపినరె 48
ఇంత శాంతగుణంబు హితరీతినుండి
కొంతయునరయక గుణమోర్వనేక
ఇదియేమియనక యొక్కింతయుఁగనక
తుదమొదల్లరయక ఘోరమైనట్టి 52
కోపాగ్నిదహియింపఁ గొడుకునుఁబంపి
నీపారఁగాఁ దనయింతిఁజంపంగఁ
జూచితివేమెంత సొబగుఘటించె
నీచిత్రభంగి యీహీనకోపంబు 56
నాకన్నులను నేను నమ్మనేయుంచు
వేకారి తెగఁదీయు విధిఘటియించెఁ
దప్పెనెఱుంగఁడు తనకన్నులైన
నొప్పక నమ్మరాదొకసారియంచు 60
చిరకారి తడయుటఁజెల్లగాకున్న
నరుదే కులక్షయంబగుచుండెననిన
ఒడలెఱుంగని భంగినొగిఁగలిగించుఁ
గడయంచు మొదలంచుఁ గనలేమినింమ 64
సుతుఁడంచుఁబితయంచుఁ జూడంగలేమి
హితమంచుఁగాదంచు నెఱుఁగంగలేమి
సతియంచు నమ్మంచు సంధింపలేమి
బ్రతుకంచుఁజావంచుఁ బరికింపలేమి 68

పాటింపఁగా హెచ్చు పాపంబుఁ దెచ్చు
కోపంబ దెన్నఁడు గొఱగాదు సుండి.
ఈచిరకారి మహిమ యిందుఁగనరే
వాచామ గోచరనై ఖరిగాదె
జనకుండు దల్లినిఁ జంపఁ దన్బంచె
జననిఁ జూడఁగ శోకసంయుక్తముంచె
మెల్లనఁ బిత్రాజ్ఞ మీఱరాదాయెఁ
తల్లిఁ జంపఁగఁ బాపతతి దప్పదాయె
ఇట్టిచో ధైర్యవిహీనతఁగనక
నెట్టనఁ బిత్రాజ్ఞ నెఱవేర్పనెంచ
నమల మానసుఁ డితఁడైన కతమున
నమిత సంతోష మేయలరారెఁ దునకు
దల్లిదండ్రుల మాటతలఁబూని సేయ
నొల్లని సుతుఁడు దానుర్వి వ్యర్థుండు
శాంతగుణంబునఁ జందంబు లరయ
నింతసంతోష మిట్లితనకిగలిగె
నేకార్యమైనఁ బరీక్షించి యోర్పి
ప్రాకటగతిఁ జేయ వలయును సుండి.
ఈమనోహరుఁ గంటిరే జనులార
శ్రీమీఱ విహరించి చెలఁగినవాఁడు
ఉన్న వేశ్యలయిండ్ల నొగిలెక్కలేని
కన్నెఱికంబులఁ గని మించినాఁడు
మోహినిపట్ల నీమూర్ఖుండు పూర్ణ
సాహసమొనరించె సతిఁగూడ నెంచె

ఆమోహినీసతి యతులవాఙ్మహిమ
చేసూరాయె వీనితుచ్ఛేచ్ఛలనెల్ల
ఇరవారఁజెఱుపంగ నెంచినతన్వి
గురువాయెఁ దుదకునీకుటిలచిత్తు
వెలయు మోహినిబుద్ధివెలయఁగ్రుంకున్న
నిలఁగోన విటరాజు లెందుండువారు.
శ్వేతకేతునినింకఁ జెచ్చెరఁగనుఁడు
ఘాతక బుద్ధినిల్కడఁగాంచినాఁడు
కనుఁగొనరాని దుష్కార్యము ల్సేసె
గొనకుఁదానందేమిఁ గొనియెఁగనుండి
తనపాప భరమునఁదానీల్గెగాక
మొనయంగ నాయొరులేమైనఁజెడిరె
నిత్యుండనేనన్న నెఱినించిపాప
కృత్యంబులొనరింప గీడగుసుండి.
చెలులార పల్లవశ్రీపాణులార
కలవాణులార యోఘనవేణులార
చంద్రరేఖాసతి చందంబుఁగనరె
సాంద్రపాతివ్రత్య సరణికినెలవు
ఏపాపమెఱుఁగని యీయెలనాగఁ
గోపించిపతిఁజంపఁ గొడుకునుబంప
నొక్కమాటనదు సైపోపక పలుక
దక్కటాయనదు కీడాడదు భయము
జెందదుపతిభక్తి చెదరదుదుఃఖ
మొందదుపోలదే యొనరఁగీర్తింప

సతిన్యాయనేమి సంచకమగరూప
మతిశ్రేయమునగునెన్న యంగనామణి కిది
ముద్దులాడినదాని మునకుపతిశిక్ష
తడియుచుకొనవచ్చు దలపోసిచూడ గ
నాపతిభక్తి కెటుంటధికమైయుండు
నీమైదనికసౌఖ్య మేపారగలిగె
కాపున పతిభక్తి కింటుసుంగనకు
నేవేశభూషణా లేలలేదుసుమీ.
ఈతిరంకనొక్కింత పెకోంపువాగ
యూతిన్వాసనిసఖువెండైనగలదె
మఱదిచేసిన యనమానమోడువక
తెలఁగుమాలింగ గాఁడిలిచంద్రరేఖ
వెనువెంటఁడగిలి బల్విపిసంబులనక
పనభూములునకే యవారితమగ్గ
సీమలనకపోయెఁ బెలితనంబలర
భామాముఁడియు బెండువారిబల్మాన్వ
నామూహుమానంబులలరఁబోషించె
నేనూర కుపచారమేపారఁజేసి
సిపఁజాలనియష్టు నెఱినీడనిచ్చు
వాఁడునిక్కపుమిత్ర వరుఁడగుసుండి.
ఈమోహినినిఁజూడుఁడీ చెలులార
క్షేమంబుదైవారఁబెంపు చేకూర
నెలతలమేల్బంతి నిక్కమీయింతి
లలనాలలామ యీలావణ్యధామ

ఈనాతిచరితంబు హితదాయకంబు
ఈనారిగుణముల కెనగల్గవెందు
పదిదినంబుల చిన్నిప్రాయమునాఁడె
యొదవెను నెలయాలికొనర సిరిమణి
వెన్నతోఁగూడంగ వెలయాలినడక
లన్నియుఁబోసె నీయతివకావేశ్య
పదియునాఱేఁడుల ప్రాయంబుదాఁక
నొదవెనాశిక్షితే యుర్వినీసతికి
బుద్ధివచ్చినదినంబులనుండి చెలువ
శుద్ధవర్తనమున్నఁ జూచియెటులుంగ
దలప్రాకృవిద్యల నన్నియునేర్చె
నలరార సరసవిద్యలఁగూడనేర్చె
ఈరీతినుండియు నీకృత్యమునకు
నారీమతల్లిమనంబొప్పదాయె
ఇదియేమికారణం బిదియేమివిధము
మదిరాక్షులార నెమ్మదినెంచికనుఁడు
బహుజన్మగురుతపః పరిపాకఫలము
ఆహాహా! యిదేయాదు చిదిగాముసుండి
పుట్టఁగావచ్చిన బుద్ధిపుల్లలను
బెట్టినబోసిన పృథివి నట్లౌట
ఘనసంతమునఁబుట్టు కలిన సిట్లాయె
ననఁబోను రేమొ యట్లనిగానొనుండె
అనియంగినామునోహాగుని మోహించు
దరవిందలోచన యటుగాన వాఁడు

బరికింపదమ్మో నొప్పకపోయెఁదీన
నరుదేమియనియెద రటుగాదుసుండి
అదియుఁగా దిదియుఁగాదన్న నెట్లన్న
మదిరాక్షులార నామాటవినుండి
హృద్యవిద్యలవేర్పుటిది కారణంబు
విద్యగా కేమింక వేఱుకారణము
స్త్రీలకువిద్య వచ్చినఁజేటుగల్గు
నాలరులగుదురం చజ్ఞులుకొంద
ఱత్యంతమగుభంగి నాడెదరదియు
సత్యంబుగాదది సత్యంబుగాదు
అతికలుషంబు విద్యలుదెచ్చుననుట
క్షితినమ్మఁబోకుఁడీ చెల్లియలార
తన్నెందు సన్మార్గదాయినియంచు
సన్నుతించుచునుండ సతులఁజేరంగ
హృద్యోతిగమటన్న నీమాటవిన్న
విద్యాసతియు నెంత విలపించునదియొ
ప్రజ్ఞావిశేషమన్ భానుఁడీమాస
యజ్ఞానతిమిరంబు నడఁగింపవలెనె
శీతాంశుముఖులార చెల్లియలార
ఈతీరుమీమది నెంచిపాటించి
యీవిధిమీసుతల్ హితమతినుండఁ
గావలెననిమీరు కాంక్షింతురేని
మీసుతలకునెల్ల విద్యచెప్పింప
వాసిఁజెందుదు రిది పథ్యంబుసుండి

అనుబంధములు.

——:o:——

అనుబంధము.

1. రాగము-ఫరజు ఆదితాళము.

చంద్ర—ఈపగఁజేసెద-వేమిదినాథా-కావవెకరుణనుగైకొనిమనవి ॥ప॥

ఇన్నిదినంబుల-నెన్నడుబాయక-నిన్నుగలిసినె
నున్నతమతితో-నున్నదాన-నే-నున్నదాన-ఇటు
చన్ననౌనా-నె-మన్నమాన-నా-విన్నపమాలకింపుమా॥

2 రాగము-ఖమాజు ఛాంపుతాళము.

మేధా—భామాచనదీమానసము-నామోహాపు
ప్రేమాయతి-నీమాటల-నేమాడెద-వ్యామానిని॥
ఇటుతారుమారుగ-సాకేసారెకుసడలియెడదను
బడలికడునడలేమ-ధీరాయతిశైవరాజిలకరీతిగా-నారీమణి ॥౧॥
బాలామణిలీలాయుత-మీలోకము-వాలాయము
చాలావెత-దూలాంగనీ-కేలామతి-యీలాగున ॥౨॥

3 రాగము తోడి ఆటతాళము.

చంద్ర—ఆహావిధినా-కీహీనభంగి
నూహించితెచ్చిపెట్టె-ద్రోహంబుఁజేసె ॥పల్లవి॥
మానరానియన-మానంబుగలిగె
నానేరమేమున్న-దోనితివేనీ ॥౧॥

4 రాగము-పీలు ఆదితాళము.

నీతి—ఇంతపాపము-వింటిమొ-యెందును వంతలన్నియు వచ్చెనాకును ॥ప॥
ఈనెరమునకు-నింతటిదండన-మానవేశుఁడు-దీనరీతిగనిలిపెను
దీనరీతిపూనవైతి-మానిపోతి॥

అనుబంధము.

5 రాగము-ఘర్జు ఆదితాళము.

చంద్ర—నీనన్నైతి-దిక్కు లేని-నేమి సేతు ||పల్లవి||
ధారుణీవరసుతా-దయమాలిపోయితే
రాని యిందు-తిను యూ-రా రాయిందు ||౧||

6 ఇంగ్లీషు నోటు.

దొంగలు—బాపు రే బాపు రెజంటగూడి-మా పటి యేల నేమాటలాడి
కాపురాలన్ని గూల్చించి సూడి-దోపు దెలేని యీ దొంగ యేడి ||ప||
వళ్లి కినూ నెలు బాగ బూపి-నల్ల నిబట్టలు ముసుకు వేసి
పల్లెలు పల్లెలె దోసి దోసి-మళ్ళి ఇల్లు చేరు వాడు వాసి ||౧||
బాకులు గొడ్డలి మచ్చుకత్తి-సాకి నకుక్కలు బువ్వ తిత్తి
వాకిలి తల్పులు పగల మొత్తి-నూకి మోరా రాకులు చించి హత్తి

6 b ఇంగ్లీషు నోటు.

దొంగలు—కోబలి కోబలి కోబలి చల్ - శేబలి శేబలి శేబలి భల్
మాంబలి యీంబలి సామి వాలె-మన్నుతౌ వర్ణయీంపంజు లెల్ల
||బాపు 3||

7 రాగం-జంఝూటి రూపక తాళము.

కాటిపాపలు—సోలిగాణి మేస్కాం-సొంపు చేరి చెసీస్కాం
కూళి బాణి గాస్కాం-కొంప జేటి చెక్కోస్కాం ||పల్లవి||
పెద్ద బాంటి జెజ్జా-వెక్కి తిరిగ మాజ్జా
మొద్ద నోటి కజ్జా-మొక్క లేక బజ్జా ||౨||
మంచి బాతు బాళి-మాకు వచ్చె చూళి
పంచి తుమ్మె రాళి-సరి సరి మాం కాళి ||3||

అనుబంధము.

8 రాగము-కమాజు ఆదితాళము.

తిలక—ఎన్నినాళ్లకయ్యో-యింతమాటవింటి
విన్నదనకొల్లి-నీవేచంద్రరేఖా ॥పల్లవి॥
రావేయోమాయమ్మా-రావెయోమాతల్లీ
రావేచంద్రరేఖా-రావెమోహనాంగి

9 రాగం-ఖమాజు ఆదితాళము.

చంద్ర—తిలకనీవేకళానిధి-తలపవెలయగనలసుతునిక ॥పల్లవి॥
నీవేనాదైవము-నీవేనాబంగారము
నీవునారత్నము-నీనికిగా-నిపుమలబడియుడలితి ॥౧॥
ఓరివిశారద-యోరివిశారద
యూరకనవ్వెదె-కేరుచుగిలకిలకిలకిలయని ॥౨॥

10 రాగము-బేహాగు ఏకతాళము.

చంద్ర—సంతసింపజేసెనేడు-గాదెసుదినము
కాదెసుదినము-నేడుగాదెసుదినము
ఘనముగనేడు-మనసునదీఱె
ననుమానమెల్ల ॥నేడుకాదె॥ ॥౧॥

11 రాగము-దర్బారు రూపకతాళము.

చంద్ర—అన్నయెన్నినాళ్లకయ్యో-నిన్నుజూచితి
విన్ననైతినేడుగంటి-గన్నులారగా ॥పల్లవి॥
హా[illegible]కుమారనిన్నుబాసి-శోకవారిధి
నీకమాలిసోలిదిక్కు-లేకయుంటిని ॥౧॥

12 రాగము-హిందుస్తాని తోడి రూపకతాళము.

శ్వేత—క్రూరకర్ముడ-నే-ఘోరపాపుడ ॥పల్లవి॥
తల్లితాల్మిలేకనిన్ను-బెల్లుశోకవార్ధిముంచి

అనుబంధము.

తల్లడిల్ల జేసినాఁడు-తాళఁజాలకున్న గాఁప్రు॥
కోపమేఁచిసీకుమారుఁ-శాపివాసజంపనుఁటి
శాపమిచ్చియైననాఁడు-పాపమింతఁ శాపమమ్మ ॥౨॥

13 రాగము-కమాజు ఏకతాళము.

మోహిని—తాపమేప్సైపరాని-పాపిమాటలు-పాపమోచకెంతస్థైన
నోపినంతసీపనిగా-నాడెదె-దురితమునీ-వాడెదె
పెండ్లిపాటపాడెదె-సరసమువిడ-నాడెదె ॥పల్లవి॥
మాటిమాటికాటలయ్యోనేఁటిమాటలు-సాటిసూటి
పాటిలేనిమాటలెల్ల-నోటనునీ-వాడెదె ॥౧॥

14 రాగము-జంఝూటి రూపకతాళము.

మోహిని—ధీరా-కమలనేత్ర మురవి-దారమాధవా
క్షీరవా-రాశిశయన-శౌరి భూధవా ॥పల్లవి॥
మంగ-ళాంగభూరితరవి-హంగవాహనా
రంగదా-నందసుజన-సంగమోహనా॥

15 రాగము-శాహన రూపకతాళము.

మోహిని—వనధిసుతాలోల-వారిదనీల ॥పల్లవి॥
అనఘాంచితలీలబహు-మునిసంచయపాలా ॥అను॥
సుమదాసురహరణాపరి-సరదాయతఖురకిరణా
విమలాంబుజనయనా-భుజగమహిక్షితశయనా
కమలాసనవినుతనామ-ఘనదైవతగణలలామ
రమణీయాగమభూష-రామకృష్ణసుకవిపోష॥ ॥౧॥

అనుబంధము.

16 రాగము-సురటి ఆదితాళము.

మోహిని—హరికథామృతంబు గలిగిన-నరులకుసుఖదంబు ||పల్లవి||

17 రాగము-జంఝూటి ఆదితాళము.

మోహిని—చూచితె-తల్లిరో-నీచవాక్యములాడసాగిరి-నను ||పల్లవి||
పాపులై మేరున-నోపనిచోటులఁ-జూపసాగిరి-నీచ|| ||౧||

18 రాగము-శహాన ఆటతాళము.

మోహిని—దీపావళినెల్లఁ-దెలిసియీసుర్వ్యాత్రి-చూపోపకతీసితి||
నీపాదములనె-నేనమ్మి-తినినాకు-శాపముకాకుండఁ
బరమేశకావవే ||౧||

హరినారాయణ-నిరతమునీపాద-సరసీజములెనమ్మితి
వరపీతకౌశేయ-పరిపాలింపుమునన్ను-దురితమురాకుండ
సరసీజలోచన ||౨||

19 రాగము కాంభోజి ఆటతాళము.

మనో—చాలదే-ఈబాలజూచిన-జాలదే
బాలసోమునిలీలనేరేపు-ఫాలమునుగన-జాలదే ||అను||
కావికెంపులు-కవి-తేనెల-గోవియలరుల
తావిగలిగిన-మోవిచవిగని నెలసెన-జాలదే ||౧||
హావిమోహన-మేలిమోమున-భావిదనరగ
దేవిమదినని-కేళినెనయగ నెలసిన-జాలదే ||౨||

20 రాగము-ధన్యాసి ఆటతాళము.

మనో—మరుబారికి-దాళజాలగాంతా
గురువైరముజూపదగునె యింత ||పల్లవి||
మోహిని—ఘనమానసపాటిగాగిచింత
వినవేటికి-నావిన్నపమునింత ||పల్లవి||

అనుబంధము.

మనో—సూనశరంబుల-మానసభవుఁడేసె
దీనుని ననుగావవే ॥౧॥

మోహిని—పరనారులను సో-దరులని చూడక
పరిభవింపగ-బాడియే ॥౧॥

21 రాగము-యదుకుల కాంభోజి ఆటతాళము.

మోహిని—ఇటు బాధింపగా- బాడియే-యాలాగిదేల ॥పల్లవి॥
కటకటాయిదెల్ల -కుటిలరీతిగాదె ॥అను॥

మనో—సుదతీయాచలమేటికే-చూడరాదే ॥పల్లవి॥
మదనుఁడేచసాగె-నదిగో-తాళజాల ॥అను॥

మోహిని—ధీరా-సారా-చారా-మేరా-సముదారమతి ॥ఇటు॥

మనో—బాలా-యాలా-గేలా-మేలా-ప్రతికూలగతి ॥సుద॥

మోహిని—ఘనమా-జనరం-జనమా-మనవిఁక-వినుమా-యనుతాప
మగు ॥ఇటు॥

మనో—కలికి వలపుల్ గులుకఁగ నెలయఁగ నలవెఱుఁగు మోవనున ॥సుద॥

మనో—బలుపాపం బొనరింగఁగ నను నిట్టుల నుంపఁగ జను నదో
సముగాదె చలమూనంగ లలనావార ములగాంచి తలకిం
చఁగ ॥ఇటు॥

మనో—ఘనవేశి నను నిపు గిట్రోవఁగ జనునే-విడజాలఁగ విడజాలఁగ
మనసారంగి ఘనమోదంబు జనియింపగ దరియించఁగ ॥సుద॥

మోహిని—కడుపాపంబు జడరూపంబు పిడురాగంబు మిడిమేలంబు
దుడుకుననను కడుకొనియిటు దొడరగివల వెడరిగుబలు
తడవాటుగిద ॥ఇటు॥

అనుబంధము.

మనో—అతులాపాంగి హితమానంగి నుతిసేయఁగ [illegible] నుత
మగువోకో మతిదలపగ సతులిడియను మతియొసగక యతి
నాతిగను । సుద॥

మోహిని—[illegible]దేమి మేరావిరాళి రారాని కాంత గోరంగి నేనె
పారంబు [illegible] వరాగం [illegible]-నేరూపు
నాడో మనుజులమ-[illegible]-[illegible] ॥

మనో—[illegible] నా [illegible] వేమాలు నా [illegible] సుంబులేల
వావరా [illegible]-నేను [illegible] యేమన్న నిన్న [illegible]
తమకి మునదింగ వశమగున కొ । సుద॥

మోహిని—అతి [illegible] పుమా [illegible] - [illegible] కేలా- హితమతి [illegible]
సెమ్ట - సతుల [illegible] న్న - నుతిగొనిని - [illegible]
[illegible] - [illegible] - [illegible]
ప్రతాగ [illegible]-[illegible] - [illegible] ॥

మనో—[illegible] - [illegible] - వినవల నెనె
మాటల్ -ఘనసతి [illegible] - మనసునని-జననమురీ - తిని
మఱునక్ -గనుదని మే-మనంబులర - కినక్ దు [illegible] - తనంబనగ
[illegible] నె-మనో జనే-దసంగినని ॥సు॥

22 రాగం-కాప ఆదితాళము.

మోహిని—[illegible] ॥[illegible]॥
[illegible] ॥
[illegible] ॥

23 రాగం [illegible] తాళం [illegible].

మ మోహా—[illegible] -
హీన [illegible] ॥[illegible]॥
[illegible]
[illegible] ॥[illegible]॥

అనుబంధము.

16 రాగం-సురటి ఆదితాళం.

విటులు— హరికథామృతంబు-గలిగిన-నరులకుసుఖదంబు ||పల్లవి||
గురుతాపత్రయపరిహారణంబు-సురుచిరంబుఘన
దురితహారంబు ||అను||
వినయాధికములు-ఘనసద్గుణములు- వినుతిమొనరగ-జనన
బొందగ- ననుతాపంబుల- నణంగింపగజా- లినబహుళోక్తుల్
జనితవిరక్తుల - దినదినమునుజనుమనమునదనరిన- గుణమునవె
నపిన-జనగణమును భా-వనులకా-జనులకా-ధనులకా- ఘనులకా
మునులకా- జేసెను-ఘనంబు-సువ్రత-దనంబు గురుసద్గుణంబు
పాపనిధనంబుసత్కృతి-ఘనాంబుదంబు||హరి||

24 రాగం-గత్తు తాళం.

మల్లిక— ఇంతటాంపముచేసితివేమో-నా-కొంపపాడాయెనయ్యో||
నినుగుంపటి గాలిచి-చింపి-నింపి చంపకమానునే- మాయలాడి
అంపెలాడి - అంకులాడిని - దుంపగోయించి నిన్నంపుదాన||

25 రాగం-కాపి ఆదితాళం.

మోహిని— ఈచీరలుసొమ్ము- లేలావలదు-ఇవియేలా - నీచములగునే||
పడుపునపనిసి-బడసెని వేశ్యా-ఉడిగెద-వెడలెద-నొల్లనొల్ల||
సదనమొయింతయు - సహ్యాముసంచె - వదలెద-
నాదసద్-సొపిస్తూ ||౧||

26 రాగం-నాదనామక్రియ ఆదితాళం.

కోటిచెలు— భలిరేమాకొరిచెనుల మేకులము - నాంకొరిచెకులము||పల్లవి||
తిణ్ణాళలైనచోట్ల - తిరిపెములటపోయు- తిణ్ణాలుమీరిసారి -
తేలిసెట్టితిరుడుతినము-క్షేమా- అఆ- ఎక్షేమా- ఎవరి-
సూణ్ణైకిక్రీంచేము ||౧||
ఎల్లదులొట్టిగిత్తిగ్గ-శల్లులెయెత్తుకొన్న పిళ్ళలకళుతులోని-జిల్లెలు
కత్తిరించి-శోల్లామా-ఊసులు-యెల్లమా-
ఆఅ దుల్లాయివేయలేము||

అనుబంధము.

ఎప్పటికాలికొండ్లు - యెంతెంతో చేసినట్టి - తప్పించిగుమ్మి
గుమ్మి-పానాల్దీసినగాని- సెప్పేమా- అ ఆ యిప్పేమా-
మాతప్పేమియనలేమొ ||౩||

27 రాగం-పున్నాగవరాళి తాళం-త్రిపుట.

మోహిని—కరుణాత్ములైనవారు-ధర లేరె నన్నుఁ బ్రోవ
భరమాయెఁ దాళఁజాల-పరిపాలింపఁగరాదే||పల్లవి||

27 (a)

మోహిని—జలపానమైన లేక-సొలసితిమూఁడునాళ్లు
పొలిసెదనవుగైన-నిలమీఁదఁ బెట్టఁజాల||౧||

27 (b)

మోహిని—అకట యిమ్మల్లికయొద్ద-కిఁక బోవవలయునే
వికలంబులాయెఁ బ్రాణ-నికర బుల్లెల్లనాకు ||౨||

28 రాగం-నాథనామక్రియ ఆదితాళం.

కోటిచెలు—పోతులన్న-దున్నపోతులన్న ||పల్లవి||
ఊగున్నావేమిరా-ఊగులాడేవేమిరా
నా పోతుందేమిరా-నానాటికెక్కువరా ||౧||
పొన్ను సేపమిరా-పోకతావేమిరా
కన్ను గానవేమిరా-కొన్నదాన సూడరా ||౨||

29 రాగం-ఖమాసు ఆదితాళం.

విశా—మర్మమెరుఁగారయా-నిర్మలా ||పల్లవి||
మన్మథుచేతైనా-మానుపడిరిక ||పల్లవి||
దుర్జనులంచు యో- దుష్టులంచురా- కర్జముదీరెద- గానిరండి ||౧||

30 రాగం బాగ్ రూపకతాళం.

విశా—సారసాక్షి యిందురాగ-కారణమేమి
భూరికాంతారసీమ- జేర నేటికి ||పల్లవి||
ఏకతంబు కాన జేరు-టేమి కార్యము
శోకమేచి బీదవడితి-వీకమనగా||౧||

అనుబంధము.

31 రాగం-కల్యాణి ఆదితాళం

మోహిని—విధినాకీ-సుఖమిచ్చెను-విధవిధాలసంతోషమే హెచ్చెను॥
ఇన్నాళ్ళుకష్టము-లన్నియుదీర్చి-నన్నింపుదనిలిపి-పున్నెముగని
సంతాపమంతయు - నంతమునొందెను-ఎంతో యుల్లాసము -
సంతోషమాయె ॥౨॥

32 రాగం-బాగ్ ఆదితాళం.

మోహిని—చంద్రమొప్పునిట్టిదనుచు-సందుచెలిగెమోహము
అందమహారాజాడవెలసె-గ్రందుకొన్నదాహము ॥పల్లవి॥
మంగళాంగదర్శనమున-బొంగునంతరంగము
పొంగిపోయెనూనసమా-లింగనంబు సంగము॥౧॥

33 రాగం-పూర్వి ఆటతాళం.

మోహిని—గంభీరమై- రాజిలె॥ జృంభితరంభోరువు
పుంభావముసంభోగము ॥పల్లవి॥
పిడుగమేఘుమటు-వాడగజందురుడు
ఆడగనిరుగిరు-లాకాశమేయుల్లాడగ ॥౧॥
ధింకణ ఘంటానాంతె యింకామంతి యింకామతి
యింకామతి యమునల కంకణాక్షి యుపరితె॥
ధారుణి పోలంగ-దారిలు రాలగ
నాగేసునారెసు-జంగుమాలమేపాడగ ॥౩॥

34 రాగం-కల్యాణి ఆదితాళం.

మేధా— రావమ్మా-కీర్తి-తేనెమ్మా-పుత్రి ॥పల్లవి॥
పలుపలుకులు-మంచిచనయును పేరు
బలముగనిచ్చెద-నెలతత్రికొమ్మా ॥౧॥
నీవుమాదానవు-నమ్మిగగోడలు
గావలెనమ్మయో-కనకపుబొమ్మ ॥౨॥

35 రాగం-జోగిసావేరి ఆటతాళం.

మోహిని—నను బ్రోచి-కరుణించి-చనవిచ్చిజనకా
అనురాగమునమన్నించి-చినవాడవనఘా ॥పల్లవి॥

అనుబంధము.

గురు కారుణ్యము-జూపి-తరు జోనిబులను
బెరిగెనాపయిఁదీఱ ధరజాలఘనము ॥౧॥

36 రాగం మోహన తాళం రూపకం.

సులో—ఎంతనన్ను బ్రీతిచేసతి-అంతరంగమందుజూడ
జింతమాన నేనుజాల ॥పల్లవి॥

మేధా—ఇంతభూరిచింత యేటికి పంతమానుమింక
గుటిలకుంతలా సరోజపాణి ॥పల్లవి॥

సులో—మాన జాల నా వంత ॥౧॥

మేధా—కాంతా యేలా యీ-లా-గు ॥౧॥

సులో—మాన జాల-నిక-మేను-మాన జాల నే ॥౨॥

మేధా—మాన-సంబు లోన జింత మాన-వేల-సి ॥౨॥

సులో—ఎంతని-మాను-నన్ను వంతల-మానగజాలను సీ ॥3॥

మేధా—కాంతరో సివిటు మానక-చింతల-నాకగు శోకము-సీ ॥3॥

సులో—నినెచ్చిన యామచ్చిన-ప్రేమాయతి-నేమాదిరి-నేమారక-
యేమిటులు సే ॥-॥

మేధా—ఈక్కైవసె శోకంబగ సకేటికి రానా సుధి జాకాంతము శ్రీకామిని సి

సులో—[illegible] - సదనమును - సుదారుకోసి - [illegible]
సగెలు-చెదరి చెదరి- మొదల-మొదల సే నద తెనుజనకా-నీ ॥౪॥

మేధా—[illegible]
మిగుల-నెగులు-దగిలి-పొగిలెదు-నగనియుదగునే ॥౪॥

37 రాగం-ఆరాణా తాళం రూపకము.

సులో—చెలినిన్ను జూచిగంటి-చాలగ
భళినీదుమోముచాటదె నెలయంగజంద్ర రేఖాత్వము ॥పల్లవి॥

చంద్ర—పాపాత్మ యెవతెవిప్పు-వచ్చితి
నాపాలనిట్టులాడి నాకోపానలంబుపాలయ్యెదు ॥పల్లవి॥

37 *(a)*

సులో—నినుజూచిమోహామేచి-చనుదెంచినాడనింతిరో
అనుతాపమూఱ్చుకంతాలిం-గనమిచ్చినన్నుమన్నింపవె ॥౧॥

ఆనాబంధికము.

చంద్ర—నీమోహమగ్నిగాల-నీమాయమ్ము-మాటలాడదే-
కామింపనీదుత్తలితే-డమాలముందెన్నటికైనము ||౧||

38 రాగం-ముఖారి ఆదితాళం.

కళా—హాహాయిదియెంతపాప-మహాహా ||పల్లవి||
ఇంతటిద్రోహము-నేటుచేయజాలుదు
సంతాపమెంతమురంతమాయె||హాహా||ఇది||

39 రాగం-ఫరజు తాళంఆది.

మేధా—ఘోరపాపమకటా-దైవమా-నన్ను
వైరమునగాంచంగనేసేయపరాధమొకటింటిని ||పల్లవి||
భయోత్పాతముచేపైబడినాదగు-సుయోగమునగలిగె
నయోనసేనెట్లోర్తునిందుకు-అంగనాజనములనమ్మగదరమే
అపారమై మఱియవాచ్యమైతగ-నిపాపమిదిగలిగె
నపాయమిటురావచ్చునెనాకిది-కృపాపరానారాయణనీవేగతి।

40 రాగం-ఆనందభైరవి ఆటతాళము.

కళా—కటకటపెన్కు-సం-కటములుపడిగన్ను-చటులబాధలకోర్చి
కన్నతల్లిని
అటునిటుచూడక-కుటిలతచేకూర-గటికిమానసను స-
నెటుచం-పువాడను ||పల్లవి||
పుల్లలోచనముల-నుల్లాసముమీఱ-నెల్లవేళప్రేమనిండారగా
నుల్లము-మిగులరంజిల్లగాపాడిన-తల్లిని నేనెట్లకనే-నొల్ల ||నెట్లు||

41 రాగం-హంసధ్వని ఆదితాళము.
("గిరిరాజసుతాతనయా" యనుమెట్టువరుస)

చంద్ర—ఖగరాజహయా-కమలారమణా ||పల్లవి||
త్రిగుణాత్మపదానతదేవవరా
నిగమాంచితవాక్యకలాపనుతా ||అను||
జలజాక్షదయాపరమందరా-చలరాజధరా-సుగుణాకరా
జలధరసుందరనీలవిభా-కలితాంగకళా-కలుషాపహరా
రామకృష్ణనుత||

అనుబంధము.

42 రాగము-జంఝూటి ఆటతాళము.

భూ—సారసనయన యింపగదే చాలాతగవె
దీనుఁడనై వేఁడెద-నా నేరము-మాఁపవని ॥పల్లవి॥
తాళఁజాలక నిగ్రహించితి కోపానలమేపారఁగ సైపనిక నాపాపము
కాపాడ వేఁడెదరి।

43 రాగము-బ్యాగు ఆదితాళము.

సులో—భళిభళి భళిరె నేమనఁ గ్రొవ్వితిగద-చిరకారి ॥పల్లవి॥
నీదాసుఁడనై యున్న నిందుగాను శక్యము-ఆదరించిన నన్నుఁ గాచి
తోడయుండు పరాభళి।
నీ ఋణంబు నేనుదీర్ప నేరనిక్క-ము-గారవించినాకుఁదల్లి
భారికరుణనిచ్చితయ్య॥

44 రాగము-నాటకురంజి రూపకతాళము.

మేదా—నాతల్లి యుండ మనన్నుఁ బ్రోవవే-ఘనమగుగుణమానసిన ।పల్లవి।
సులో—నాతండ్రి యుండు నన్నుఁ గావవే-నను నీయుగ నవనరివ ॥పల్లవి॥
మేదా—అమ్మా యెన్నాళ్లాయె నయ్యా యిన్నాళ్లకుం జిక్కితి వేమె ।౧।
సులో—అయ్యా యెన్నాళ్లయిన నేమే నాభాగ్యం బెంతైన నుండెనె ।౧।
చంద్ర—తనయా-నినుబో-లిన బా-ధను జెం-దినవా-రెవరె ।౨।
సులో—జనకా-ననునీ-యనుగుం-దనయుఁ-గని చే-కొనవే॥
సులో—సామియయ్యా నామాట పాలించి-యున్నాళ్లుఁ నీపుత్రింబోలె
నన్ను మన్నించి కరుణము వెలయఁగ పెంచితిగద॥
మేదా—హా పుత్రి నీమాట నిజాను నీ ధన్య సౌజన్యం బెంతైనఁ గల్గనే
వెలసనగుణములదలఁపదగనె॥
సులో—నను నియముగా చినవిధము మానసునను నను కొనవే జనక॥
చంద్ర—వరతనయా సుచరితపై భోగలాగ సంయుగని ధరణి॥
సులో—నా నెయ్యపుతండ్రి నన్ను మనే మానంగనుదా నానందమునఁ
గానంగ నెనే హానావిధి యెల్లు॥
మేదా—వాలాయముగా నీలాగున నీ కేలా మదిలో నాలోచన యీజా
లింబడఁగా నేలవలదమ్మా॥

అసంబధము.

సులో—అంసెతినిలబడి బలునిషువులబడి నలికితినులికితి సోలయ
నలుఘు మలమువిదులచినగలకలు గలుగ నెవిలయము
యుటగలనె॥

మేదా—విసముమునుడసరగ వనితాగొనసమున జెనుపగు మనయుగు
విఫమౌనపస దినమున దసరసచను నెతి లనుపోగలు నగపు
ముగదనయు॥

("కడిపత్రబిడు" యనుమెట్టు)

45 రాగం-శ్రీరాగము ఆదితాళము.

పల్లవి—నన్నుగన్నతండ్రి మాపిరా రారా జయసేనకుమారా ॥పల్లవి
ఎన్నాళ్లకునిను గన్నులజూచితి మన్నించిజనకు నన్నా చేకోరా ॥౧॥
నాపుణ్యమునను నాకులభించితి కాపాడితినను శ్రీపాండురారా ॥౨॥

రాగము తాళము.

నారక్క—చింతమానిచిగురుసూడి చిన్నదానిబిగుప్పుసూడి నస్త్రపోత
నాదిసూడి ఒకరాత్రినిదురసూడి॥

(ఈపాట 9వ పేజిన నారక్క—పాడుచు ప్రవేశించునదిగా భావించవలయును.)

మంగళం.

రాగం-మోహన ఆదితాళము.

మంగళముగణితనామా—మణియుతధామా
మంగళాంగధరసుగా దేవా భవలోకేశా
గిరిశులమదిరిపు సహారశశధర శ్రీకర
పురహర దీనపాల వరదా ॥మంగళం॥
సాగధీరమన సురేశవినుతా
మూరవైరిఘన విరాగకలితా
దురితహరణ మిముల చరణ
ఘోరతర పాపహర గారీశ ॥మంగళం॥
విమలవేష విగతదోష అమరపోష
అమృతభాష రామకృష్ణ ధీరకవి నరనుత ॥మంగళం॥

బళ్ళారి రమావిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపబడెను.